

Univerzita Karlova
Farmaceutická fakulta
České farmaceutické muzeum

Dějiny lékáren města Havlíčkův Brod
s přihlédnutím k dějinám zdravotnictví a charitativní péče
(Vývoj sítě lékáren v českých zemích XL.)

Diplomová práce

Tímto vyjadřuji poděkování svému školiteli docentu RNDr. PhMr. Václavu Ruskovi, CSc. za pomoc při vyhledávání cenných informací a vedení diplomové práce.

Mé poděkování též náleží mé matce MUDr. Yvonně Doubkové mimo jiné za všemožnou podporu, Mgr. Haně Formánkové za překlad mně nečitelných textů, pracovníkům Státního okresního archivu v Havlíčkově Brodě za ochotu a dědovi a pradědovi PhMr. Jaroslavu Karlovi st. a ml. za bohatý odkaz.

Děkuji za ochotu při poskytování informací PhMr. Martě Berkové, PhMr. Evě Frycové, PhMr. Heleně Chválové, PhMr. Františce Karlové, PhMr. Janu Zvěřinovi a všem zaměstnancům brodských lékáren, bez jejichž pomoci by nebylo možné sestavit mozaiku vývoje brodských lékáren posledních padesáti let.

Obsah

I. Úvod.....	1
II. Dějiny města Havlíčkova (Německého) Brodu.....	3
III. Dějiny léčebných zařízení v Havlíčkově (Německém) Brodě.....	16
A. Městský špitál, chorobinec, městská a okresní nemocnice.....	16
B. Zemský ústav pro choromyslné, psychiatrická léčebna	36
IV. Přehled charitativních zařízení, působnost řádů v Havlíčkově (Německém) Brodě	38
A. Charitativní péče v minulosti	38
A.1 Řád německých křižovníků	38
A.2 Řád svatého Augustina.....	38
A.3 Ženská kongregace III. řádu svatého Františka	50
A.4 Městský sirotčinec.....	50
A.5 Městská opatrovna	51
A.6 Městský chudobinec.....	52
A.7 Konference Panny Marie Nanebevzaté.....	53
B. Zařízení působící v charitativní oblasti do současné doby	53
B.1 Český červený kříž.....	53
B.2 Oblastní charita Havlíčkův Brod.....	55
B.3 Fokus Vysočina	55
B.4 Úsvit	55

V. Dějiny lékárenských zařízení v Havlíčkově (Německém) Brodě.....	57
A. Vývoj lékárenské péče do roku 1950	57
A.1 Všeobecné podmínky a historické souvislosti ovlivňující vznik a vývoj lékáren ve městě do roku 1950.....	57
A.2 Lékárna konventu Augustiniánů Bosáků.....	75
A.3 Lékárna „U zlaté koruny“	77
A.3.1 Podmínky vzniku, historie místa, zakladatel, vývoj do roku 1950.....	77
A.3.2 Majitelé lékárny do roku 1950, osobní data, vztah k lékárně, význam pro obec a charakter lékárny	81
A.3.3 Ostatní magistři lékárny do roku 1950	91
A.4 Lékárna „U mostu“	95
A.4.1 Podmínky vzniku, historie místa, zakladatel, vývoj do roku 1950.....	95
A.4.2 Majitelé lékárny do roku 1950, osobní data, vztah k lékárně, význam pro obec a charakter lékárny	98
A.4.3 Ostatní magistři lékárny do roku 1950	100
A.5 Lékárna „U anděla strážce“	103
A.5.1 Podmínky vzniku, historie místa, zakladatel, vývoj do roku 1950.....	103
A.5.2 Majitelé lékárny do roku 1950, osobní data, vztah k lékárně, význam pro obec a charakter lékárny	108
A.5.3 Ostatní magistři lékárny do roku 1950	109
A.6 Personál lékáren do roku 1950 v chronologickém přehledu	111
B. Vývoj lékárenské péče v Havlíčkově Brodě v letech 1950 – 1990.....	115
B.1 Možnosti zmapování období.....	115
B.2 Vývoj lékárenských zařízení v Havlíčkově Brodě v letech 1950 – 1990.....	115
B.3 Ústavní lékárna	118
B.4 Jmenný seznam a dostupné informace o farmaceutických pracovnících působících v Havlíčkově Brodě v letech 1950 – 1999.....	120
B.4.1 Pracovníci s vysokoškolským vzděláním	120
B.4.2 Pracovníci se středoškolským vzděláním	124
B.4.3 Ostatní pracovníci	126
B.5 Dochované statistické údaje lékárenské služby okresu Havlíčkův Brod.....	127

C. Vývoj lékařské péče v Havlíčkově Brodě v letech 1990 – 1999, současný stav	130
VI. Závěr	131
VII. Literatura	133
VIII. Přílohy	137
A. Historie domu na Havlíčkově náměstí, čp.18	137
B. Historie domu na Havlíčkově náměstí, čp.54	139
C. Konkurenční boj brodských lékárníků s drogisty	141
D. Pěstování léčivých rostlin v Německém – Havlíčkově Brodě	147
E. Kronika „Brigády socialistické práce“ – Výběr důležitých či zajímavých fakt	151
F. Politické a stavovské zařazení lékáren a města	156
G. Kupní smlouvy lékárníků Německého Brodu	157
J. Fotodokumentace vybavení lékárny „U zlaté koruny“	163

I. Úvod

Ve své diplomové práci se chci zaměřit na vývoj lékárenské situace města Havlíčkova (dříve Německého) Brodu. Zachycuji vznik brodských lékáren, proměny jejich interiéru, dispozice a vybavení.

Dále chci zdokumentovat působení farmaceutických pracovníků, jejich význam pro zdravotnictví města, samozřejmě především pro lékárny, ale též jejich činnost jako obyvatel Brodu. Jakákoli činnost lidí příslušného regionu je vždy těsně spjata s osudy jejich bydliště a blízkého okolí. Jinak tomu rozhodně nebylo ani v případě tohoto města, ve kterém lékárníci patřili mezi přední patrioty, v čele se starostou magistrem Václavem Kabeláčem, výsledky jehož činnosti můžeme pozorovat do současnosti. Zpracovávám tedy též nejdůležitější okamžiky existence Havlíčkova (Německého) Brodu a snažím se z nich vyvodit závěry pro vývoj lékáren a zájem lékárníků o město.

Jedny z prvních zmínek historických pramenů o lékárnách města Brodu vedou k branám augustiniánského konventu, kde se lékárna nacházela od jeho prvopočátku až téměř do jeho zrušení císařem Josefem II., a mezi jehož zakládajícími bratry působil první mnou zjištěný lékárník. Zpracovávám proto také historii brodských Augustiniánů, bez jejíž znalosti by nebylo možné pochopit příčinu chování brodských občanů mimo jiné též ve sporu prvního světského lékárníka s řeholníky.

Mým cílem je, pokud je to možné, vysvětlit jednotlivé historické skutečnosti, týkající se působení lékárníků ve městě v co nejširších souvislostech. Z toho důvodu se také zaměřím na vývoj zdravotnictví města všeobecně, zvláště pak na skutečnosti vedoucí k založení brodské okresní nemocnice, s jejímiž osudy je spojen život převážné většiny zdejších obyvatel, lékárníky nevyjímaje. Dále pak na působení řeholních sester v nemocnici a ostatních podobných zařízeních, vznik a osudy zdejší psychiatrické léčebny a charakter humanitární pomoci občanů, která se výrazně projevuje od počátku devatenáctého století až do současnosti.

Pojednání o síti brodských lékáren rozdělují na tři oddíly. První, od počátečních zmínek o lékárně až do roku 1950, kdy došlo k znárodnění lékáren a jejich převedení pod národní podnik Medika. Obsahuje jednak obecné pojednání o lékárnách tohoto období, ve kterém zachycuji procesy založení lékárny, její přenesení na jiné stanoviště, konkurenční boj lékáren apod. a jednak kapitoly ke každé tehdejší lékárně. Druhý, zachycující vývoj lékárenství v době komunistické totality, založení ústavní lékárny a především dokumentující

brodské farmaceutické pracovníky tohoto archivně ztraceného období. A třetí od roku 1990 do současnosti, ve kterém se soustředím na nynější soukromý farmaceutický sektor.

S ohledem na skutečnost, že materiálů, ze kterých jsem jednotlivé údaje získával, je značné množství a je neúnosné uvádět pramen u všech citací, uvádím jej jen u nejvýznamnějších či rozsáhlejších pasáží a jinak tímto odkazuji na kapitolu literatury, ve které jsou všechny archivní materiály i užitá literatura přehledně vypsány.

V rozsáhlé kapitole příloh chci vykreslit činnost lékárníků v oblasti pěstování léčivých bylin a obhajování svých stavovských práv, místně zařazuji brodské lékárny a zpracovávám pojednání o historických objektech, které mají souvislost s nejstarší světskou lékárnou.

Mým cílem je také zdokumentovat zbytky vybavení staré brodské lékárny, k čemuž slouží fotografická příloha.

II. Dějiny města Havlíčkova (Německého) Brodu

Havlíčkův Brod, hospodářské a kulturní centrum Českomoravské vrchoviny se rozkládá po obou březích řeky Sázavy, na české straně českomoravského pomezí.¹

Původní malá osada, zvaná „Brod“, existovala pravděpodobně již ve 12. století při přechodu řeky, užívaném především obchodníky na tzv. Haberské stezce. O této obchodní cestě se zmiňuje již v roce 1101 Kosmova kronika. Říční brod byl ovšem pouze počátečním impulsem ke vzniku osady s tržištěm. Teprve příliv německých kovkopů (kverkové), přicházejících zřejmě od Jihlavy, způsobil nárůst obyvatelstva a umožnil založení města. Nicméně název Brod ukazuje na jeho slovanský původ.

Kdo byl tehdejší majitelem tohoto území není zřejmé. Pomezí oblast měl většinou v držení král, stejně tomu bylo i u osad, kde se těžily drahé kovy; a oprávněně se můžeme domnívat, že Brod byl tehdy (do 14. století) přední hornickou osadou Českého království. Na druhou stranu vládl širokému okolí mocný panský rod Ronovců (Lichtemburkové), v jejichž držení se Brod nacházel i v počátcích jeho historicky doložené existence.²

První zmínky o současném Havlíčkově Brodě můžeme sledovat již od počátku třináctého století. Nejstarší doklad o existenci města, které povstalo z brodu přes řeku Sázavu, se nachází v listině z roku 1234, kterou Přemysl, moravský markrabě postupuje část stříbrných dolů Ratiborovi z Deblína a ve které se jmenuje pro město královský „urbulěř“, jenž měl právo zasedat na horním soudu v Jihlavě.

Prvním známým vlastníkem města byl Smil z Lichtemburku. Tento měl na správu města - tehdy zvaného Brod Smilův - zásadní vliv.³ Tím se dostal do sporu s králem Přemyslem Otakarem II., který odmítal jeho nároky na město a stříbrné doly a roku 1269 (4. července) nařídil, aby byly v Brodě zrušeny sklady sukna a jiného tržního zboží. Práva, která Brodu odebral, naopak přiznal městu Jihlavě, kterému byl nakloněn a jehož rivalita s nejbližším českým městem přetrvávala i do mnohem pozdějších období.

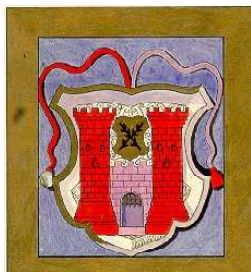
Po smrti Smila z Lichtemburku v roce 1269 obnovili jeho synové Hynek, Smil, Oldřich a Raimund, též vlastníci hradu Lipnice (611 metrů nad mořem), své nároky na město a král Otakar II. jim přiznal částečný podíl z města a hor (stříbrných dolů). Jmenovaní bratři vydali 8. června 1278 pro Brod soupis městského a horního práva. Mimo jiné se v tomto

¹ 442 metrů nad mořem, 42°36' severní šířky a 33°2' východní délky.

² Do roku 1252 se uvádí jako držitel některých okolních oblastí Jindřich Žitavský.

³ Např. 5. listopadu 1257 rozdělil třem klášterům, Sedlickému, Hradišťanskému a Žďárskému desátky ze svých stříbrných dolů v Brodě, Bělé, Přibyslavi a Šlapanově.

dokumentu také vůbec poprvé zmiňuje městský znak. V této době nebylo město zcela ohrazeno, což vyplývá ze dvou listin; z první, vydané 25. března 1310, kterou pánové Raimund, Václav, Smil a Čeněk z Lichtemburka osvobodili brodské měšťanstvo na deset let od veškerých služeb, daní a sbírek s ohledem na ohrazení města; a z druhé listiny, vydané 13. října 1314 Raimundem z Lichtemburka a Matildou a Anežkou, vdovách po Hynkovi a

Obr.1: Městský znak
v podobě z roku 1608.

Václavovi, kterou se osvobozovací lhůta ještě o rok prodlužuje, aby si Brodští mohli vystavět tu část městské zdi, kterou měli vystavět němečtí řeholní bratři. Hradební zeď byla stavěna do obdélníku cca 300 na 450 metrů, do zdi byly vestavěny bašty se střílnami, nároží byla opatřena mohutnými věžemi. Dodnes se dochovala severovýchodní válcová věž nazývaná Horní, která má v průměru osm metrů a sílu zdi 2,5 metru.

V roce 1319 koupil polovinu města král Jan od Raimunda z Lichtemburka za 2 500 hřiven a daroval ji nejvyššímu maršálovi Jindřichovi z Lipé. Ten o rok později koupil druhou polovinu města a potvrdil následně měšťanům všechna dosavadní práva. Na žádost jeho syna, též Jindřicha, potvrdil král Jan, listem vydaným v Řezně na den sv. Matěje (24. února) 1333, městu Brodu Německému všechna práva, která požívala ostatní města českého království. Roku 1335 měl Německý Brod tu čest hostit syna krále Jana, Karla (IV.).

O pět let později ale dolehla na město první velká rána, coby předzvěst budoucího vývoje a osudu jeho obyvatel - roku 1340 lehlo téměř celé město popelem. Tehdejší pán Bertold z Lipé, probošt na Vyšehradě, kancléř a nejvyšší maršálek českého království, aby alespoň zčásti ulehčil zpustošenému městu, odpustil se svolením svého bratra Čenka a dědiců svých zemřelých bratrů měšťanům všechny dávky, daně a nájmy od roku 1341 na dobu deseti let. Čeněk z Lipé měl Brod v držení až do roku 1363. Krom jiného nechal ve vzpamatovávajícím se městě zřídit vodovod, který byl snad dokončen za rychtáře Michala v roce 1365; byl rozveden do každého měšťanského pivovaru a ústil do kašny na náměstí.

Po smrti Čenka přešlo město do majetku jeho synovce Jindřicha z Lipé, avšak Karel IV. neuznal jeho dědické nároky a připojil Brod mezi královská města. V roce 1376 zastavil Lipnici s Brodem za 4 000 kop Bočkovi z Poděbrad. Od té doby patřilo město k Lipnici jako město ochranné. Po Bočkovi se stal vlastníkem města Jindřich Škopek (1386) a od roku 1397 Vilém z Landštejna. Tento byl tchánem Čenka z Vartemberka a z Veselé, nejvyššího purkrabího, který se pevně hlásil k husitskému vyznání a jako následný pán Brodu dal dne 17. června 1417 po rozsáhlých svých statcích i statcích svého svěřence, nezletilého Oldřicha

z Rosenberka, šestinedělní lhůtu všem farářům k přiklonění ke kalichu. Protože ale bylo mnoho farářů, kteří raději svá místa opustili, než by činili proti svému svědomí, byl v panství nedostatek kališnických kněží. Čeněk z Vartenberka vyřešil tuto situaci velmi rázně, když dal zajmout jednoho z tehdejších pražských světících biskupů, Heřmana Nikopolského, augustiniánského bratra, který se tou dobou zdržoval v Německém Brodě, a dopravil jej na Lipnici, kde ho přinutil světit husitské kněze (6. března 1417). Arcibiskup Konrád odňal biskupu Heřmanovi úřad již 15. března, ale Čeněk jej držel stále na svém hradě a později mu udělil faru v Miličíně.

Den 10. ledna 1422 je krvavě zapsán v dějinách Německého Brodu. Král Zikmund byl poražen Táborským vojskem 14. července 1420 na Žižkově a 1. listopadu téhož roku na Vyšehradě u Prahy. Poté byl nucen Čechy opustit, ale v prosinci 1421 přitáhl s vojskem podruhé, a to přímo ke Kutné Hoře. V úterý na sv. Tří krále 1422 byli jeho vojáci, pustošící okolní vesnice, atakováni českým vojskem a hnáni směrem k Německému Brodu. Ve čtvrtek 8. ledna ráno se královské vojsko zastavilo a sešikovalo u Haber (cca 18 km od Brodu), avšak již po prvním útoku začali Uhři opět ustupovat a teprve u hrazeného Německého Brodu, města oddaného králi, se postavili opět k odporu. Zřejmě především proto, aby prchajícímu králi poskytli více času. Večer došlo pod hradbami města, ze kterého již část patricijských rodin uprchla do Jihlavy, k zoufalému střetnutí, při kterém část uherského vojska byla pobita, část vtlačena do města a zbytek zahnán na útěk přes zamrzlou Sázavu, na které se pod mnohými prolomil led.

Druhého dne ráno začalo české vojsko dobývat Brod. Celý 9. leden se střílelo děly na obě strany, avšak bez zjevného účinku. V sobotu 10. ledna se brodští pokusili vyjednávat, ale i přes probíhající jednání část husitského vojska vnikla do města. Bylo povražděno několik set brodských obyvatel, mnozí byli shozeni z radnice na oštěpy, sudlice a meče. Poté bylo město vypáleno do základů tak, že zůstalo sedm let opuštěné. Množství lidí, kteří přišli o život během útěku od Kutné Hory až k Německému Brodu, je odhadováno na cca 12 000. Následkem zničení města zůstaly i zdejší doly opuštěny.

7. dubna 1423 se v troskách města konal tzv. Německobrodský sjezd, který svolal Žižka na připomenutí porušení pravidel řádně vedeného boje a projevu nekázně v bratrském vojsku. Byl zde vyhlášen Vojenský řád Jana Žižky, který podepsalo 42 předních představitelů orebského hnutí a zástupci Hradce Králové, Jaroměře, Čáslavi a Dvora Králové, měst sdružených v „Menším Táboru“. Jedná se o jeden z nejcennějších českých vojenských dokumentů.

Zdá se, že ačkoli bylo město po dlouhou dobu opuštěno, následně se poměrně rychle vzdmáhalo. Doložit to lze zprávou z roku 1436, kdy král Zikmund, již uznaný králem českým, podnikl cestu do Prahy na český sněm, který svolal, a hned první den v Čechách dorazil do Německého Brodu, který viděl naposled před čtrnácti lety při svém útěku před Žižkou. Zpráva uvádí, že byl skvěle a s velikou radostí uvítán. Jeho nástupce Albrecht, zvolený za císaře německého, přenocoval ve městě dne 10. června 1438 při své cestě z Jihlavy do Prahy.

Po smrti Čeňka z Vartenberka roku 1452 prodali jeho dědici Německý Brod i hrad Lipnici Mikuláši Trčkovi z Lipé za 4 000 kop grošů. Nový pán potvrdil městu jeho privilegia a roku 1453 prodal obnovenému brodskému děkanskému kostelu Nanebevzetí Panny Marie zvon za 300 zlatých uherských ve zlatě.⁴ Mikuláš Trčka ovšem téhož roku zemřel a po něm město převzal Burian Trčka, přední vůdce stavů a rádce krále Jiřího z Poděbrad. Na jeho žádost stvrdil král městu privilegia k roku 1464.

V roce 1470 vedl král Jiří válku s Matyášem Uherským, načež vydal nařízení všem pánům rytířům a měšťanům, aby všichni nejdéle do dne 23. června přitáhli k Německému Brodu. Král sešikoval u města vojsko o 8 000 pěších a 1 000 jízdných a zahájil odtud výpravu na Moravu.

Po smrti Jiřího z Poděbrad byla šlechta rozdělena na tři tábory. Část držela s královou vdovou, druhá s Matyášem a třetí se stavěla na stranu Vladislava. K ustanovení, kde a jakým způsobem bude probíhat volba nového krále, byl svolán na dny 30. dubna a 1. května 1471 sněm. O průběhu sněmu píše Jan z Rosenberka: „*Sjevše se zde v Brodě podle úmluvy v outerý minulý, včera rokovali jsme v den svatého Filipa a Jakuba apoštolů, tak že sněm valný a obecní smluven a svolen oboustranně, aby držán byl v Kutné Hoře dne 18. máje. Dobrá jesti čáka, že bohdá všechny věci půjdou k lepšímu a zítra bohdá pojedem ku královské Milosti do Jihlavi.*“

Roku 1473 postihlo město, ostatně stejně jako celou zemi veliké sucho; nepršelo tři a půl měsíce.

Na žádost Mikuláše Trčky z Lipé a na Lipnici stvrdil král Vladislav II. Brodu městská privilegia a povolil též používat městský znak v červené pečetí.

Následným vlastníkem města se v roce 1560 stal František, hrabě z Thurnu, kterému Brod i Lipnici prodali Burian, Ferdinand, Jaroslav, Zdeněk a Mikuláš, bratři Trčkové z Lipé. Nový pán, který byl městu velmi nakloněn, udělil mu právo užívat městský znak a listinou ze

⁴ Viz podrobněji konec této kapitoly, pozn. č.1.

dne 16. května 1565 osvobodil měšťany po vzoru měst královských od dědičného poddanství „na časy nynější i budoucí“. Dále jim povolil svobodně nakládat s nemovitostmi, svobodně se vystěhovat, ženit, provozovat všechna řemesla a volit rychtáře. Františkovi potomci rozšířili tato práva listinou z roku 1588 (8. července) o patronátní právo ke kostelům, celkové právo soudní i exekutivní, právo volit městského rychtáře a správce důchodů atd. Všechna tato práva byla samozřejmě svázána s příslušnými poplatky do důchodů pánů z Thurnu, kteří potřebovali nemalé prostředky pro zajištění oprav lipnického hradu.

Jan Rudolf Trčka byl posledním pánem, kterému Německý Brod podléhal. Získal jej v první neděli adventní roku 1595 za 15 000 kop míšeňských, zřejmě díky velkým finančním problémům Martina hraběte Thurna. Naopak město si v té době stálo velice dobře. Mimo jiné koupilo v rozsahu let 1599 - 1602 městečko Bělu, vsi Šlapanov, Pfaffendorf, Muchopruny, Svätý Kříž, Krátkou Ves, Dlouhou Ves, Uttendorf, Pozovice, Suchou, Kojetín, dále lesy, parkány a příkopy kolem města...

Měšťanstvo tehdejšího Brodu se hlásilo k podobojí, což je zřejmé z artikulí soukenického cechu, vydaných roku 1607 purkmistrem městské rady, které jsou nadepsány: *„V pátek v den památky svatých mučedníků mistra Jana z Husince a mistra Jeronýma Pražského pro pravdu Boží upálených v Konstanci.“*

V roce 1603 povolil král Matyáš městu konat tři trhy. Na sv. Havla, na svátky svatodušní a po sv. Trojici.

Stinnou stránkou výhodné obchodní polohy města, ležícího na hlavní spojnici Prahy a Vídně, byla skutečnost, že prakticky nebylo jediné války, která by se jej nedotkla. Nejvíce Německý Brod utrpěl válečnými pochody na počátku 17. století a válkou třicetiletou. Již roku 1604 se zde usídlila více jak na měsíc posádka několika set žoldněrů, vracejících se ze Sedmihradska pod vedením plukovníka Breunera. Roku 1608 tudy táhl Matyáš se svým dělostřelectvem, roku 1618 přepadl město generál Buquoi.

Po bitvě na Bílé hoře u Prahy padl též dosavadní vlastník města Jan Rudolf Trčka v podezření, že se účastnil vzpoury proti císaři Ferdinandovi II., a byl zajat ve svém domě 20. února 1621. Podařilo se mu ale dokázat, že s odbojnými stavy neměl nic společného, byl propuštěn a všechny jeho statky mu byly navraceny. Následky bitvy na Bílé hoře byly zaznamenány na zadní straně obrazu v kostele sv. Vojtěcha německobrodským měšťanem Adamem Lukšovským: *„V roce 1624 byla drahota veliká. Korec žita byl za sto míšeňských, též za osm rýnských tolarů. Toho léta kněží pod obojí spůsobou tělo a krev Pána našeho*

Ježíše Krista v svátosti večeře Páně posluhující jsou ze země české a moravské vypověděni a vyhnáni. Též jim svátost křtu, manželů oddávání, pohřbu těl mrtvých, k hrobu provázení zapovězeno, takže mnozí poctiví měšťané a jejich manželky nočně pochovávati museli. Téhož léta v sobotu 20. dubna přitáhl praporec knechtů, jimž měšťané na den po osmi grejcarech českých dávati museli, frajtrům i kaprálům po šestnácti českých. Leželi zde 39 neděl; mnozí sousedé od svých domů pryč odcházeli, neb jim již neměli co dávati; potom 28. prosince vytáhli. Téhož léta byl veliký mor; začal při sv. Jakubě a tak pomřelo lidu do Vánoc přes 900 v městě Německém Brodě. Mně též Pán Bůh pojmouti ráčil tři dcery, které při tomto chrámu odpočívají, v Kristu očekávající budoucí vzkříšení z mrtvých.“

V sobotu 13. června 1626 vypukl požár v Horní ulici v domě Doroty Vaňkové, založený její pomatenou dcerou, který se velmi rychle rozšířil. Vyhořela nejen celá Horní ulice, ale i severní strana náměstí, část Rosmarku, čtyři sladovny, horní pivovar, dvě bašty a střechy na městských zdech okolo půle města. Celkem vyhořelo 97 domů a zahynulo 14 lidí.

Rekatolizace započala v Brodě 24. února 1628 přečtením patentu císaře Ferdinanda II. na staré rychtě, kam byli předvoláni zástupci městské rady a měšťanů.

Pokud vezmeme v úvahu tyto a následující osudy města, musí být zřejmé, proč se s prvním světským lékárníkem setkáme v Německém Brodě až o století později.

Jediný syn Jana Rudolfa Trčky - Adam Erdman Trčka, císařský rada a komorník byl dne 25. února 1634 v Chebu zavražděn pro účast v domnělém spiknutí knížete z Albrechta z Valdštejna a Friedlantu a o měsíc později 29. března byly jeho statky císařskou rezolucí konfiskovány. Též jeho otec, který zemřel téhož roku, a jeho manželka byli obviněni v roce 1635 královským prokurátorem, že setrvali v předešlé nevěře císaři, a císařskou resolucí z 16. října 1635 bylo veškeré jmění po Janu Rudolfu Trčkovi zkonfiskováno. Sumou obnášelo 3 107 865 zlatých. Po ukončení Trčkova procesu byl Německý Brod postoupen generálu Filipu Friedrichovi Breunerovi, svobodnému pánu ze Stübingu, jako součást královské odměny.

Konečně majestátem císaře Ferdinanda III. ze 7. června 1637 byl Německý Brod prohlášen královským svobodným městem, byla mu stvrzena veškerá privilegia, pozměněn městský znak - mezi městské hradby byla vložena císařská koruna a iniciály císaře F.III.

6. dubna 1636 vypukl z neopatrnosti špitálské šafářky požár, který kromě špitálského dvora a všech jeho zásob zničil kostel sv. Kateřiny a čtyři sousední domy. V roce 1639 (13. ledna) přepadl město švédský král Pfuhl, vydrancoval je a při odchodu zapálil. Švédové se

vrátili ještě téhož roku v září a pod vedením generála Panýra potřetí koncem podzimu, kdy opět drancovali a to i přes slib, který dali měšťanům při dobrovolném vpuštění, že pouze přespí a druhý den odtáhnou. Jejich plenění, při kterém, co mohli, to vzali a co nemohli, to rozbili, neušly ani pokladny v radničním domě, včetně pokladny sirotčích, ale ani kostel, ze kterého ukradli 11 kalichů. Švédským vpádem tak město utrpělo škodu kolem 100 000 zlatých rýnských. Vojska, ač domácí, ve městě v dalších třech letech sídlila ještě třikrát, takže místní hospodářská situace byla bezesporu krizová. Mimo jiné tomu nasvědčuje petice z 13. září 1644, podaná pražské konsistoři s prosbou o nového duchovního správce, jelikož děkan Jindřich Hoffmann, právě z důvodů častého opomíjení zaplacení jeho služby radnicí, chtěl město co nejdříve opustit.

Švédům se v Německém Brodě zřejmě zalíbilo, protože ani neuplynulo šest let a vyplenili město opět, tentokrát pod vedením generála Torstensohna. Nic nepomohly prosby purkmistra a radních. Vojáci dokonce donutili sedláky z okolních vesnic zbořit hradby vydrancovaného města stroji, tzv. pressy.

25. května 1662 vyhořela městská radnice i s bohatým archivem. Spolu s ní pak lehlo popelem 64 domů, skoro celá Dolní ulice, pivovar, obecní mlýn, dolní brána, opět kostel sv. Kateřiny se špitálem... Pohromy, které město vyčerpávaly, lze pro úplnost doplnit morovými ranami v letech 1664 a 1680, dvěma požáry 20. srpna a 22. - 23. srpna 1676 a konečně tisíciletou povodní v roce 1714, kdy bylo vodou zničeno na 60 domů, byly podemlety zbytky hradeb u Sázavy a více jak 70 lidí bez pomoci utonulo. Mnozí z nich byli odneseni vodou desítky kilometrů od města, nalezeno a pochováno u kostela sv. Vojtěcha jich bylo pouze třináct. Celé město bylo dle dobových zpráv⁵ zatopeno těžkým zapáchajícím bahnem, plným žab a leklých ryb, kterého na Dolní ulici zůstalo až 78 cm, byl stržen most přes Sázavu, odnesena těžká dřevěná kašna, zbořeno pět mlýnů, soukenická barevna a špitál i se zvonící, ze které jeden ze dvou zvonů byl nalezen až v Okrouhlici (7km).

V roce 1676, tedy právě uprostřed onoho nešťastného období byl do Německého Brodu uveden řád bosých Augustiniánů, o jejichž vztahu k měšťanům a co znamenal při vzniku první světské lékárny se zmíním v páté kapitole.

⁵ „Annales Nostri Discalceato - Augustiniani Asceterii“, 1. díl, pag.372 - 376; „Martrix Ecclesiae Teutobrodensis aneb Kniha mateřní všech pamětí a případností kostela hlavního Nanebevzetí Blahoslavené Panny Marie a jiných filiálních, totiž sv. Vojtěcha a špitála sv. Kateřiny“ ; památní list obnovy kostela sv. Kateřiny z roku 1728; rodinné kroniky, např. „Paměti rozličné Joanesa Henrycha Stanislava Jelínka Pardubského, měšťánina Královského města Brodu Německého“ apod.

Na základě štědrého odkazu měšťanky Kateřiny Barbory Kobzinové, vdovy po královském rychtáři Tomáši Kobzinovi, která poslední vůlí z 18. ledna 1730 odkázala na založení latinských škol 8 600 zlatých rýnských, začalo zastupitelstvo podnikat kroky k otevření městského gymnázia. Po jednáních magistrátu s konzistory, řeholí Augustiniánů (budoucích učitelů), místodržitelstvím a podkomořským úřadem císař Karel VI., listinou ze 17. srpna 1735, ve městě školu povolil. Slavnostní zahájení výuky proběhlo 4. listopadu 1735. Z významných žáků, kteří touto školou prošli a přesáhli svým působením dalece hranice regionu, nelze nejmenovat Josefa Dobrovského, Karla Havlíčka, jehož jméno nese dnešní gymnázium i město samotné, Bedřicha Smetanu, Václava Jaroslava Klofáče, hraběte Emanuela Pötting - Persing, Jaroslava Kříčku, Václava Leopolda Chlumčanského, Františka Jaromíra Rubeše, Bohuslava Matouška, Otokara Štáfla, Pavla Trnku, Jana Zrzavého, Víta Bohumila Tajovského, Josefa Kekulu, Jana Kasala...

V letech 1790-92 byla následkem deštivého počasí a velkého moka během žní velká neúroda. Aby se předešlo hladu, byla vláda donucena prodávat mouku z vojenských skladů. Dochoval se list tří německobrodských měšťanů, kteří jménem chudiny podali magistrátu žádost, aby na účet obce bylo z vojenských zásobáren zakoupeno 1000 centů mouky. Této žádosti městští radní vyhověli, takže bylo alespoň zabráněno největší nouzi.

Listem ze dne 20. listopadu 1795 potvrdil císař František I. všechna privilegia města.

V letech 1805 a 1806 bylo ve městě usídleno bavorské vojsko, které mimo jiné zkonfiskovalo zásoby, uložené v místním vojenském skladu, za které bylo město zodpovědné. Každý měšťanský dům musel ubytovat 40 - 60 mužů. Veškerá škoda byla vyčíslena na 54 163 zlatých.

Dne 9. září 1807 bylo povoleno císařským rozhodnutím opět otevřít šestitřídní gymnázium, přeměněné na hlavní školu na

Obr.2: Plán města z roku 1704.

základě nařízení z 6. prosince 1778. Augustiniánský konvent neměl ovšem dostatečné síly k udržení vyučování, a tak přenechal klášter, kostel i výuku premonstrátskému klášteru želivskému. Jeho opat Norbert ze Šmelceru se zavázal, že řád bude plnit všechny povinnosti, jež mu ukládala nadace zakladatelky gymnázia, a že zajistí sedm způsobilých učitelů. Roku

1815 byla škola přemístěna do budovy kláštera a původní (dnes pivovarská) budova byla prodána.

V tomto období pokračovala demolice městského opevnění - v roce 1814 horní brána, 1818 bašta Fortna, 1820 dolní brána. 8. května 1834 bylo ohněm zničeno deset domů, radnice a pivovar. Nově byla radnice postavena roku 1857. Pivovar byl přenesen na horní předměstí. Město tehdy mělo 3 730 obyvatel a 413 domů.

Poslední český král, císař Ferdinand, pobýval v Brodě se svojí manželkou císařovnou Marií Augustou při zpáteční cestě z Prahy do Vídně, kde byl 12. září 1836 korunován.

25. listopadu 1844 bylo sehráno první představení brodského českého ochotnického divadla (založeno 1836) pod vedením Karla Havlíčka. Hrál se Kotzebův epigram a to v hlavní škole za děkanským kostelem. Německobrodští se připojili k obrozeneckým snahám národa o likvidaci rakouského absolutismu. Vrcholem toho úsilí bylo založení národní gardy jako ochrany konstitučních práv a svobod. I po porážce povstání v roce 1848 byla ve městě zvolena dvanáctičlenná rada. Bachův absolutismus zesílil sledování národně činných osob. Karel Havlíček tou dobou působil v Praze jako politik a žurnalista Národních novin a Slovanu. 30. srpna 1851 se vrátil do Německého Brodu, kde se chtěl natrvalo usadit, byl však 16. prosince 1851 na příkaz vídeňského dvora eskortován do vyhnanství v Brixenu. Tam strávil tři a půl roku; domů se vrátil s podlomeným zdravím a zemřel po marném zápasu s tuberkulosou v Praze dne 29. července 1856 v pětatřiceti letech.

V roce 1850 se Německý Brod stal sídlem c. k. podkrajského úřadu a bylo mu přiděleno 150 obcí, byl zřízen berní úřad a okresní soud. Dne 15. října 1854 byla zahájena slavným svěcením základního kamene stavba nového kamenného mostu přes Sázavu, která byla připravována již od roku 1852. Dokončen byl 5. listopadu 1855. Dne 28. července 1864 byl zřízen telegrafní úřad.

Pád absolutismu, vydání Říjnového diplomu a vyhlášení oktrojované ústavy se projevilo i při povolování nepolitických spolků. V Německém Brodě byl založen roku 1859 pěvecký spolek „Jasoň“, roku 1864 „Občanská beseda“, 1868 tělocvičná jednota „Sokol“, 1871 „Řemeslnická beseda“ a roku 1872 „Sbor dobrovolných hasičů“. Kromě těchto organizací uvádí se roku 1892 též „Literátský sbor“ (poč. 16. stol.), učitelská jednota „Budeč“ (1870), „Musejní společnost“, „Spolek pro podporu chudých studujících c. k. státního vyššího gymnasia“ (1876), „Dobročinný spolek dam“ (1878), „Spolek dělníků zednických a tesařských“ (1878), „Hospodářský spolek“ (1880), „Spolek vojenských vysloužilců“ (1880),

„Německobrodský pobočný spolek Červeného kříže“ (1880), „Místní odbor Ústřední matice školské“ (1883), „Dámská vzdělávací a zábavní jednota Eliška“ (1886), „Budoucnost“ (spolek pro okrašlování královského města Německého Brodu a okolí, 1888), „Svobodomyslný politický spolek“ (1888), „Klub velocipedistů“ (1888), „Konference Nanebevzetí Panny Marie“ (1889), „Spolek pro zvelebení hudby“ (1890), „Místní odbor akademického krajinského spolku Sázavan“ (1892) a „Odbor klubu Českých turistů“ (1892).

Po porážce rakouského vojska u Hradce Králové protáhlo nejdříve Brodem vojsko císařské (7. července 1866) a o dva dny později 60 000 Prusů pod velením generála Hervarta z Bittenfeldu.

5. listopadu téhož roku zde přenocoval císař František Josef I. v průvodu knížete Hohenlohe.

26. ledna 1869 byla v Brodě slavnostně započata stavba severozápadní dráhy; pravidelná doprava do Kolína byla zahájena 9. prosince 1870. V roce 1872 byla otevřena jihozápadní dráha z Německého Brodu do Pardubic a Hradce Králové. Současně se stavbou železničních tratí vzniklo v Brodě rozsáhlé nádraží.

18. dubna 1871 byl členem městské rady poprvé zvolen též lékárník Václav Kabeláč. Zvolen byl pak znovu 1. června 1874, 21. července 1877, 24. srpna 1880, 10. listopadu 1886. Roku 1890 (8. března) byl zvolen purkmistrem. Tím byl až do roku 1903.

20. září 1872 zemřela v rodinném domě na náměstí dcera Karla Havlíčka Zdeňka. Pochována je na hřbitově u sv. Vojtěcha.

Přelom minulého a tohoto století byl ve znamení vzniku nových německobrodských škol. V roce 1877 byla zahájena výuka v prvním ročníku samostatné měšťanské dívčí školy a roku 1883 byla založena živnostenská pokračovací škola pro učně různých oborů, která byla roku 1918 rozdělena podle učebních profesí. Roku 1895 byla obecná škola chlapecká rozšířena o školu měšťanskou; rok 1898 znamenal vznik hospodářské školy (1960 přeměněna na střední zemědělskou školu) a hospodyňské školy, rok 1946 ošetřovatelské školy a rok 1949 střední průmyslové školy stavební.

Do druhé poloviny minulého století byl Německý Brod středem ryze zemědělské oblasti a až stavba železničního spojení urychlila rozvoj průmyslové výroby. První továrnou byla textilka Josefa Etricha, zaměřená na úpravu lnu (1860). O třináct let později zřídil Josef Mahler ve Svatovojtěžské ulici továrnu „Umělé barvířství a výroba všech druhů bavlny a vlny ku pletení a tkaní“. V roce 1879 zahájila provoz v bývalé papírně u Sázavy továrna na sukna

bratrů Josefa a Ignáce Stiassných. Prádelna ovčí vlny a bavlny Ferdinanda Trapla vznikla roku 1887 (od roku 1913 barevna bavlněného zboží firmy J. Veselý, znárodněna 1946, jako základ Pletařských závodů); týž rok (1887) byla založena v Dolní ulici pletárna a na Dolním předměstí továrna na sukna (Moric a Rudolf Bauerovi). V roce 1918 přesídlila z Přibyslavi do Německého Brodu firma Ervín Lövi, vyrábějící sportovní a pletené zboží.

V devadesátých letech 19. století byly založeny továrny na škrob firem Weidenhofer a Vonka, později byly sloučeny v podnik Dextra. 12. října 1880 byl uveden do provozu nový velký pivovar. Roku 1904 zahájila provoz městská plynárna.

V květnových dnech roku 1945 byl občanů Německého Brodu změněn název města na Brod Havlíčkův k uctění slavného spisovatele, politika a novináře.

Období po druhé světové válce znamenalo pro Brod druhou vlnu průmyslového rozmachu. Po puči 1948 byl znárodněn pletařský závod Pleas, ke kterému bylo připojeno 69 různých textilních firem; dalším spojením provozoven vyrábějících podobný sortiment vznikly podniky Motorpal, Rico a Plastimat.

1. srpna 1948 zahájila provoz městská doprava a byla postupně posilována i mimoměstská autobusová spojení. V padesátých letech byla vystavěna dvoukolejná trať z Brodu do Brna, současně probíhala elektrifikace tratí. V prosinci 1970 byl dokončen nový dopravní pavilon ČSD, zabezpečující brodský železniční uzel, o deset let později byla dána do užívání nová budova drážní haly.

V roce 1951 vznikla ve městě pobočka Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského pro Východočeský kraj. V roce 1954 byl otevřen nový průmyslový závod na výrobu pilníků, od roku 1960 k.p. Agrozet Zetor.⁶

Za vhodné považuji uvést, že stinnou stránkou hektického vývoje města v tomto století, především překotné a nerozvážné moderní zástavby, bylo značné narušení starobylého rázu města, především v části dnešního Smetanova náměstí. Byly zde i díky urputnému snažení brodských „měšťanů“, přes veškeré úsilí památkového ústavu, zlikvidovány takové památky jako stará mincovna, budova ochotnického divadla a celá řada domků, které by dnes patřily ke světovým unikátům. Nezbyvá než doufat, že prioritou v dobách budoucích nebude vyšší počet obyvatel, větší produkce, budovy, pochybný blahobyt, ale „tvář“ bydliště, životní prostředí, mezilidské vztahy...

⁶ Novodobá historie podrobněji: J. Sochr, M. Sochrová: Havlíčkův Brod a okolí, Gradat 1992.

Pozn. č.1: Jedná se o zvon Vilém z roku 1300, patrně vůbec nejstarší v Čechách. Je zavěšen ve věži kostela Nanebevzetí Panny Marie a nese nápis: „*Petro, quintodecimo abbate florente - et anno milesimo trecentesimo currente - Domini, quo mea vox sonuit parate - et ad tactum meum mox corda surgunt grata.*“ „*Věhlasný když patnáctý žil opat Petr a rok Páně třináctistý kvapem spěl, tehdy prvně hlas můj krajem se rozlétl, aby každý, úderem mým vzbuzen, bděl.*“

O původu zvonu se vedou dodnes spory. Jeho název by ukazoval na klášter ve Vilémově (cca 25 km směrem na Prahu), od kterého by jej měl koupit a následně prodat městu za pouhých 300 fl Mikuláš Trčka z Lípy, některé prameny ⁷se však domnívají, že latinské symboly udávající pořadí opata lze číst i jako „čtrnáctý“; v tom případě by zvon mohl původně být zhotoven pro klášter v Třebíči, jehož čtrnáctým opatem byl tehdy Petr I.

Přehled počtu obyvatel města:

Rok sčítání	Počet obyvatel
1651	1 609
1702	1 486
1713	1 000
1787	2 486
1811	2 670
1830	3 938
1843	4 101
1880	5436
1900	6525
1910	8529
1921	8 986 /8 853 Čechů, 51 Němců
1930	10 760 /10 507 Čechů, 142 Němců, 8 Židů, 96 ostatních město 2 265, Dolní předměstí 3 675, Horní předměstí 4 820, /Pohledští Dvořáci 494 /Dolní Papšíkov 59
1947	11 792
1950	13 173 15 122 celá obec
1961	19 282 celá obec
1983	25 122 celá obec /v roce 1976 připojeno 9 obcí s 27 osadami
1991	22 281 aglomerace 24 872 celá obec

⁷ Sochr Pavel: Tajemství původu nejstaršího českého zvonu, Zprávy městského muzea 1938, str. 83 - 86.

Přehled počtu domů v Německém (Havlíčkově) Brodě:

<i>Rok sčítání</i>	<i>Počet domů. /pozn.</i>
1654	257 /město: domů měšťanů s rolemi 57, měšťanů bez rolí 77, nově osedlých 11, pustých 31, obecních 3, celkem 179. /Horní a dolní předměstí: hospodářů s rolemi 22, bez rolí 41, nově osedlých 2, pustých 13, celkem 78.
1715	253
1757	281
1785	361
1811	402
1830	409
1843	421
1921	847 /město: 245, Dolní předměstí 326, Horní předměstí 376, Občiny 5, Rozkoš 4
1930	1 223 /město 248, Dolní předměstí 473, Horní předměstí 502 /Pohledští Dvořáci v té době samostatná obec 77 (Hamry 16, Žižkov 35, Šenklify 6, Secký dvůr 3, Na břevnických hranicích 3, U Šidláků 3, cihelna 1, roztroušené domy 4) /Dolní Papšíkov 9
1950	1 983
1961	3 044
1991	2 703 aglomerace /Havlíčkův Brod (včetně Jihlavského Předměstí, Letné, Pohledských Dvořáků, Perknova I, II, Dolního Papšíkova) 3 520 celá obec

III. Dějiny léčebných zařízení v Havlíčkově (Německém) Brodě

A. Městský špitál, chorobinec, městská a okresní nemocnice

Německobrodský špitál je jedním z vůbec nejstarších v Čechách. Ačkoli přesný rok, stejně jako okolnosti jeho založení nejsou známy, je jisté, že jeho vznik byl úzce spjat s kostelem svatě Kateřiny. Původní zakládací listina špitálu totiž, zároveň s většinou městského archivu, shořela při velkém požáru roku 1662, což se uvádí v nové zakládací listině z roku 1799. Kostel sv. Kateřiny, stojící na levém břehu řeky Sázavy na bývalém Dolním předměstí se však již roku 1319⁸ zmiňuje jako „špitální“. Dokládá to listina vydaná 22. března 1319 (její originál je uložen v archivu želivského kláštera) na prosbu Lva Puchinera v Římě; uvádí: „...jížto se odpustky udělují pro všechny nábožné, kteříž by o jistých slavnostech a svátcích špitální kostel sv. Kateřiny navštívili a zde kajícně se vyzpovídali a nápomocné ruky podali a pro ty, kteříž by vyprovázeli kněze s velebnou svátostí k nemocnému jdoucího. Tuto listinu potvrdil 30. května téhož roku Oldřich, pražského kostela scholastik a zástupce Jana, biskupa pražského, kterýž právě u římské kurie byl.“⁹

V Brodě stával tedy již počátkem XIV. století špitál pro chudé, který se i později uvádí jako „špitál sv. Kateřiny“. O 43 let později se též můžeme setkat s mostem přes Sázavu poblíž špitálu.¹⁰ Správu ústavu vedl tehdy špitální kněz, který byl členem řádu německých rytířů, jejichž komunita působila v Brodě až do roku 1422. Tentýž zdroj uvádí, že fondy kostela a špitálu byly společné, tvořily tzv. „záduší špitála“.

Bohužel se nezachovaly ani žádné zprávy o majetku špitálu, ale je pravděpodobné, že špitálský grunt, o kterém lze nalézt první zmínku koncem 15. století¹¹ a který se později uvádí jako „Špitálsko“, patřil ke špitálu již při jeho založení a byl hlavním pramenem jeho důchodů. Jeho příjmy též nezanedbatelně tvořily různé dary a odkazy bohatých měšťanů. Nejstarším známým takovým odkazem je darovací listina z roku 1349, ve které Otto Crukner daruje špitálu roční plat 28 grošů, výtěžek ze mlýna, ležícího blízko vstupu do města, s podmínkou, že špitální kněz bude každý rok sloužit mše za duši jeho i jeho předků. Tato listina patří k nejstarším ve zdejších archivu.¹²

⁸ Čelakovský uvádí v Codex II., č.10, listinu již z roku 1261, ve které řeší Smil z Lichtemburka spor brodských měšťanů s jejich farářem, německým křižovníkem, bratrem řádu, který dle všeho stál u zrodu špitálu.

⁹ J. Solař: Pam. arch. IV., str. 64.

¹⁰ Čelakovský: Privil.II., str. 397.

¹¹ Registr. diversorum, městský archiv, 1496.

¹² Plné znění originálu, městský archiv, viz příloha této kapitoly č. 1.

Během husitských válek byl špitál i s kostelem svaté Kateřiny zcela zničen. Obnoveny byly až po několika letech, kdy se město postupně z husitské zkázy vzpamatovalo, a to opět díky štědrým darům nových měšťanů. Další zápis týkající se špitálu pochází až z roku 1496¹³ a píše se v něm, že Jakub Krejčí ve své poslední vůli ustanovil „...aby z statku jeho lázna koupena byla, jedno pro užitek této obce, druhé pro chudé... a to jsou poručníci totiž učinili, a lázní koupili od slovatného Václava Jošta z Ostrovice, rychtáře města tohoto¹⁴, čtyřikráte do roka, vždy o sudých dnech lázna pro chudé aby topena byla a to pro časy budoucí. Ale poručníci znamenající užitek bezpečnější a prospěšnější jeho milé duši, s radou a s vůlí pánů konšelů, kteří v ty časy byli, zase tu láznu prodali slovatnému panu Zikmundovi¹⁵, dědicům budoucím jeho s takovou výminkou, aby po časy budoucí buďto za něho, pokudž by on té lázně v držení byl, neboli kdožkoli jiný po něm vždy do roka čtyřikrát, jakož s vrchu dotčeno jest lázna chudým topena byla. A po prodání té lázně poručníci uradivše se s pány konšely, za ty peníze udělali rybník na gruntu špitálském a při každém spouštění špitálnici nynější a budoucí mají dáti kopu kaprův knězi farářovi obce této a kněz farář ten, nebolito budoucí povinnovan bude, aby tím častěji mši sloužil v špitáli a chudým posluhoval tělem a krví Pána našeho Ježíše Krista. Také ti poručníci po časy budoucí mají koupiti postav sukna na každý rok a to pro chudé...“

Podobným způsobem se počátkem šestnáctého století dostaly do majetku špitálu rozlehlé pozemky, pole louky, lesy a několik chmelnic. Špitál též vlastnil část řeky, mlýn a sedm masných krámů. Toto vše však nebylo ve špitální správě, ale bylo pronajato za roční nájemné. V některých smlouvách se zmiňují louky a pole špitálské. Například roku 1539, kdy Beneš Votrman vyměnil svůj hostinský dům (176) za dům Eliáše Voharka v Dolní ulici, uvádí se také: „...louka špitálská, nájemná, z kteréž se platí špitálu půl kopy grošů.“¹⁶ Roku 1568 byla špitální pole pronajata 44 měšťanům za sumu 7 kop 26 grošů míšeňských, louky 23 měšťanům za 5 kop 11 grošů míšeňských a chmelnice dvěma měšťanům za 8 grošů míšeňských....

Kromě těchto příjmů plynuly do špitální pokladny různé úroky a příspěvky cechů (např. řeznického) a obce, která tamtéž odváděla i pokuty udělené měšťanům. Tak roku 1557 byli odsouzeni Václav Hanusů, Pavel Krupský a Jiřík Rosol pro zavraždění Jeronýma Barvíře, syna Kašpara z Brna, kromě pokuty 200 kop míšeňských, ještě k tomu, že mají „...dva

¹³ Registr diversorum, fol.166.

¹⁴ Uvádí se jako rychtář od roku 1485.

¹⁵ Roku 1495 byl purkmistrem.

¹⁶ Kniha starých zápisů, A6. Tamtéž, J5 - podrobný seznam nájemců a poplatků.

postavy sukna k rozdání chudým koupiti a je na tejden před Vánoci příštími na právě položití“.¹⁷ A téhož roku k podobnému trestu byl odsouzen Václav, syn Ježkův, pro zavraždění Jakuba, bratra Tomáše Smržova. Dle zápisu z roku 1572 o šenkování vína byli trestáni měšťané, kteří šenkovali bez řádného ohlášení, a to pokutou pěti kop grošů, která „...potom na chudé do špitálu má býti obrácena a žádnému zase navrácena býti nemá“.

Správci špitálu byli voleni tři z konšelů, zvaní „špitálníci“ či „špitálmajstři“, jejichž povinností bylo „...předně cti a slávy Boží vyhledávati, při spravování užitekův a důchodův špitále města tohoto, v přijímání i vydávání jich a opatrování všech věcí k těmž špitáli náležejících, věrně, právě a spravedlivě se chovati a což by nejlepšího dobrého téhož špitále býti mohlo, toho všeho v nejvyšší pilnosti vyšetřovati a žádných v tom oužitekův svých v ničemž neobmysletí...“¹⁸ Bděli nejen nad pořádkem ve špitálu, ale též nad celým jeho hospodařením.

Do špitálu byli přijímáni pouze měšťané, buď chudí, nebo i zámožní, kteří však skládali za péči určitý poplatek, popřípadě i celou svou pozůstalost.¹⁹ Pouze výjimečně byli přijímáni také žebráci či přespolní. Péče byla směřována i na chudé studenty; městska rada se usnesla roku 1584²⁰, že „...pro žákovstvo z špitálu každého dne sobotního dáváno býti má dva pecny chleba. Těž... odtudž má na každý kvartál jeden věrchel hrachu a jeden věrchel krup vycházeti.“

V průběhu XVII. století přerušily poklidný chod špitálu opakovaně různé pohromy (srv. historie města). V neděli 6. dubna 1636 okolo devíti hodin vyhořel špitál do základů i s kostelem, dvorem, dobyt看em a čtyřmi domy v sousedství. Pouze díky rozličným darům měšťanů bylo možné i v průběhu následujících válečných let a opakovaného drancování špitál znovu vybudovat a udržet.²¹ Požár z roku 1662, při kterém lehla popelem třetina města, snahy měšťanů opět zmařil a o půl století později nemenší škody nadělala v první části práce zmiňovaná potopa.

Necelý rok před ní popisuje stav ve špitálu „Tabella děkanství Německobrodského“, sepsaná děkanem Janem Saidlem v srpnu 1713 a za účelem vypracování nového katastru českých zemí a berních povinností zasláná do Prahy, takto: „Špitálové pro tolik chudých:

¹⁷ Knihy vortelní, rok 1557.

¹⁸ Podle slibu, zapsaném v „Knize přísah“ z poloviny XVII. století, archiv města.

¹⁹ Krištof Straka, který byl ve „špitálu smrti“ odkázal 90 kop míšeňských, Knihy gruntovní No.4.; v letech 1632 - 35 švec Zachariáš Kuchlovský splácí 10 kop ročně na obuvi pro čeládku.

²⁰ Knihy smluv všelijakých, A21.

²¹ Vdova Kateřiny Polcové, hospodská „U zlatého jelena“, odkázala záduší špitálu roku 1636 „...pro vyzdvižení chrámu sv. Kateřiny a vychování chudých studentů...“ 171 kop 66 grošů míšeňských, ke kterým přidal Krištof Klož 50 kop, které mu tato odkázala. (Knihy grunt. No.4, O1.) Velmi bohatý odkaz znamenal dar Jana Borejčka - 400 kop míšeňských a rybník u Vlkovska.

Špitál zde jeden jest, však v rukou magistrátu a ouředníků, takový se bez vědomosti děkana řídí a spravuje. Chudí někdy čtyři, někdy pět jich bejvá, který sobě ustavičně stěžují, že se tak hrozně zle mají, naproti tomu čeládka, šafář se dobře mají a ti, který jejich grunty užívají. A peníze se na interes k obci a jinším měšťanům skládají. Nic se neplatí, což pod tabellí přiznávající patrně se vynalezna, která sub littera A připojena jest.“;

Pod písmenem A je uvedeno:

„*Consignato patricularis decanatus Teuto - Brodensis.*

Infrascriptus fidem facio praesentibus, quod mihi positive non constet, an aliquid sit abalienatum seu ab ecclesia seu a decanatu et hospitali Teuto-Brodensi praeterquam, quod a meis antecessoribus reperi videlicet:

Exstat antiqua fundatio, cujus vigore communitas Teuto-Brodensis sex pauperes ex tribus pagis Fafendorf, Zbozitze et Knik dictis et quatuor villis, quas Cottlassianas et Combustas vocamus, annue vestire solebant; ex his item quatuor pagis et villis debent sarta tecta ecclesiae servari, quod ante quidem accurate observatum fuit, sub moderno autem regimine nihil amplius praestatur. Instrumentum foundationis in curia delitescit lucem refugiens. Ratio obligationis hujus a priori est, quia pagi illi unacum villis ad ecclesiam pertinebant, per disturbia autem bellorum abstracti, deneverunt tandem ad manus cujusdam vidue, quae proculdubio conscientia ducta communitati pro levi summa pecuniae restituit et obligationem memoratam, ut saltem talisqualis refusio fiat, imposuit. Secundo debentur ex macellis ecclesiae annue 20 alb., sicut ex hospitali 45 alb. testante urbario Svetlensi et Lipnicensi de vproventibus ecclesiae Teuto-Brodensi. Hi annue pendebantur, jam autem negliguntur ab anno 1640 ad praesens usque tempus.

Alterum est, quod concernit hospitale, quod solum ab externis duobus officialibus civibus hujatibus administratur. Unde ejusdem hospitalis plerique cives agris et pratis utuntur. Pauperes ibidem miserrime aluntur ita, ut alibi mendicare cogantur. Praetera pecunia hospitalis inter cives et communitatem hinc inde concessa et dispersa est, ut cum restantiis faciat summam 1 102 fr. 57 kr.

Pro tertio novissime magistratus indulset cuidam civi quadringentos florenos solvendo ex hospitalis peccunia, quos ipse magistratus decidente appellationis sententia eidem exsolvere debebant. Ita videlicet patrimonium Cristi dilapidatur ad summam pauperum commiserationem. Quod ita et non aliter sit, mea propria manu subscripsi.

Teuto Brodae 5. Augusti 1713, P. Joanes Baptista Seidl, p.t. decanus Teuto-Brodae.“

Německobrodský magistrát připojil dále zprávu o špitálu:

„*Consignatio sub lit. A. hospitalis Teuto-Brodensis.*

Specifikací všelikých při dvoře špitálským zdejším se nacházejících a do té k rectificování usedlostí osad složené přiznávající tabbele potažených realitátův, jmenovitě:

Rolí vorných na všechny tři strany pod 140 strychů; rolí pustých pod 60 strychů; luk, z nichžto se klidí sena čtyřpražních 15 fůr; item votavy 4 fůry; tažných volův 6 kusů; krav dojných 18 kusů; dobytka jalového 10 kusů; rybníky kaprové, do nichž se saditi může 14 kop.

V kopcích a břehách rozdílných kouskův strání, který měšťané od starodávna najímají a někteří je chmelnicemi užívají, někteří pak osívají, nachází se pod 15 strychů, z nichžto se ročně platu schází 8 fl. 54 kr.

Že tomu tak a nejináče jest, to my purkmistr a rada etc. s přitisknutím pečeti menší městské dotvrzujeme.

*Actum v král. městě Brodě Německém dne 20. Iulii 1713.*²²

Na základě špatných zkušeností s polohou špitálu byla jeho hospodářská stavení umístěna při obnově roku 1717 poněkud dále od řeky na špitálských polích, ale dva domy, tvořící vlastní špitál, byly postaveny na původním stanovišti u kostela sv. Kateřiny, který kupodivu při povodni nebyl zcela zbořen, i když voda dosahovala až do dvoumetrové výše nad hlavní kůr. Špitál byl svěřen do nucené správy tzv. sequestrovi.

Roku 1784 byl špitálský dvůr se všemi pozemky pronajat Kristiánu Oestereichovi²³ za 200 zlatých rýnských; kromě toho byl povinen odevzdávat do špitálu 80 měr žita, 33 měr ječmene, 11 měr hrachu, 156 liber másla, 936 mázů mléka, 26 měr řepy, děkanovi pak vůz sena a 55 liber kaprů; dále pak měl provést opravy na špitálském majetku. Podle inventáře z roku 1792 byly odhadnuty veškeré pozemky špitálu na 11 553 zlatých, pronajaté nemovitosti na 800 zlatých, špitální budova na 450 zlatých a jmění veřejných nadací bylo vyčísleno na 1 460, v soukromých pak 3 925 zlatých; dohromady 18 198 zlatých. Špitální kostel byl oceněn na 700, movité předměty na 101 a ostatní jmění v hotovosti na 824 zlatých.

V této době byl majetek špitálu využíván také k vydržování učitelů. Roku 1789 z něho dostávali 22,5 míry žita, 7 měr ječmene, 3,25 míry hrachu, 24 libry másla, 24 žejdlíků soli, 142 liber masa, 135 mázů piva a 4 zlaté rýnské v hotovosti.

²² Katastrové spisy Státního archivu, Praha.

²³ Původně barvíř v Jihlavě, r. 1780 koupil v Německém Brodě barevnu od barvíře Karla Šindlera. (Knihy grunt. No. XV., fol.566.)

1. listopadu 1799 vypracoval magistrát novou, německy psanou zakládací listinu,²⁴ ve které se uvádí špitální jmění, celkem shodně jako ve výměru z roku 1792. Dále se ustanovuje, že dle dosavadní zvyklosti má být z příjmů špitálu zaopatřeno třináct špitálníků (v té době chovanci, zřejmě vybraní chudí) , z nichž každý dostane na stravování 5 krejcarů, 11 z nich obdrží oblečení - ročně dvě košile, pár bot, pár punčoch a jednou za tři roky muži kabát, vestu, spodky a klobouk, ženy soukennou sukni a kabát. Zbývající dva dostanou místo oděvu dva zlaté rýnské ročně. Za tuto péči jsou špitálníci povinni modlit se každý den ráno a odpoledne za zakladatele a dobrodince, vést zbožný život, ošetřovat nemocné, udržovat v ústavu a v kostele čistotu a pořádek, vytápět špitál apod. Je dále stanoveno, že pohřeb špitálníků bude vypraven na vrub jejich pozůstalosti. Právo obsazovat uvolněná místa špitálníků si vyhradil magistrát, který se zavázal, že místa bude poskytovat „...*toliko vpravdě nutným, výdělku neschopným a zcela nemajetným sousedům...*“.

Do této doby bylo zvykem podporovat dalších dvanáct chudých, kteří ale ve špitálu přímo nebydleli. O ty se však začal starat nově zřízený chudobinec, kterému byla péče o všechny chudé ve městě svěřena a do kterého odváděl špitál ročně 129 zlatých.

Špitálský dvůr vyžadoval neustále větší výdaje a stal se tak pro město neudržitelným. Vhodný nájemce nebyl nalezen a tak bylo hospodářství prodáno 4. září 1805 M. Haubnerové za 25 000 zlatých. Část pozemků však byla ústavu ponechána. Prodej dvora byl pro špitál zřejmě velmi nevýhodný, roku 1811 klesla následkem finančního patentu hodnota peněz na pětinu, takže celkové jmění špitálu bylo velmi malé a oněch třináct špitálníků dostávalo pouze minimální podporu. Tento stav se začal zlepšovat až ve dvacátých letech 19. století.

Roku 1840 bylo kromě vlastní budovy v držení špitálu 7 930 zlatých vídeňské měny a 790 zlatých konvenční měny. Tato suma se v následujících letech dále zvyšovala.

Stavba kamenného mostu přes Sázavu v letech 1852 - 1855, který nahradil dřívější dřevěný krytý most, měla za následek odbourání západní, do silnice sahající části kostela svatě Kateřiny a vystavění nové průčelní zdi. Kostel byl tak značně zkrácen a díky navážce, kterou byly všechny cesty k mostu zvýšeny, se kostel i špitál dostaly hluboko pod úroveň terénu a bylo nutno přistavět k jednotlivým budovám schodiště a opěrné kamenné zdi. Po roce 1848 většina měšťanů soustředila své dary do ústavu pro chudé a zájem o špitál velmi poklesl. Až roku 1861 odkázala Kateřina Weidenhofferová, vdova po zdejším měšťanu a

²⁴ Je podepsána purkmistrem Ignácem Mehlem a členy městské rady - Ignácem Vodou, Josefem Hirtlem, K. Lauerem a Bernardem Jentschem, sekretářem Danielem Čermákem a reprezentanty obce Ignácem Patočkou a Janem Wohlmannem, archiv města.

obchodníkovi, ústavu 200 zlatých a roku 1862 Bernard Jenč 400 zlatých; dále např. roku 1870 Hynek Pařízek celovárečný dům čís. 17 v Horní ulici, oceněný na 1 584 zlatých a v roce 1872 P. Karel Šindelář 500 zlatých. Největším darem byl odkaz Václava Altrichtera roku 1888, který v různém jmění odkázal špitálu sumu 9 249 zlatých. Tím byl zvýšen příspěvek špitálníkům na 15 krejcarů denně.

Pro špitál bylo významnou změnou přestěhování špitálníků do nového obecního domu, který pro tento účel nechal na vlastní náklady vystavět na Vrabčím trhu městský radní a tehdejší zemský poslanec Vojtěch Weidenhoffer. Městské zastupitelstvo přijalo tento dar a upravilo zakládací listinu z roku 1799, ze které vypustilo službu dvou špitálníků při hlavní škole a jejich příjem určilo zchudlým měšťanům. Dále stanovilo, že špitálníkům nebudou vypláceny peníze v hotovosti, ale tyto budou určeny na stravování, ošacení a ošetřování během nemoci. Vrchní správa zůstala zastupitelstvu, které dozor nad špitálem svěřilo zvláštnímu kuratoriu. Jeho předsedou byl purkmistr, stálým členem městský děkan, obecní zastupitelstvo dále na tři roky volilo „...čtyry členy a jednu paní k vůli stařenám v ústavu se nalézajícím...“. Smlouvou z 16. srpna 1894 byly do města za účelem péče o chovance špitálu povolány sestry III. řádu sv. Františka (tzv. Šedé sestry). Bývalé ustanovení o povinné návštěvě kostela sv. Kateřiny bylo změněno na povinnost konat pobožnost v děkanském chrámu nebo v domácí kapličce. Název ústavu byl změněn na „měšťanský chudobinec“. V opuštěné špitální budově ubytovala obec několik chudých rodin. Po patnácti letech, když byla upravována silnice k nádraží, která byla velkými vodami často zaplavována, byl roku 1909 starý a zchátralý špitál úplně zbořen. Na jeho místě byl vysázen malý park.

K úplnosti lze jen dodat, že poslední zmínka o bývalém špitálském dvoře se nachází v žádosti²⁵ hospodářského správce dvora Juliánov Josefa Jiráka, který žádá Okresní národní výbor v Havlíčkově Brodě o odměnu za národní správu „Špitálského dvora“, kterou byl dotyčný pověřen v květnu 1945 a zastával ji do 31. října 1945. Ve výměru této odměny, který následuje, se jako poslední vlastník dvora jmenuje JUDr. Otto Munz, t.č. v Kanadě; lze tedy předpokládat, že po válce propadlo původní špitálské jmění státnímu fisku.

Nejstarším dochovaným dokladem o působení stálého městského lékaře v Německém Brodě je přísaha chirurga Dr. Antonína Lebedy, z roku 1753, kterou složil před městským magistrátem: „*Já, Antonín Lebeda, přísahám... jakož jsem od vzácného magistrátu v tomto královské městě Brodě Německém za městského chirurga přijatý, tak že chci veškerou*

²⁵ Archiv ONV, Konfiskace majetku podle dekretů...z r. 1945, H-P, kart.398.

povinnost dle možné vší příčinnivosti a mojí v té věci schopnosti vždy zastávati. Pacientům jak bohatým, tak chudým bedlivě dohlížeti, jim dle mé schopnosti k uzdravení jich medicamenta předpisovati neb dávati, rány a všeliké vyskytnuté neduhy dle kumštu chirurgie náležitě bez úmyslného průtahu a vyhledávajícího neslušného zisku hojiti a kurýrovati. Při vyskytnuvších morech aneb ran pro vyzdvižení corporis delicti potřebné attestati dle nálezu věci podle mého dobrého svědomí vydávati ani přátelství neb nepřátelství neb jiných ohled, než jak by věc sama o sobě opodstatněna byla, pokračovati. Taky kdybych u pacienta něco tak nakažlivého býti seznal, skrze což by nějaká infectií více lidí následovati mohla, to ihned vzácnému Magistrátu k zaopatření přednésti jsem povinen....“

Prvními léčebnými zařízeními nemocničního typu byly v Německém Brodě zřejmě vojenské lazarety, přechodně zřizované především za napoleonských tažení. V domě čp. 57 (dnešní radnice) bylo takové zařízení od roku 1806 až do požáru domu roku 1809, po kterém byla nemocnice přemístěna do domu v Dolní ulici (Hotel Černý Orel, dnes pojišťovna Alianz). Snahy o zřízení vlastní městské nemocnice lze pozorovat již v roce 1822, kdy vznikl „Spolek ku vydržování nemocnice“. Obec zapůjčila k tomu účelu ve zmíněném domě čp.57 (tehdy kasárna) pokoj s kuchyní, kde byly čtyři postele pro nemocné. Těm byla poskytnuta bezplatná péče, pokud byli přihlášení některým ze členů spolku. Ostatní hradili péči šesti krejcarů denně. Stravu zajišťoval ten, „kdo nemocného dodal“. Přednostní právo na umístění nemocných, zejména služebných a tovaryšů, měli členové spolku; jen když bylo místo, mohli být se souhlasem výboru přijati za poplatek i jiní pacienti. Členský poplatek činil 8 krejcarů každý měsíc. Spolku připadly též úroky z kapitálu, odkázaného ke zřízení nemocnice Růženou Koudelovou (828 zlatých) a Helenou Lachmanovou (200 zlatých). Jak dlouho spolek působil, není známo.

Kolem roku 1850 se stal městským lékařem iniciativní chirurg dr. Čermák. Z jeho přičinění bylo výnosem c.k. okresního hejtmanství v Německém Brodě č.2930 ze dne 13. března 1852 povoleno zřízení nemocnice, která byla otevřena 18. srpna 1853 na oslavu narozenin císaře Františka Josefa I. Tato nová soukromá nemocnice se nacházela v pronajaté místnosti zadní části domu čp.51 (nyní restaurace „Na rynku“). Zpočátku měla 4, později 8, a v roce 1857 již 10 lůžek. Doktor Čermák, který zde léčil a operoval, zemřel roku 1853 na tuberkulózu. Výnosem c.k. místodržitelství v Praze č.7509 byl ústav 26. dubna 1857 prohlášen za veřejnou všeobecnou nemocnici, což bylo dále potvrzeno výnosem č. 10226 z 16. srpna 1859.

V letech 1856 - 1858 byla vystavěna nová městská nemocnice na Dolním předměstí čp. 95 (dnes dům hasičského sboru). Cena pozemku se uvádí 300 zlatých, stavba vlastní jednopatrové budovy pak 5 594 zlatých. Prostředky byly získány z úroků, příspěvků dobrodinců, z výnosu loterie, která byla za tím účelem pořádána, z výnosů plesů, zábav a divadelních představení. Obec nechala zadarmo přivážet stavební materiál a přispěla částkou 2 100 zlatých. Nemocniční budova byla slavnostně vysvěcena a předána do užívání 29. srpna 1858. Nemocničním lékařem se stal od roku 1856 doktor Šalamoun Vondörfer, který této funkci setrval 41 let. Řízení a správu nemocnice vykonával výbor, jehož členy byli starosta města, městský děkan, lékař nemocnice a pět členů městské rady. Nemocnice v té době měla 33 lůžek (3 pokoje po 8, 3 pokoje po 3 lůžkách) a dalších šest mohlo být přidáno. Dále se zde nacházela kancelář, dva pokoje pro opatrovníky nemocných, kuchyně s prádelnou, umrlčí komora a sklepy. Kolem budovy byla rozsáhlá zahrada. Cena ústavu i s inventářem představovala 6 600 zlatých. Plat ústavního lékaře dělal 350 zlatých ročně, správce 300 zlatých. Denní taxa obnášela v roce 1877 43 krejcarů, v 90. letech 59 krejcarů.

Všední chod nemocnice narušovala častá tažení různých vojsk Brodem. Svědčí o tom zpráva v děkanské kronice při roku 1866: „...*O appetitu Průšáků bylo všude mnoho vypravováno, vše dohromady snědli, že divu nebylo, když pak následkem této nestřídmosti cholera mezi nimi a kudy táhli, se objevila a množství i také jejich lidu zničila. Zde jich v nemocnici šest zemřelo na cholera a jsou pohřbení v sakristii u sv. Vojtěcha...*“

V roce 1883 obec zakoupila od Vojtěcha Ježka za 1 700 zlatých sousední dům čp. 65, který byl upraven pro pacienty s nakažlivými nemocemi. Tím se počet lůžek zvýšil na 48.

V roce 1888 byla nemocnice zařazena do čtvrté třídy, roku 1897 do třídy třetí a současně bylo navrženo zřídit místo sekundáře. V té době se ale již otvírala nová okresní nemocnice a město se vzdalo práva na veřejnou nemocnici. V budově staré nemocnice byl zřízen chorobinec pro chudé, nemocné „nezhojitelnou chorobou“, kteří se podle tehdejších pravidel v nemocnici nemohli přijímat.

Jednou z hlavních příčin snah města o vznik okresní nemocnice byl bezesporu nevyhovující stav nemocnice městské, jejíž 39 lůžek bylo pro vzkvétající město zcela nedostačujících. Na základě nového zemského zákona č.19 z 5. srpna 1888, který stanovil jednotné zásady pro zřizování všeobecných veřejných nemocnic v Čechách, žádala městská

rada okresní zastupitelství, aby byla vybudována nemocnice pro zabezpečení léčebné péče celého okresu.

Rozhodující slovo mělo okresní zastupitelství, které na schůzi dne 19. května 1894 jednomyslně přijalo návrh tehdejšího okresního starosty, lékárníka Václava Kabeláče²⁶, aby se z okresních prostředků vybuďovala nemocnice s 80 lůžky. Pro stavbu bylo zvoleno území severozápadně od města, zvané Prempír a v krátké době byly vykoupeny příslušné pozemky úhrnem za 4 300 zlatých. Z nich byla plocha o výměře 2,11 ha, určená pro samotnou výstavbu nemocničních budov, zapsána do pozemkové knihy jako majetek Všeobecné veřejné nemocnice v Německém Brodě. Plány nemocnice vypracoval ing. Karel Pokorný, práce řídil místní stavitel ing. Josef Šupich.

Stavba byla započata v březnu 1896 a nemocnice byla dokončena v září následujícího roku. Tvořily ji čtyři budovy: hlavní budova A pro nemocné (dnes, po rekonstrukci, slouží chirurgickému oddělení), budova hospodářská (dnes prádelna, krejčovna a jídelna pracovníků), nemocniční kaple²⁷ a infekční pavilon, na jehož základech byla později vybudována transfusní stanice. V neděli 3. října 1897 proběhlo slavnostní předání nemocničního komplexu stavitelem J. Šupichem a též svěcení ústavu děkanem Vančurou, za účasti purkmistra a okresního starosty, lékárníka Václava Kabeláče, celého okresního zastupitelstva, všech úřadů působících ve městě, starostů okolních obcí, zemských poslanců Sajferta a Hyrše a dalších hostů.

Celkové stavební náklady byly vyčísleny na 170 831 rakouských korun na vlastní budovy a 52 000 korun na jejich zařízení.

V publikaci „Všeobecná veřejná okresní nemocnice císaře a krále Františka Josefa II. v Německém Brodě v patnáctiletí od 1. prosince roku 1897 do 31. prosince 1912²⁸, která zahájila systematické vydávání zpráv o činnosti nemocnice (až do roku 1947), se uvádí jako první ředitel MUDr. František Zahradnický, rytíř řádu Františka Josefa I., primář a operatér

²⁶ Plné znění viz příloha této kapitoly č.2.

²⁷ Některé prameny uvádějí tuto budovu mylně jako umrlčí komoru, kterou snad mohla být jen po velmi krátkou dobu, protože děkanská kronika uvádí, že kaple byla slavnostně vysvěcena 22. února 1898 P. A. Vančurou za asistence P. Floriána Březiny, ord. S. Francisci, guardiána a definitora v Plzni. Jako důvod pro pozdější svěcení děkan udává to, že v době svěcení nemocnice ještě nebyla vybavena všemi liturgickými potřebami.

Nemocniční kapli užíval ošetrovatelský personál (Kongregace Šedých seser) i nemocní. Spadala pod duchovní správu děkanského kostela; byla sloužena jedna mše týdně. V padesátých letech byly řádové sestry z nemocnice vypovězeny a kaple využita jako sklad, čímž budova velice utrpěla. Na základě projektu Ing. M. Rumlové byla původní zaklenutá dispozice v letech 1994-95 na náklady nemocnice a za přispění četných dárců obnovena. Svěcení kaple dne 22. října 1995 se účastnil opat želivského kláštera Vít Tajovský spolu s biskupem církve Československé husitské P. V. Stěpánkem a představiteli všech církví města. Každou středu je sloužena mše sv.

²⁸ Vydáno roku 1914.

nemocnice, původně asistent chirurgické kliniky profesora Maydla v Praze. Tento lékař během svého osmadvacetiletého působení, též díky svým hlubokým odborným znalostem, operační zručnosti, trpělivosti a lidské citlivosti, dokázal pozvednout nemocnici na velmi vysokou úroveň. Ve zmíněné zprávě z roku 1914 se uvádí, že vedení nemocnice bylo v rukou vrchní správy a správního výboru (str. 15). Dr. Zahradnický ve svých vzpomínkách píše: (str. 15, odst. 3.)

„Prvním starostou okresním, jemuž patří zásluha o založení a zařízení okresní nemocnice, byl lékárník Václav Kabeláč. Bylť okresním starostou po dvě tříletí 1892 - 1897 a zároveň starostou města; na jeho popud a návrh byla podniknuta tato stavba moderní nemocnice. Týž staral se pečlivě nejen o vybudování ústavu toho, nýbrž snaha jeho se nesla též za tím účelem, aby nemocnice byla co nejdokonaleji zařízena. Spoluzakladateli nemocnice byli dále členové okresního výboru a zastupitelstva...“

„...Po lékárníku Václavu Kabeláčovi převzal starostenství zemský a říšský poslanec JUDr. Eduard Brzorád, advokát v Německém Brodě, který byl starostou okresním po dvě tříletí 1898 - 1903; věnoval neúnavnou péči svou nemocnici, což dokázal zejména tím, že vedle jiných četných zdokonalení vlastní elektrické osvětlení nákladem okresu v nemocnici zřízeno bylo. Po předčasně zesnulém Dr. Brzorádovi převzal starostenství okresu roku 1903 František Sajfert, majitel velkostatku v České Bělé, zemský poslanec a člen panské sněmovny.²⁹ Jemu děkujeme za neúnavnou snahu, kterou věnoval projektu o vybudování nového pavillonu, jímž přílišného nedostatku v nemocnici naší odpomoženo bylo. Po něm převzal starostenství roku 1905 JUDr. Richard Halík, advokát v Německém Brodě...“

Do stejné zprávy ve státním okresním archivu je vložen list, který byl rozeslán v době založení nemocnice všem starostům okolních obcí a měst:

„Velectěný pane starosto! Dne 1. prosince 1897 počnou se přijímati nemocní do zdejší nové všeobecné nemocnice, žádáme Vás tudíž, byste tento ústav, který s velikým nákladem okresu co nejmoderněji zařízen jest, co nejvíce podporoval.“

Vzhledem k tomu, že ústav všem moderním požadavkům, obzvláště chirurgickým vyhovuje, odpomoženo jest převážení mnohdy těžce nemocných neb raněných do vzdálených nemocnic a prosíme, byste ty, kteří ošetření nemocničního, obzvláště operativního potřebují, laskavě na nemocnici naší poukazoval.

V Německém Brodě v listopadu 1897. Za okresní výbor Václav Kabeláč, starosta.“

²⁹ Otec manželky lékárníka Karla, Marty, rozené Sajfertové a PhMr. Vojtěcha Sajferta, kondicinujícího v lékárně „U zlaté koruny“ - pozn. aut.

Původních 80 lůžek v budově A a 55 lůžek na infekčním oddělení již za pouhých osm let provozu zcela nedostačovalo, a tak byla roku 1905 zahájena stavba nového pavilonu, budovy B s 60 lůžky, která byla s budovou A spojena podzemní chodbou. Po jejím dokončení dosáhl počet lůžek 195.

V roce 1905 se okresní výbor jako zřizovatel nemocnice postaral o zkrášlení nemocničního okolí odkoupením rozsáhlého pozemku od města za 1 900 rakouských korun a nákladem 1 100 korun nechal na tomto místě zřídit park. Důkazem vysoké úrovně nemocnice bylo vedle stále rostoucího počtu pacientů, kteří se sem přicházeli léčit, také množství léčebných výkonů a operací vyhrazených v té době pouze klinickým pracovištím.³⁰

Primář začínal s jedním sekundárním lékařem a při operacích byl odkázán na asistenci dvou místních praktických lékařů. Až po sedmi letech schválil Zemský výbor třetího sekundáře a v roce 1906 místo čtvrtého sekundáře. V nemocnici byla tedy velmi vítaná soukromá pomoc mladých externích lékařů.

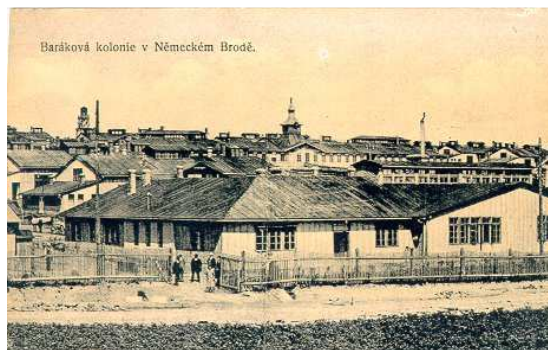
Ošetrovatelské péči se věnovaly Šedé sestry, převedené z původní veřejné nemocnice, a to až do násilného odsunu komunistickým režimem v padesátých letech. Jak se ústav rozrůstal a přibývala lůžka, vzrůstal také počet sester z počátečních tří na sedmáct v roce 1907.

První světová válka znamenala zlom v činnosti nemocnice. Veškeré zdravotnictví bylo podřízeno potřebám armády. Všichni lékaři odešli za vojenskou povinností a na jejich místa nastoupili medici. Ústavní lůžka byla přednostně obsazována vojáky. V Sokolovně (kino Oko) a v hospodyňské škole (SZŠ) byly pod vedením bývalých sekundářů nemocnice zřízeny pobočky se 150 lůžky pro ošetřování raněných vojáků.

Situaci ve městě dále přiosťřila výstavba tábora pro 10 000 haličských a bukovinských uprchlíků na Rozkoši v roce 1915, v místech dnešní Psychiatrické léčebny. U nemocnice byly postupně nákladem státu vystavěny tři infekční pavilony pro 100 nemocných s velkou desinfekční stanicí. Tyto stavby byly přízemního barákového typu. Podobný pavilon, porodnický, s padesáti lůžky byl postaven v místech dnešní budovy technického oddělení a pavilon pro dětské oddělení v místě dnešní vrátnice. Poslední budovou, postavenou za první světové války ze státních prostředků ke zdravotnickému zajištění uprchlického tábora, dokončenou až v roce 1918, byl pavilon H určený internímu oddělení, v místech dnešní onkologie. Infekční pavilony, dokončené roku 1916 byly od počátku přeplněny především

³⁰ Počet nemocných po jednotlivých letech a přehled nákladů nemocnice viz závěr této části.

pacienty se skvrnitým tyfem, kterého bylo zaznamenáno 1 087 případů se 171 úmrtím. Naštěstí pro město byl tábor na Rozkoši po osmi měsících zrušen. Epidemie si vyžádaly oběti i mezi zdravotníky; ze čtyř řeholních sester onemocnělých tyfem zemřely tři (s. Františka Marie Žofie Crháková, s. Marie Kazimíra Sekyrová a s. Marie Kassiana Štěpánková), dále jeden lékař a jeden sanitář.

Obr.3: Baráková kolonie na Rozkoši.

Po návratu primáře v létě 1916 se začala postupně obnovovat léčebná funkce nemocnice, současně se ale začal projevovat nedostatek léků, pomůcek, potravin a paliva, což znamenalo pro zdravotníky velké problémy a pro pacienty zvýšené utrpení, riziko a zdravotní následky. Tento stav se snažil zmírnit okresní úřad, který zakoupil západně od nemocnice pozemek, na němž byla založena zelinářská zahrada, postavena drůbežárna a vepřín. Tato zařízení se osvědčila pro nemocnici i později, zvláště v době druhé světové války.

Po zrušení uprchlického tábora v srpnu 1917 se množství infekčně nemocných rychle zmenšovalo. Zvýšenou incidenci způsobily až chřipkové epidemie v roce 1918 a také infekce zavlečené vracejícími se vojáky.

Válečné události a přechodně vysoká potřeba lůžek zanechaly na území nemocnice řadu nedávno postavených nemocničních budov, jejichž kapacita byla nyní nepotřebná. Pavilon porodnice, nevhodně postavený za přístupovou silnicí, byl proto postoupen okresnímu úřadu pro péči o invalidy a Masarykově lize proti tuberkulose.

Díky přátelství primáře Zahradnického s prof. MUDr. Hamzou, průkopníkem konzervativní léčby mimoplicní tuberkulosy, a též jeho znalosti léčebné metodiky Hamzova ústavu v Luži i režimu Rolliera ústavu ve švýcarském Leysin, dal tento s podporou ministerstva zdravotnictví, místního mecenáše a Masarykovy ligy adaptovat bývalý infekční pavilon - přistavět verandy pro lehátka na podélné přední straně budovy. Získal tak 53 lůžek, z nichž bylo 28 pro muže, 16 pro ženy a 9 pro děti. Léčba spočívala především v imobilizaci nemocného orgánu, pobytu na verandách, čerstvém slunci a ve vydatné výživě. Pouze výjimečně byl pro léčbu užit chirurgický zákrok. Nový ústav, dokončený v roce 1925 byl první léčebnou v Čechách, ve které byla soustředěna léčba chirurgické tuberkulosy dospělých. Rozsah spádového území oddělení byl velmi velký, pouze 15% pacientů bylo ze zdejšího

okresu a stále značný počet nemocných čekal na přijetí, takže po deseti letech byla celková kapacita rozšířena na 100 lůžek.

Od počátku roku 1935 vstoupilo do provozu oddělení pro vnitřní choroby. Přednostou se stal MUDr. Ladislav Labohý. Měl na starosti interní pavilon H s padesáti lůžky (dnes onkologie), pavilon C pro plicní tuberkulosu se třiceti lůžky, expektační pavilon s osmi lůžky pro infekční choroby, pavilon pro střevní tyfus s devatenácti lůžky a pavilon pro choroby kožní a chronické se sedmnácti lůžky. Mimo pavilon H byly tyto upraveny z původních dřevěných přízemních budov postavených za války pro zajištění zdravotní péče pro uprchlíky z rozkošského tábora.

Po odchodu primáře Zahradnického na odpočinek koncem roku 1926 nastoupil na jeho místo MUDr. Pavel Trnka. Za jeho vedení byla přestavěna budova chirurgického oddělení (1927-28), jehož kapacita tak stoupla na 300 lůžek. V letech 1928-29 byla postavena nová kotelna a strojovna, v letech 1929-30 pavilon pro infekční choroby, 1931-33 nový třípodlažní pavilon pro chirurgickou tuberkulosu, 1935-36 moderní kuchyně a zázemí pro sanitní vůz. Roku 1937 byla přestavěna prádelna a žehlárna a byly též koupeny pozemky pro stavbu nového interního oddělení. Roku 1936 bylo otevřeno oddělení oční pod primariátem MUDr. Rudolfa Wágnera a roku 1939 ORL, jehož prvním primářem byl MUDr. František Kotyza. Roku 1939 započala stavba interního pavilonu, která se ale díky druhé světové válce protáhla až do roku 1943. Během války byl vybudován společný vodovod, který zásobil celou nemocnici pitnou vodou. Počet přijímaných pacientů neustále vzrůstal, a to i přes to, že první poschodí budovy A bylo obsazeno německou armádou. Jednotkami SS byl též obsazen násilně vyprázdňený Zemský ústav pro choromyslné, ve kterém byla budována velká vojenská nemocnice (15 pavilonů) a na který byla plně soustředěna jejich pozornost. Tak mohla být roku 1943 (1. října) dokončena nová interna a tím uvolněný pavilon H upraven pro potřeby očního oddělení.

Po roce 1945 byla část adaptovaných budov Ústavu pro choromyslné převedena na deset let pod správu nemocnice a využito pro zřízení nových odborných pracovišť. Tím došlo k odchýlení se od původního generálního plánu stavby okresní nemocnice; psychiatrické pavilony zůstaly „propůjčeny“ více jak padesát let a po tuto dobu nebyla postavena žádná nová budova.³¹

³¹ Pro zajímavost uvádím stav personálu k roku 1948: primáři: 11 - sekundáři: 25 - řádové ošetřovatelky: 29 - civilní ošetřovatelky a porodní asistentky: 33 - laboranti: 1 - zřízcenci: 25 - kancelářské síly: 3 - služební na odděleních: 54 - elévky ošetřovatelky: 11 - celkem 222.

V roce 1940 vzniklo oddělení kostní TBC (MUDr. Václav Mička). V pavilonech 12 a 14 bylo roku 1948 zřízeno oddělení plicní tuberkulózy (MUDr. Václav Hirš, 1942), v pavilonu 4 gynekologicko porodnické (MUDr. Jiří Šmíd, 1945), roku 1947 radioterapeutické a RTG diagnostické (MUDr. Jan Krupička.), v pavilonu 6 oddělení dětské (MUDr. Jaroslav Lhoták, 1947), urologie (MUDr. Oskar Koref, 1947), kožní oddělení (MUDr. Josef Černohorský, 1951), po dostavbě transfusní stanice vzniklo v této budově oddělení transfuze a hematologie pod vedením MUDr. Oldřicha Semeráda (laboratoře a výrobu infúzních roztoků vedla PhMr. Františka Karlová, 1952). Roku 1950 otevřel MUDr. Svatopluk Brabec mikrobiologii, roku 1953 zřídili manželé MUDr. Karel a MUDr. Milada Prášilovi prosekturu a v roce 1954 bylo otevřeno oddělení neurologie (MUDr. Aleš Ošťádal). Centrální laboratoř vznikla roku 1958 pod vedením MUDr. Zdeňka Vodičky (později oddělení klinické biochemie). Dalšími odděleními havlíčkobrodské nemocnice se staly ortopedie (MUDr. Mirko Zeman, 1958), oddělení anesteziologicko - resuscitační (MUDr. Jiří Konrád, 1966), rehabilitační (MUDr. Ludmila Čapková, 1971) a oddělení nukleární medicíny (MUDr. František Pejsar, 1972).

V těchto letech měla nemocnice cca 900 lůžek, krátce po válce okolo jednoho tisíce.

Ředitelem po MUDr. Pavlu Trnkovi se roku 1952 stal MUDr. Vítězslav Voženílek, dále roku 1973 MUDr. František Pejsar, roku 1990 MUDr. Miroslav Novotný a roku 1992 MUDr. Karel Příbyl. V letech 1994-96 byla postavena za budovou interny, která byla současně zrekonstruována, zcela nová moderní budova, do níž byla postupně přemístěna většina oddělení. Došlo tím k uvolnění budov psychiatrické léčebny, jejichž využití je dodnes sporné. Zřejmě se stanou součástí velkého komplexu Léčebny pro duševně choré a drogově závislé.

Přílohy této kapitoly:

① Plné znění darovací listiny Otto Cruknera špitálu z roku 1349.

„In nomine Domini Amen. Cum oblivio sit mater erroris necesse est ut ea, que fiunt in tempore, ne obliuioni tradantur, lingua testium et litterarum testimonio roborentur. Hinc est, quod ego Michael iudex, Albertus Brenneris, Nicolaus Muratoris, Ottocar Vatua ceterique iurati in Broda Theutonicali recognoscimus uniuersis in genere et singulis in specie tam presentibus quam futuris, discretum et honestum virum Ottonem Cruknerem, ciuem nostre ciuitatis de sua et omnium suorum tam filiorum quam filiarum bona volunte viginti octo grossos censuales quos habuit in molendino proxime sito foris civitatem in testamentum eternum et in releuamen pauperum et miserorum nostri hospitalis, sicut sui progenitores fecerunt, ita eciamhodie ipsis pauperibus est testatus, tali condicione tamen addita, quod quicumque sacerdotum per nos rector dicti hospitalis fuerit constitutus, quod idem sacerdos singulis annis in dimisione apostolorum in remedium animarum omnium predecessorum et successorum suorum anniuersarium peragere debet tam in vigiliis quam in missis defunctorum. In cuius rei testimonium presentes dedimus nostri sigilli roboratas. Datum in ipsa ciuitate Broda in quinta feria magna. Anno Domin M^oCCC^o quadragesimo nono.“

V listině z roku 1343 se uvádí Ottlin Crukner mezi deseti přísednými konšely německobrodské obce. Anežka Cruknerova (zřejmě dcera) v roce 1406 zřídila pro německé křižovníky v Německém Brodě nadaci, která znamenala jednu kopu grošů českých ročně do rozpočtu špitálu.

② Návrh brodského okresního starosty, lékárníka Václava Kabeláče, na zřízení nemocnice z okresních prostředků.

„Slavné okresní zastupitelství!

Rada královského města Německého Brodu, se vši úctou podepsaná, dovoluje si obrátiti zřetel slavného okresního zastupitelstva ku zdravotnímu poměru města vřbec a okresních venkovských obcí zvláště, žádajíc, aby slavné okresní zastupitelství v pilnou úvahu vzalo zdejší všeobecnou nemocnici, jejíž účel daleko sahá za místní poměry a potřeby obecní, a proto také nemůže nikterak vyhověti všem poměrům moderním, zdravotnictví se týkajícím a požadavkům jakož i povinnostem kýženým. Vysoké c.k. místodržitelství a veleslavná c.k. zemská zdravotní rada opět vytýkají vady a nedostatky zdejší nemocnice všeobecné a vyhrožují, že musí odnítí po případě právo veřejnosti a neposkytovati podpory z pokladnice zemské na léčení nemocných, pakli zmíněné vady a nedostatky odstraněny nebudou. Odejmuti pak podporu zemskou jest tolik, jako nemocnici uzavřítí a zrušítí, čímž by celý

okres náš náramně utrpěl a velikou škodu vzal, poněvadž bychom pak nemocné své jinam na léčení voziti museli.

Uváživši opatrně všechny tyto poměry a prozkoumajši bedlivě a pilně všechny okolnosti, navrhuje uctivě podepsaná městská rada jménem obecních starších slavnému okresnímu zastupitelstvu, aby nákladem okresním zbudována byla nemocnice nová, okresní, sloužící zájmům celého okresu a vyhovující všem moderním požadavkům, poměrům a povinnostem duševním i tělesným.

Obec Německobrodská, která v novější době podniká četné stavby, jako opravu a obnovu chrámu Páně, zřízení nových jatek, vodovod atd., nemůže sama na sebe vzít stavbu nemocnice nové a větší, a proto, vědoma jsouc, že společnými silami všechno snáze dá se docílit, prosí slavné okresní zastupitelstvo, aby v zájmu vlastním se na tom usneslo, že zbuduje na své útraty, svým nákladem nemocnici okresní na příkladu českých i rakouských okresů, která by všem nemocným okresu asylem a útočištěm byla, kde by nemocní veškerých obcí a dědin se ošetřovali a léčili.

Vizme, jakým způsobem bývá nyní o nemocné postaráno! Na venkově bývá většinou takový nemocný odkázán na sebe, nemá lékaře, nemá ošetřovatele, nemá nutné služby, nedostává se mu často potřebné stravy; zato setkává se namnoze s pohledy nelaskavými, dává se mu často cítiti, že jest na obtíž rodiny a obce: málokdo má proň slovo laskavé, nikdo ho nepotěší, nikdo ho s láskou neošetřuje. Kol něho jest poušť!

Jak daleko jinak by to vypadalo, kdyby takový nemocný mohl býti dopraven do nemocnice okresní, kde by se mu dostalo bedlivého léčení, pilného, svědomitého ošetřování, laskavé pozornosti, takže by brzo tělesně i duševně se zotavil a zdráv do své rodné obce ku svým milým a drahým se vrátil.

Obecní výbor Německobrodský, uvažuje tento trudný stav, v jakém se nalézají naši nemocní, shledal, že obce naše na takový úkol, jaký zdravotní zákon jim ukládá - řádné léčení a ošetřování nemocných - jsou slabé a málomocné; jsou přetíženy výdaji chudinskými a jinými, a proto není divu, že všelijak šetří - jenomže šetřiti při léčení nemocných má hrozné následky. Ale nač jednotlivá obec jest slába a nedostatečna, to zmohou obce celého okresu společnými silami.

Jsme přesvědčeni, že by okresní nemocnice našla pravých lidumilů, šlechetných dobrodinců a obětavých obcí i korporací, kteří by zasvětili činnost svou jedinému, velkolepému a převzácnému účelu lidumilnému, starati se o blaho všeobecné vůbec a zdraví nemocných zvláště.

Všemohoucí Pán světa pohne zajisté srdcem těch, kteří požehnáni jsou statky vezdejšími, aby pamětlivi byli těch ubohých, po celém okresu roztroušených nešťastníků nemocných, kteří trávíce smutné dny života v stálé nemoci a postrádajícíce vší lékařské pomoci a nutného ošetřování, kalné oči a ruce zkřehlé k Vám vztahujícíce, volají a sténají: „Slitujte se nad námi nemocnými v úzkostech našich a zaříd'te pro nás ochranné útočiště, kde bychom opět svého zdraví nabyti mohli!“

Ten, jenž řekl: „Cokoli jste učinili jednomu z bratří svých, mně jste učinili“, odmění se Vám zajisté co nejštědřeji zde i tam, v životě lepším.

Nuže tedy, nechť občanská ctnost, nechť milosrdenství a slitování nad nemocnými zahostí se v srdcích našich, nechť jest s námi i v nás lidumilná obětavost a pravá křesťanská láska,

A k tomu všemu žehnej nám Vládce všehomíra!

Z rady královského města Německého Brodu v měsíci květnu 1894 Václav Kabeláč, starosta.“

③ Významné údaje, zkompletované z výročních zpráv Okresní nemocnice v Německém Brodě.

a) Tabulka počtu ošetřovaných v letech 1898 - 1947 v brodské okresní nemocnici; výroční zprávy ON.

Rok	Ošetřených mužů	Ošetřených žen	Celkový počet
1898	1014	506	1520
1899	1027	576	1603
1900	1246	640	1886
1901	1461	756	2217
1902	1574	892	2466
1903	1904	1098	3002
1904	2075	1166	3241
1905	2109	1289	3398
1906	2034	1190	3224
1907	2103	1213	3316
1908	2154	1356	3510
1909	2394	1441	3835
1910	2200	1507	3707
1911	2375	1523	3898
1916	2606	2005	4611
1917	2875	2034	4909
1918	2748	1902	4650
1919	2660	1879	4539
1920	2259	1704	4949
1921	2858	2091	3963
1923	2915	2062	4977
1926	2624	1828	4452
1927	2854	2064	4948
1928	2909	2200	2109
1929	2859	2356	5415
1930	2892	2415	5307
1931	3135	2298	5433
1932	3043	2402	5445
1933	2784	2452	5236
1934	2791	2472	5363
1935	2846	2708	5554
1936	3328	3168	6496
1937			6646
1938	3766	3430	7796
1939	4212	3412	7624
1940	4234	3534	7768
1941	4595	3791	8386
1942	4899	4216	9115
1943	5483	4779	10262
1944	5504	4887	10391
1946	4318	4144	8462
1947			9479

b) Všeobecná veřejná okr. nemocnice císaře a krále Františka Josefa II. v Něm. Brodě v patnáctiletí, od 1. prosince roku 1897 do 31. prosince 1912, podává MUDr. František Zahradnický, str. 22: „Výkaz o nákladech dle jednotlivých druhů vydání“, vybraná data. (K - údaj v korunách, h - v haléřích)

Účetní položka	Suma z roku 1898	Suma z roku 1912	Suma za periodu
Počet ošetřovacích dní	32 397	78 835	904 403
Služné a mzdy (K)	8 548,80	39 825,54	336 465,56
Dtto za osobu a den (h)	27,8	50,5	36,0
Léky a lékařské potřeby (K)	13 709,42	27 260,65	342 655,69
Dtto za osobu a den (h)	44,7	34,6	37,9
Úhrn vydání (K)	55 573,93	176 182,36	1 742 575,29
Dtto za osobu a den (h)	181,0	223,4	188,0

c) Všeobecná veřejná okr. nemocnice v Něm Brodě v desetiletí od 1. ledna 1913 do 31. prosince 1922 s přehledem činnosti v době 25 let od roku 1898 do roku 1922, podává MUDr. František Zahradnický, „Výkaz o nákladech dle jednotlivých druhů vydání za deset let od r. 1913 do r. 1922“, vybraná data.

Účetní položka	Suma z roku 1913	Suma z roku 1922	Suma za periodu
Počet ošetřovacích dní	81 503	117 504	1 149 194
Služné a mzdy (K)	39 436	521 132,39	2 167 998,84
Dtto za osobu a den (h)	48,4	443,0	186,95
Léky a lékařské potřeby (K)	33 579,45	421 024,68	1 173 186,92
Dtto za osobu a den (h)	41,2	358,0	101,5
Úhrn vydání (K)	175 459,46	3 130 288,50	10 296 055,67
Dtto za osobu a den (h)	215,2	2 664,0	895,9

d) Všeobecná veřejná okr. nemocnice v Něm Brodě v desetiletí od 1. ledna 1937 do 31. prosince 1947 s přehledem činnosti v době 50 let od roku 1898 do roku 1947, podává MUDr. Pavel Trnka, „Výkaz o nákladech dle jednotlivých druhů vydání za deset let od r. 1937 do r. 1947“, vybraná data.

Účetní položka	Suma z roku 1937	Suma z roku 1947
Počet ošetřovacích dní	172 984	217 596
Služné a mzdy (K)	972 901,20	8 816 433,10
Léky a lékařské potřeby (K)	537 938,55	3 630 133,50
Úhrn vydání (K)	4 146 781,05	23 595 796,80

Pozn: Podrobnější informace o vývoji, výstavbě a vedení okresní nemocnice viz výroční zprávy Všeobecné okresní nemocnice císaře a krále Františka Josefa II. (TGM, v letech 1937-1939), vydávané až do roku 1947, dále Almanach ke stému výročí okresní nemocnice v Havlíčkově Brodě (1996) a další materiály (archiv ONV, MNV, OÚ, města); vše ve Stát. okr. archivu v HB.

B. Zemský ústav pro choromyslné, státní psychiatrická léčebna

Roku 1906 se usneslo obecní zastupitelstvo Německého Brodu v čele se starostou a zemským poslancem MUDr. Edvardem Šubrtem ucházet se o zřízení ústavu pro choromyslné, jednoho ze dvou vládou zamýšlených, v okresním městě. O umístění ústavu se zasazovalo v té době okolo 60 měst (některé údaje zmiňují až 152).

Za to, že 24. února 1909 se Zemský výbor království českého usnesl pro zřízení ústavu právě v Brodě, město vděčí neúnavným intervencím a vlivným stykům MUDr. Šubrt a pečlivé přípravě podkladů, včetně konkrétní nabídky pozemků o celkové rozloze 112 hektarů, na které byly zavedeny veškeré inženýrské sítě i s vedením plynu.

Stavba byla oddálena první světovou válkou, během které byly pozemky určeny pro výše zmiňovanou barákovou kolonii pro uprchlíky, zahájena byla tedy až roku 1920. Jako první byla stavěna hospodářská budova, v roce 1923 byla přivedena železniční vlečka, spojující ústav s hlavní železniční tratí Praha - Brno. Stavby ostatních budov pokračovaly ještě následujících jedenáct let, do roku 1934.. Kdy byl Zemský ústav pro choromyslné v Německém Brodě oficiálně otevřen, není známo, ale již 21. května 1928 byl přijat první pacient, přeložený do Brodu z pražských Bohnic. Celý komplex tvořilo 8 pavilonů pro muže. 7 pro ženy, 8 hospodářských a účetních budov a 8 obytných budov. V době dokončení byl již plně obsazen. Rozpočet na výstavbu dosáhl 50 000 000 korun.

V krizových třicátých letech poskytoval ústav pro brodské obyvatele značné možnosti pracovního uplatnění. Bylo zaměstnáno mnoho dělníků a řemeslníků, kteří teprve během praxe získávali zdravotnickou kvalifikaci zdravotních sester a ošetřovatelů. Nároky na personál byly sice vysoké, ale nadprůměrná byla i mzda - 20 korun na den. Na druhou stranu jakékoli porušení disciplíny mělo za následek vypovězení pracovní smlouvy.

Prvním ředitelem ústavu byl MUDr. Matěj Brandejs (1926 - 1929), po něm nastoupil MUDr. Augustin Riegel (1929 - 1934). V roce 1930 disponoval ústav 5 lékaři, 8 úředníky a značným množstvím dozorců, kteří se starali o 1 300 chovanců. Od roku 1934 se stal ředitelem MUDr. Václav Poseděl, od roku 1939 MUDr. Emil Waitzmann³² a roku následujícího MUDr. Quido Knapp, který ve funkci setrval do likvidace ústavu roku 1943, kdy byli pacienti buď propuštěni nebo přeloženi do Bohnic a v budovách byl zřízen německý SS lazaret. Po osvobození areál krátce sloužil jako zajatecký tábor pro 30 000 německých vojáků.

³² V témže roce zde byly umístěny některé třídy brodského gymnázia.

20. března 1946 byl v obnovené léčebně přijat první pacient. Ředitelem se stal MUDr. Rudolf Pokorný. Následujícího roku přešlo deset budov do užívání okresní nemocnice. Roku 1950 přešel ústav pod přímou správu ministerstva zdravotnictví jako Státní léčebna psychiatrická. V letech 1948 - 1950 byl ve vedení MUDr. Václav Nepustil, po něm MUDr. Dušan Bílý CSc., MUDr. Oldřich Bureš a MUDr. Antonín Janíček.

Roku 1956 byla otevřena pobočka brodské léčebny v prostorách zkonfiskovaného premonstrátského kláštera v Želivi. Adaptace tamních budov trvala do roku 1963. V roce 1968 bylo v Želivi otevřeno protialkoholické oddělení pro celý východočeský kraj.

V 60. letech tvořilo vysokoškolský personál 26 lékařů, 2 psychologové a 2 sociální pracovníci. Význam a obsazení ústavu poněkud poklesly následkem zdokonalení léčby a vývojem nových psychofarmak. Stále více pacientů bylo ošetřováno pouze ambulantně. V roce 1965 byl pro rehabilitaci nemocných zřízen letní stanový tábor v Dobré Vodě; později byl přenesen do Balechova u Želivi. Následnými řediteli byli MUDr. Svatava Lakosilová (1967 - 1970), MUDr. Jaroslav Doubek (1970 - 1977) a MUDr. Zdeněk Souček (od roku 1977).

Současná kapacita léčebny se pohybuje kolem půl druhého tisíce chovanců. Spádovými okresy jsou havlíčkobrodský, královehradecký, chrudimský, náchodský, pardubický, rychnovský, ústecký kutnohorský svitavský a kolínský. O pacienty se stará okolo 600 pracovníků. Současným ředitelem ústavu je MUDr. Jiří Kořán.

IV. Přehled charitativních zařízení, působnost řádů v Havlíčkově (Německém) Brodě

A. Charitativní péče v minulosti

A.1 Řád německých rytířů

(Sacer ordo Equitum Teutonicorum, Němečtí křižovníci)

O působnosti prvního řádu na území dnešního města a jeho komendě při kostelu svaté Kateřiny existují pouze velmi sporadické záznamy. Z pojednání o Brodském špitálu, je zřejmé, že řeholníci řádu Německých křižovníků se ve městě usídlili již před rokem 1261 (asi 1256). Působili mezi brodskými chudými a nemocnými i po dalších stošedesát let, do vypuknutí husitských válek, zřejmě až do zkázy města roku 1422. Jejich zásluhou byl založen městský špitál při kostele sv. Kateřiny a udržován špitální dvůr. Domnívám se, že nikoli v množství německých obyvatel, ale právě v názvu tohoto řádu lze hledat počátky pojmenování města.

A.2 Řád svatého Augustina

(Sacer ordo Eremitarum fratrum Discalceatorum Sancti Patris Augustini, Bosí Augustiniáni)

Bratři tohoto žebravého řádu nehráli v historii města zřejmě tak významnou zdravotnickou či charitativní roli jako jejich předchůdci před několika staletími. Nicméně v jejich klášteře, který za severními hradbami města vystavěli a který patřil k největším a nejhonosnějším budovám města, byla zřízena vůbec první brodská lékárna.

Řehole bosých Augustiniánů byla do Čech uvedena, stejně jako řada jiných kongregací, v sedmnáctém století v zájmu urychlení katolické reformace.

Jejich první sídlo bylo od roku 1623 na Novém Městě pražském, kde jim byl darován císařem Ferdinandem II. kostel svatého Václava, při kterém vystavěli v letech 1626 – 1646 klášter. Jejich druhý klášter byl zbudován v letech 1640 - 1662 v Táboře, kam byly roku 1633 povoláni. Třetím místem jejich působení v Čechách se měl stát Německý Brod.

Na Brod jako vhodné místo k usídlení řádu bylo upozorňováno již po delší dobu. Ale teprve prefekt císařského dvora Jan Maxmilian Hrabě z Lemberka, který roku 1673 doprovázel císaře Leopolda I., táhnoucího s vojskem čítajícím 30 000 mužů přes Německý

Brod, vyběhl žebrový řád Augustiniánů, aby žádal o povolení se ve městě usídlit.³³ Po návratu do Vídně k sobě povolal převora provinciála P. Joachyma á Praesent ze Štýrského Hradce a nabídl mu, zdali by nechtěl v Německém Brodě, ve kterém není ještě žádný řád usazen, zřídit klášter. Provinciál přijal tuto nabídku s radostí. Jednání se účastnil též pražský augustiniánský konvent, v osobě převora P. Fabiána a Jesu – Maria, který se obrátil listinou z 12. listopadu 1673 na královského zemského podkomořího Lamberta Hřebenáče z Harrachu a soudce královských měst Jana Benedikta Smolíka s prosbou za přímluvu, aby řádu královské město Německý Brod povolilo usídlit se před nebo za městskými hradbami. Podkomořský úřad obci výslovně doporučil listem ze dne 15. listopadu 1673, aby tento řád přijala. Také pražský konvent a převor podali brodskému magistrátu žádost o pozemek pro stavbu kláštera s ujištěním, že budou vzorem měšťanům a pomocí místnímu děkanovi. Současně byli do Německého Brodu vypraveni pražským konventem dva řeholníci, P. Jan Bonus a S. Vito a P. Vincentinus a S. Quilelmo.

I když před Bílou horou byl Brod jedním z předních protestantských měst, v této době, tedy o padesát let později byl již úplně katolickým.³⁴ Dalo by se tedy předpokládat, že řeholníkům nebudou ze strany měšťanů kladeny žádné překážky ani podmínky. Opak však byl pravdou. Jak je patrné z pasáže o historii města, bylo toto právě uprostřed největšího úpadku od dob husitských válek. Bylo několikrát drancováno nepřátelskými vojsky,

³³ Pramenem tohoto i následujících údajů je latinsky psaná kronika řádu *Annales Nostri Discalceato – Augustiniani Asceterii sub Patrocinio Sanctissimae Creatae Triadis Jesu Maria Joseph in Regia Urbe Teuto – Brodensi ab Anno partae Salutis 1673 ad praesens usque tempus Completes Gesta Patrim ex autographis, patrim ex Copiis Nostri Archivii Teuto – Brodensis. Extracta Tandem Anno 1733 Solerti Calamo in unum Collecta, A fratre Severino á Sa Anna pro tunc Priore Eiudsem Conventus. Tento rukopis, čítající 493 velkých, hustě psaných stran, je jediným spisem, který se dochoval z brodského augustiniánského archivu. Je v něm v ročních zápisech podrobně vylíčen život řádu v Německém Brodě v letech 1673 – 1733 (první díl) a letech 1733 - 1783 (druhý díl). Spis obsahuje řadu dopisů, nadačních listin, seznamů dárců, co je ale podstatné, zaznamenává i významné události ve městě a v království. Na začátku knihy je vložen pergamenový list, s olejomalbou, kterou provedl roku 1736 podle obrazu neznámého vídeňského mistra z roku 1675 německobrodský malíř Jakub Pischel. Středem obrazu je zeměkoule, na jejím vrcholu Kristus, sedící a žehnající. Nad ním trojúhelník, ve kterém je trojitě rozvětvená lilie, okolo trojúhelníku paprsky. Po stranách se vznášejí a zeměkouli nesou andělé. V levém dolním rohu stojí Maria, v pravém sv. Josef, mezi nimi je prozatímní augustiniánská kaple a konvikt za horní branou města. Jedná se o nejstarší dosud známý obraz města Německého Brodu.*

Tento spis je též jediným pramenem popisujícím řádovou lékárnu. Bohatým zdrojem informací o historii konventu v Německém Brodě je též článek Prof. Františka Petra: K dějinám bývalého kláštera v Německém Brodě, Zprávy městského musea v Německém Brodě, 1916.

³⁴ Roku 1624 byli vyhnáni kněží podobojí a do města byla dosazena posádka knechtů (císařských vojáků, viz též historii města při tomto datu). Ale měšťané se ani potom nechtěli vzdát svého přesvědčení, takže když byla v čáslavském kraji vyhlášena roku 1628 reformace a do města byl vyslán jezuita z Kutné Hory, nikdo jej ani do domu nepřijal. Změna v postoji většiny obyvatel byla dosažena až příkladem samotného císaře Ferdinanda II., který byl na kolenou přítomen třem mším ve zdejším děkanském chrámu, kterých se též účastnili všichni katoličtí občané města. Ti, kteří reformační opatření nepřijali, se částečně s povolením magistrátu, částečně tajně z města vystěhovali za hranice říše - mnoho do Uherského Slovácka (Jaroslav Růžička: Emigranti z Německého Brodu za reformace pobělohorské. Časopis společnosti přátel starozitností. Roč. XVI. 1908, str. 98-103), takže město zůstalo z poloviny prázdné.

opakovaně vyhořelo, bylo sužováno morovými ranami³⁵, takže je zřejmé, proč, ač zcela katolické, se houževnatě bránilo přijmout mnichy žebravého řádu. Magistrát podal podkomořskému úřadu 16. prosince zprávu, ve které popisuje dobové poměry a dále zdůrazňuje, že stávající kostely by byly usídlením řeholníků poškozeny, protože by k nim byly soustředěny četné odkazy a dary měšťanů, a že si nikdo ve městě založení kláštera nepřeje.³⁶ Též je odmítána pomoc duchovní s odůvodněním, že výpomoc je zabezpečena z Moravy stále přicházejícími kapucíny, františkány, dominikány a jinými řeholníky. Uvádí, že ve městě není vhodné místo pro stavbu kláštera. V dolním předměstí hrozí každý rok záplavy, v horním je veliký nedostatek vody, který by se zřízením kláštera ještě zvětšil, čímž by velmi vzrostlo nebezpečí požárů. Nakonec magistrát prosí podkomořího, aby řeholníky zamítl.

Obr.4: Olejomalba J. Pischela - Augustiniánská kaple a dům v podobě z roku 1675.

Proti těmto námitkám se ohradil tři dny poté převor Fabianus jménem pražského konviktu, který v listu pražskému podkomořímu jednak vyjadřuje lítost nad stavem královského města, ale zároveň podává ujištění, že neexistuje důvod k domněnce, že by řád znamenal pro město novou pohromu. Co se týče místní duchovní správy, že je těžko uvěřitelné, že by jeden děkan sám stačil pro celou obec, a že mu řeholníci budou ochotně pomáhat, a to i v časech, kdy bude město stíženo morem, kdy se mu potulní mniši budou vyhýbat. Tito potom nebudou pana děkana na faře zatěžovat, ale budou moci během svého pobytu v Brodě spát zadarmo v klášteře. Dále převor ubezpečuje, že řádu jde pouze o blaho duší a že nebude město obtěžovat žebráním, což může, pokud si to bude magistrát přát, potvrdit písemným reversem. A pokud si snad někdo ve svém odkazu na klášter vzpomene, že tento majetek bude použit pro výzdobu kostela a pro okrasu obce. Rozhodnutí o místě pro klášter přenechává zcela magistrátu, osobně by upřednostňoval horní předměstí, popřípadě místo u kostela svatého Vojtěcha, přičemž právo pohřbívat na vojtěšském hřbitově by bylo samozřejmě ponecháno místnímu děkanovi. Ke konci listu prosí převor o opakované doporučení řádu.

³⁵ Dle zprávy z 21. června 1663 mělo město 12 822 kop míšeňských nezaplacených dluhů.

³⁶ 20. listopadu 1673 se na schůzi lidu, svolané podkomořským úřadem, Augustiniánů zastal pouze jeden měšťan.

Královský zemský úřad, kterému, stejně jako některým dvorským kruhům ve Vídni, záleželo na přijetí řeholníků do města, zaslal německobrodskému magistrátu 3. ledna 1674 zároveň s převorovou odpovědí novou výzvu k povolení řádu. I někteří občané města již začali s Augustiniány sympatizovat.³⁷ Vedení obce, aby nerozhodlo ukvapeně, vyslalo v dubnu 1674 Daniela Františka Kamberského do Tábora, kde bosáci již 40 let působili, aby zjistil podrobnosti o chování řádu ve městě. Ten po svém návratu 20. dubna podal městské radě písemnou zprávu, kterou mu sdělil táborští purkmistr Ludvík Hubatius za přítomnosti obecních starších a syndika. Podle ní se táborští ze stejných důvodů jako město Německý Brod zpočátku uvedení Augustiniánů do města a stavbě jejich kláštera vzpírali, ale protože to bylo i přání císaře, nakonec svolili z obavy, aby neupadli u dvora v nemilost. Řádoví bratři si sami koupili vyhrazené místo pro stavbu kláštera, obec jim darovala ke stavbě pouze dřevo. Vše, co řeholníci nyní pro sebe potřebují, zaplatí v hotovosti a nežebrají. Nakonec zpráva ubezpečuje o jejich bezvadném chování vůči magistrátu, děkanovi i místnímu obyvatelstvu, takže městem předepsané reversy nemají větší význam.

Provinciálu P. Joachymovi se vyjednávání zdála příliš zdlouhavá, a proto se obrátil již 29. března se žádostí přímo na císaře Leopolda I. Poukázal především na to, že v Brodě zatím žádný řád není, že augustiniánská řehole má v Čechách pouze dvě sídla a konečně, že toto místo je velmi výhodně situované při říšské silnici z Prahy do Vídně, po které putuje mnoho řeholníků. Na základě toho si císař vyžádal posudek od místodržících i od pražského arcibiskupa. Místodržící ochotně svolili, odvolávajíce se ale na nutnost splnění podmínek stanovených městem. Arcibiskup Matěj Ferdinand Sobek byl již v úsudku zdrženlivější. Upozorňoval na to, že počet žebravých řádů v zemi neustále roste a dále na špatné zkušenosti, které s nimi měli světší kněží, na jejichž úkor si řádoví bratři přivlastňovali příjmy za pohřby a jiné služby věřícím. Mimoto požádal arcibiskup provinciála listem z 19. května o sdělení, jakým způsobem chce řád klášter zřídit a udržovat. Provinciál se odebral do Prahy, kde na schůzi konventu 3. července bylo jednomyslně odsouhlaseno, aby byl klášter založen a arcibiskupovi byl zaslán revers, ve kterém se řád zavazuje, že řeholníci ve městě nebudou žebrat a nebudou zkracovat místního děkana na příjmech. Do města bude vysláno dvanáct bratrů, kteří budou zabezpečeni příjmy jiných konventů. Revers byl konsistoří schválen a na základě toho arcibiskup žádost řeholníků doporučil. Císař poté rozhodl:³⁸

³⁷ Magistrát obdržel žádost o souhlas s povolení řádu, opatřenou 23 podpisy měšťanů.

³⁸ Dle latinského opisu v kronice, 1.díl, pag.57, při roku 1674.

„My Leopold, Boží milostí zvolený císař římský, vždy rozmnožitel říše, král německý, uherský, český, dalmatský, chorvatský a slavonský, arcivévoda rakouský, vévoda burgundský, markrabě moravský, vévoda slezský, markrabě lužický.

Na věčnou paměť známo činíme všem jednotlivým, že... k ponížené prosbě řečených Otců Augustiniánů Bosáků svolujeme a ke zřízení kláštera v Našem královském městě Německém Brodě Náš královský souhlas, jako král český, udělujeme a povolujeme, aby Otcové Augustiniáni Bosáci dle našich výsad v Našem královském městě Německém Brodě svým nákladem k větší slávě Boží klášter zbudovati a tam se usaditi mohli. Na důkaz toho tuto listinu, vlastnoručně podepsanou, pečeti Naší císařskou a královskou potvrditi jsme přikázali. Dáno v našem sídle ve Vídni 21. srpna léta po narození našeho Ježíše Krista 1674, našeho panování římského 17., uherského 20. a českého 18.“

Řeholníkům a Brodskému magistrátu oznámil císařovo rozhodnutí pražský arcibiskup.

Zřejmě hlavně díky této zprávě byli Augustiniáni do města připuštěni a v listopadu roku 1674 předal provinciál obci slíbený revers:³⁹

„Já níže podepsaný, řádu sv. Augustina Discalceatův v krajinách německých⁴⁰ provinciál, jménem a na místě všech na ten čas svěřených klášterův známo činím tímto listem, jenž Revers sluje, vůbec přede všemi, obzvláště pak, kdyby to potřeba ukazovala, jakož jsou milostivým povolením J.C.M. jakožto krále a pána nás všech nejmilostivějšího, též také J.V.O. knížecí milosti pána Matouše Ferdinanda, arcibiskupa Pražského, jakožto představeného duchovní vrchnosti na naše šetrné a snažné toho vyhledávání a vysoce vzácnou a platnou interessí J.M. Lamberta Františka z Harrachu, podkomořího v království Českém, vzácný magistrát a celá obec královského města Brodu německého s jednomyslnou vůlí, jakožto vroucí křesťané a samospasitelného náboženství Katolického milovníci povolili, abysme k rozhojnění větší cti a slávy Boží při již dotčeném městě pro řeholníky řádu našeho klášter vystavěti mohli, kteréhožto již dotčeného magistrátu a celé obce dovolení vysoce vděčně přijmáme, v tom se prohlašují, že žádných důchodů jednoho, druhého neb třetího chrámu Páně téhož města Brodu Německého, kteréž témuž nyní náleží, aneb praetextem sobě nepřivlastňovali. Místo tak oblíbené k vystavení téhož kláštera hotovými penězi dle slušnosti zaplatiti a z téhož kde náleží J.M.C. kontribucí, když se však takové od města z knih městských od starodávna povinné náležitě a dostatečně ukáže na sebe vzíti, dále také od pohledávání domácích almužen aneb jiných obtížností měšťanův a sousedův, leč co by sami dobrovolně

³⁹ Knihy smluv všelijakých No.8.

⁴⁰ Ke kterým patřily i české augustiniánské kláštery - pozn. aut.

prokázati chtěli, se zdržeti, nic by městu náleželo, buďto vody, nebo něco jiného sobě nepřivlastňovali, poddaný téhož města robotami neobtěžovali aneb bez dovolení J.C.M. pana rychtáře a pánův radních jakýchkoli gruntův neskupovali, nadto šenku piva aneb vína na újmu obce se nedotýkali slibují a připovídám. A ačkoli sice svatému řádu našemu ničeho takového se dotýkati obyčej není, jsouce chudí řeholníci a podle našeho povolání ne na tyto časné věci alebrž na čest a slávu Boží jakož i na prospěch a spasení duší lidských patříce nicméně však aby vzácný magistrát to, že v ničem na odpor býti nechceme, vskutku seznati mohl, vejš jmenované puncta nyní i budoucně dokonale držeti a zachovati jak já, tak i na místě successorův mých se zavazují.

Pro lepší toho ujištění já nahoře psaný obyčejnou pečeť ouřadu provincialského k tomu reversu jsem přitiskl a v něm vlastní rukou spolu s prosekretářem mým se podepsal. Jehož datum ve Vídni dne 30. Novembris 1674.

Pater Joachymus á Praesent, B.V.M., Provincialis Fratrum Discal. S.P. Augustini per Germaniam.“

Nicméně si lze představit, jaký byl počáteční vztah řeholníků a měšťanů, kterým již nebyla prakticky dána jiná možnost. Lze zde hledat kořeny vztahů budoucích, které negativně pro řeholníky působily i při rozepřích s prvním brodským světským lékárníkem.

P. převor provinciál požádal brodský magistrát o poskytnutí provizorního příbytku pro čtyři řeholníky, kteří byli ubytováni 20. října 1674 v domku zvoníka u kostela sv. Kateřiny, vedle špitálu. Prvním představeným konventu se stal P. Benno a Sa Rosalia. Spolu s ním přišli do města P. Cyrillus á S. Paulo, P. Ignatius á S. Joame Evangel., Frater Wenceslaus á S. Bernardo a Frater Herrmannus á S. Damiano, který byl podle dochovaných pramenů vůbec prvním lékárníkem Německého Brodu.

Ze tří míst, která se nabízela jako vhodná pro založení kláštera, byl řeholníky vyloučen břeh řeky Sázavy na jih od města, a to pro časté záplavy; magistrát naopak nepovolil zřízení konviktu na návrší při kostele sv. Vojtěcha, které by řeholníkům nejvíce vyhovovalo. Zbylo tedy místo třetí, na sever od městských hradeb, kde byly zakoupeny příslušné pozemky, na něž brodským bratrům zapůjčil potřebnou sumu pražský konvent.

Během zimy se Augustiniánům podařilo shromáždit dostatečné množství stavebního materiálu, který byl získán především díky štědrosti okolní šlechty, a tak hned na jaře roku 1675 bylo započato se stavbou prozatímní kaple, která byla nedaleko od hlavní silnice, delší stranou k jihu; vedle kaple byl téhož roku zřízen i řeholní dům. Kaple, ač byla pouze stavbou

dočasnou, byla poměrně prostorná; na východním konci hřebene střechy měla štíhlou věžičku, do níž byly zavěšeny dva zvony. Stavba kaple i domu velmi rychle pokračovala, zcela dokončena, včetně interiérů, byla v zimě téhož roku. 5. ledna 1676 byly obě budovy, které měly sloužit řeholníkům následujících sedm let, slavnostně vysvěceny. Řeholní dům byl přízemní, nacházel se v něm refektář, kuchyně, spíž a devět cel, maximálně pro třináct řeholníků. Každá cela měla malé okénko, směrem k silnici. K ní byl obrácen i hlavní vchod. Na severním konci budovy byl přístavek pro čeled' a stáj. Na zahradě byl zřízen domek s klenutým sklepem a místností, jež sloužila jako sýpka. Vydání na stavbu všech budov byla tehdy vyčíslena na 875 zlatých mimo darovaný stavební materiál.

Jedním z hlavních problémů, který řeholníky od počátku sužoval, byl nedostatek vody, kterou jim obec zakázala brát z městského vodovodu s obavou, že by se jí městu již nedostávalo v potřebném množství. Toho problému je zbavil se souhlasem magistrátu Pavel Fomesian, který jim za účelem čerpání vody v poslední vůli odkázal malý rybník na horním předměstí. Roku 1888 byla k rybníčku, který už nedostačoval, připojena další nádrž.

Počet řeholníků vzrůstal, a proto se tito snažili odkupovat i sousední pozemky, aby mohli začít se stavbou nového klášterního komplexu. Například 12. ledna 1677 byla uzavřena tato smlouva:⁴¹

„Majíce p. Jiří Štěpánek soused zdejšího řemesla kožešnického jistý grunt aneb zahradu vedle drábovské zahrady z jedné, a obecní cesty pod Pták jdoucí z strany druhé ležící, takovou vedle povolení vzácného magistrátu zdejšího na snažné toho vyhledávání velebného konventu Fratrum Eremitarum Discalceatorum Si Augustini, témuž trhem náležitým za summu 150 fl. odprodal a to tím způsobem, majíce velebný Convent, vejš jmenovaný chmelničku nejbliž brány hořejší k zahradě Hrabskýho ležící od p. Jiřího Hertle, souseda zdejšího za summu 55 fl. sobě postoupenou a prodanou takový místo hotových peněz v té summě jemu, p. Jiřímu Štěpánkovi, zase přepouští 55 fl. item 9 polí planěk z té strany k Drábovské zahradě patřící, jakž v svém položení jest, dobromyslně témuž velebnému Conventu mocí tohoto zcela zouplna odevzdává a žádného víceji práva na ní sobě i dědicům svým nepozůstavuje, vedle čehož poplatek anebo contributi, které by z té zahrady pocházeti mohla, týž velebný Convent na sebe přejímá a taková zároveň jiných gruntův skoupených se spraviti předpovídá, čemuž všemu jedna i druhá strana se jest podvolila, na tom přestala a co nejdříve tu kde náleží ingrossirovati dáti přislíbila, podpisem rukou svých potvrdila, též níže

⁴¹ Knihy smluv všelijakých.

tomu položených tomu contractu přítomných pánův přátel, však bez jich osob a potomkův jich jaké škody k podepsání jest dožádala.

Fr. Joan. Bonus á So Vito, pro tempore presidens Teutobrodae; Jiří Štěpánek, jinak soused Německobrodský, Jiří V. Ayda, měšťan a spoluradní, Alex. Jiří Bolenda, měšťan a spoluradní.

Že tyto předcházející vejpisové podle snažné žádosti důstojně velebného a vysoce učeného P. Joannis Bona á So Vito v ten čas presidenta kláštera Frum Eremiterum Discalceatorum, s jistým povolením J.C.M. rychtáře a celého magistrátu tohoto královského města Brodu Německého do knih městských smluv všelijakých náležitě vloženy a slovo od slova vypsány, to se teď nížeji pečetí městskou menší utvrzuje. Však s tou předcházející condití, co se J.M.C. kontribucí a rozdílných poplatkův dotýče, to vše ad Actum trhův těchto vejš položení p. PP. aneb týž klášter sv. Augustina z těch všech předepsaných a podotknutých případností náležitě k zapravení přivéstí, tu kde náleží odvésti povinni budou.⁴²

Act. vejpisů těchto v často jmenovaném městě král. Brodě Něm. 12. Martii 1677.“

Touto smlouvou se pozemek řádu zvětšil na 108 x 28 sáhů. Díky různým darům a odkazům (mimo jiné císař Leopold I., který s císařovnou a celým dvorem projížděli Německým Brodem roku 1679, věnoval na stavbu kláštera 300 zlatých), dále díky příspěvkům a půjčkám od pražského, vídeňského a táborského konviktu a od okolní šlechty mohli řeholníci v dubnu roku 1679 přistoupit ke kopání základů pro sakristii a východní část kláštera. Postupovalo se dle plánů, schválených generální kapitulou řádu v Římě, generálním vikářem P. Appoloniem a Ss. Trinitate a kapitulním sekretářem P. Karlem Františkem á So Mathaeo. Německobrodská obec poskytla, kromě ostatního stavebního materiálu (dřevo, vápno, písek...), též dvě lokality k lámání kamene pro dočasnou potřebu.

K slavnostnímu položení a posvěcení základního kamene⁴³ došlo 23. května za účasti Benedikta Zaunmillerera, opata cisterciáckého kláštera ve Žďáru na Moravě, rytíře Jana

⁴² Tato poznámka je připojena z toho důvodu, že město mělo již špatné zkušenosti s řádem v případech neplacení daní - pozn. aut.

⁴³ Základní kámen na pamětní desce, vložený pod pravé okno v zákristii nese nápis:
„ANNO DOMINI - M, DC, LXX, IX. - DIE XXIII MAY

Quae fuit ferita tertia Pentecostes lapis hic a Reverendissimo, ac Amplissima Domino Domino Benedicto Zaunmiller Sacrae Cesareae Majestatis Consiliario, Sacri Ordinis Cisterciensis Celeberrimi Monasterii Fontis Mariae ad Zaaram Abbate benedictus, et cooperante Perillustri Equite Joanne Hieronymo Henrico de Levenfels, Dominno in Kruppa, Zaara, Tis, et Comarov pro principio Ecclesiae, et Conventus Sub titulo Jesu Maria Joseph fratrum Eremit: Discal: Santi Augustini positus fuit praesente, et Regente fratres praedictos per Germaniam Reverendo Padre Provinciali, Patre Elia á S: Januario.

Et hoc ad honorem Dei et Dulcissimorum Nominum - Jesus Maria Joseph.“

Jindřicha z Levenfelsu, majitele panství Krupé, Veselého Žďáru, Tisu a Komárova a za veliké účasti světských i řeholních kněží, řádových bratrů a měšťanů.

Stavba kostela postupovala velmi pomalu - za prvních osm let byly teprve dokončeny základy, v dalších devíti letech byla hotova východní polovina se sakristií a řeholním kůrem (pod vedením italského stavitele Jana Křtitele, příjmení neznámo). Ta byla uzavřena provizorní stěnou, vysvěcena 27. srpna 1696 Edmundem Bagnerem, opatem žďárského kláštera, a předána do užívání. Stavbu druhé poloviny chrámu vedl stavitel Daniel Mělnický z Chrudimi. Celkový náklad kromě darovaného materiálu byl vyčíslen na 3 212 zlatých na první polovinu a 3 940 na polovinu druhou. Chrám byl vybaven novými varhanami, pěti oltáři a velkou hrobkou, do níž byly již roku 1700 přeneseny ostatky řeholníků pohřbívaných v prozatímní kapli. Průčelí bylo ukončeno štítem (vrchol uzavíral tympanon, zakončený mohutným dvojitým křížem), vyzdobeno třemi sochami. Vysoká šindelová střecha končila na východní straně věží, pobitou plechem a zdobenou zlaceným křížem. Do ní byly umístěny čtyři zvony.

Kostel byl stavěn až do roku 1705 a 10. května byl strahovským opatem a salernským biskupem Vítem Seiplelem zasvěcen svaté rodině, i když původně měl nést jméno sv. Tomáše de Villa Nova. Provizorní kaple byla zbourána.

V dalších letech byl postupně přeměňován a zdokonalován interiér, přestavěny opakovaně varhany, oltáře apod. 8. prosince 1725 byl žďárským opatem Václavem Vejmluvou vysvěcen kamenný Boží hrob, postavený dle plánu pražského malostranského stavitele Antonína Václava Spanbruchera kamenickým mistrem Juliem Rauerem. Byl zbudován na náklady hraběnky Anny Terezie z Pöttingu.

Kostel byl několikrát opravován a to též premonstráty, kteří roku 1807 augustiniány vystřídali a po jejich odchodu roku 1885 se péčí o veškeré stavby zavázalo město. O deset let později byl kostel pro veřejné ohrožení uzavřen; východní zeď praskla od střechy až po přízemí, rozestoupila se klenba, střecha byla velmi poškozená. Chrám zachránila generální oprava, provedená v roce 1896, která si vyžádala 10 468 zlatých.

Současně s položením základního kamene pro kostel byla zahájena stavba jednopatrové, v půdorysu čtvercové klášterní budovy. Uprostřed byla zahrada, kolem které vedla v přízemí i prvním patře uzavřená chodba. Stavba, která byla hrazena podobným způsobem jako v případě kostela, pokračovala velmi nepravidelně, zdá se, že v závislosti na

potřebě ubytovávat další řeholníky, samozřejmě také na finanční situaci řádu a dostupnosti stavebního materiálu (zejména vápna a písku). Nejdříve byla stavěna strana východní s devíti celami (v jedné z nich byla umístěna též lékárna), poté severní, západní a nakonec jižní, přivrácená k městu. Samozřejmě se stavby jednotlivých částí prolínaly, především proto, aby bylo co možná nejdříve dosaženo úplného uzavření komplexu pro světské osoby a dosaženo klausury. Práce se protahovaly (jižní partie byla stavěna plných 23 let), v některých letech byly úplně zastaveny. Celý ambit byl dokončen a předán k užívání až roku 1722. Dokončovací práce trvaly další desetiletí. Na severní straně, za Božím hrobem, a později i na jihozápadním rohu, byly postaveny mohutné brány, jimiž vedly cesty na dvůr a zahradu. V jižní části dvora byla postavena velká stáj pro 6 koní se seníkem a obydlím pro čeleď. Podél stáje vedla zděná stoka, zřízená roku 1687, do níž ústil též odpad z kuchyně, záchodů a okapové svody. Končila v úvozu cesty ke kostelu sv. Trojice, který tím byl velmi znečišťován. Proto roku 1730 byl vystavěn zděný kanál, přikrytý kamennými deskami, vedoucí do rybníčku u zahradní zdi.

Od roku 1679 byla částečně ohrazena klášterní zahrada. Vyšší podezdívka byla vystavěna roku 1722, kdy řeholníci již mohli dle smlouvy s Pavlem Kotlasem užívat pro získávání kamene nedaleko situovaný lom (nad rybníkem Hastrmanem, poblíž kostela sv. Trojice). Kamenem z téhož lomu byla nově vyroubena studna z roku 1699 uprostřed zahrady a vystavěny tři podélné rovnoběžné terasy, dělící zahradu na čtyři vodorovné plošiny. Celkový náklad na stavby do roku 1734 byl kromě darovaného materiálu 21 577 zlatých.

V letech 1727 - 1731 odprodalo město klášteru obce Šlapanov, Kněžskou, Českou Bělou a Utín. Vůbec můžeme říci, že v těchto dobách se na rozdíl od měšťanů dařilo řeholníkům velmi dobře.

Obr.5: Děkanský chrám s kaplí sv. Barbory na kresbě Karla Němce, stav z počátku 20. století.

Obava z růstu vlivu augustiniánského řádu na brodské obyvatele a možnost vytvoření druhého farního obvodu zřejmě vedla k barokní přestavbě děkanského chrámu Páně Nanebevzetí Panny Marie, jehož duchovním správcem byl v této době velmi iniciativní Th.Dr. Jan Baptista Seidl. Ten po smrti brodského varhaníka Jana Táma v roce 1712 povolal pro přestavěné prostory Antonína Ignáce Stamice, který v Brodě působil až do 20. let 18. století. Jeho syn Jan Václav, který se zde narodil 19. června 1717, se

stal později zakladatelem mannheimské instrumentální školy.

Od roku 1730 probíhala jednání magistrátu s konventem o umístění gymnázia v prostorách kláštera. Ke shodě nedošlo (odůvodněno narušením klidu kláštera a nedostatkem prostor), a tak bylo gymnázium po svém založení roku 1735 provizorně umístěno v dřevěném domku čp.15 proti Božímu hrobu. Odtud se po pěti letech přestěhovalo do jedné z obytných budov dnešního pivovaru.

Roku 1742 obsadili město Sasové a z kláštera si udělali kasárna. Během sedmileté války (1756 - 1763) zde bylo skladiště vojenských zásob, včetně sena. To se opakovalo i v dobách míru. Roku 1771, kdy byl velký hlad, zřídila vláda v klášteře hlavní sklad potravin. I přes všeobecnou nouzi provozoval konvent v té době dokonce obchod s vínem, a to bez živnostenského oprávnění, proti čemuž brodští hostinští ostře protestovali. To akceptoval magistrát, který výnosem ze 7. srpna 1792 klášteru prodej vína zakázal.

Na základě dekretů císaře Josefa II. bylo gymnázium přeměněno na hlavní školu a císařským nařízením ze dne 12. ledna 1782 byl zdejší klášter, spolu s dalšími 77 jinými, zrušen. Celkový jeho majetek činil 36 662 zlatých rýnských. Zrušení řádu se řeholníci snažili předejít tím, že nejdříve ve třech a později v pěti vyučovali na hlavní škole. Počet bratrů, kterých zde bylo 22, se neustále snižoval. Noví nebyli přijímáni, staří vymírali, či odcházeli do jiných klášterů z důvodu nedostatku prostředků pro obživu. Žebrání nepřipadalo v úvahu a příjmy konventu z různých darů se zmenšovaly; např. roku 1793 představoval celkový příjem 2 330 zlatých, což by stačilo maximálně pro cca 10 řeholníků. Otevření gymnázia bylo znovu povoleno roku 1802 a německobrodská obec jednala s řádem o zabezpečení výuky. Ten však již neměl požadovaných šest učitelů, předepsaných novým studijním plánem. Převor P. Hermenegild městu oznámil, že požádal provinciála o výpomoc, ten však odmítl do Německého Brodu kohokoli poslat. Obec se tedy obrátila na piaristického provinciála v Mikulově s prosbou, aby se mniši řádu ujali vyučování na gymnáziu. Ta byla ale odmítnuta s odůvodněním, že kapitál určený obcí na udržení gymnázia nestačí a navíc by to pro řád znamenalo značné výdaje na opravy kostela a klášterní budovy.

V červenci 1804 se magistrát obrátil na želivskou kanonii premonstrátů a byl nyní úspěšný. Liknavostí podkomořského úřadu se otevření gymnázia zdrželo o tři roky (povolení bylo vydáno 9. září 1807). Na základě císařského dekretu z 23. října 1806 bylo veškeré klášterní jmění i s kostelem odevzdáno posledním převorem P. Hermenegildem opatovi želivského kláštera Vojtěchu Fendrychovi. Za čtrnáct dní poté odešli poslední tři

německobrodští augustiniáni, dva kněží a jeden laik, po 133 letech zdejšího působení řádu, do klášterů v Táboře, Lysé a Lnářích.

Působení bratrů premonstrátů nemělo z hlediska zdravotních poměrů v Německém Brodě, lékárny nevyjímaje, větší význam. Pro úplnost se tedy o další historii klášterního komplexu zmíním pouze velmi stručně.

Slavnostní uvedení premonstrátů do města se konalo 3. listopadu 1807. Počet usídlených mnichů se pohyboval kolem osmi. Díky osudu předchozího řádu i díky častým vojenským návštěvám byl klášter ve velmi špatném stavu, byly tedy provedeny alespoň nejnnutnější opravy. Roku 1815 se do jeho prostor přestěhovalo gymnázium, jehož potřebám podléhaly v následujících letech veškeré dispoziční změny. Roku 1866 zde byli opakovaně ubytováni prušští vojáci, o prázdninách v letech 1871 - 1878 sloužilo přízemí jako kasárna pro 32. prapor zemské obrany. V pozdějších letech byly rozsáhlé klášterní prostory užívány také k pořádání slavnostních večeří, koncertů a výstav. Od roku 1842 probíhala jednání o převedení budov pod státní správu. K tomu došlo ale až roku 1885. Klášter s kostelem a všemi pozemky byly odhadnuty na 88 751 zlatých, fond gymnázia představoval 39 000 zlatých. Po odevzdání kláštera se odstěhovali poslední řádoví profesori. Roku 1897 bylo pro nevyhovující, zchátralé a vlhké místnosti rozhodnuto o stavbě nové gymnazijní budovy na původní klášterní zahradě. (16. července 1906 byla stavba zahájena, budova byla dána do užívání 19. října 1908)

Klášter zůstal asi rok opuštěný a byly zpracovávány plány na jeho přestavbu pro c.k. hejtmanství. Byla stržena stáj, vybourána větší okna, položeny nové podlahy, upraveny místnosti, taškami přeložena střecha, zbořena východní část jižního křídla, jejíž stěny byly zcela zničené vlhkostí, až po druhé okno, znovu vystavěna. Nad jižní stranou bylo vystavěno druhé patro, zdi a klenby byly staženy svorníky, byla nahozena nová fasáda, provedena kanalizace... V listopadu 1910 se nastěhoval první c.k. místodržitelský rada Tomáš Matějka a od začátku února 1911 jednotlivé úřady. Náklad na přestavbu představoval 150 000 rakouských korun.

Za první republiky bylo v budovách bývalého kláštera nadále sídlo hejtmanství a nově Okresního úřadu, během protektorátu, roku 1940 byl Německému Brodu odejmut statut okresního města, kterým se stal do roku 1945 Humpolec. Po válce zde byl zřízen Okresní národní výbor a po listopadových událostech 1989 Okresní úřad.

A.3 Ženská kongregace III. řádu sv. Františka

(Šedé sestry)

Šedé sestry přišly do Německého Brodu na základě smlouvy z 16. srpna 1894, kterou s řádem uzavřel zdejší magistrát.⁴⁴ Staraly se o nemocné v městském špitálu, později přešly pod veřejnou a okresní nemocnici. S jejich péčí se ale obyvatelé Německého Brodu mohli též setkat v městském sirotčinci, opatrovně a chudobinci. Sloužily, jak je to u takových řádů obvyklé, s vysokým nasazením a obětavostí. Pro jejich potřebu a potřebu pacientů byla v areálu okresní nemocnice roku 1926 zřízena kaple. Počet sester kolísal, pohyboval se maximálně kolem dvaceti až třiceti; po druhé světové válce byly postupně nahrazovány sestrami civilními. Únorový puč a komunistická padesátá léta znamenaly konec jejich působení v havlíčkobrodské nemocnici i ostatních ústavech.

A.4 Městský sirotčinec, Chudé Školské sestry de Notre Dame

Ústav pro péči o sirotky vznikl na základě darů, které byly přímo k tomu účelu městu věnovány. Roku 1869 jako první poskytl Václav Slavík, majitel hospodářství 1 100 zlatých. Následoval Vojtěch Niedermertl starší, ekonom, brodský měšťan, se 100 zlatých a firma „Kisch a Schmitz“ s 50 zlatými. Městská rada, za starostenství Ferdinanda Menšíka, uznala potřebnost takového ústavu ve městě a roku 1869 vydala svolání k měšťanům, díky kterému přibýlo na fond sirotčince více jak 1 000 zlatých.

Smlouvou ze 3. července 1869 byl zakoupen dům čp. 189 od Antonie Saarové za 5 200 zlatých, načež byl do gruntovních knih zanesen jako sirotčinec. První vychovatelkou, která zde působila, byla Marie Bártová.

4. dubna 1883 vypukl v sousedním domě čp.191 oheň, který se díky nedostatku vody a silnému větru rychle rozšířil i na budovu sirotčince. Oprava pak město přišla na 3 267 zlatých (z toho 1 430 uhradila pojišťovna).

Počátkem devadesátých let 19. století byl sirotčinec spojen s opatrovnou. Záznamy o jejich hospodaření se dochovaly, našel jsem například korespondenci městského úřadu s c.k. místodržitelským radou, který žádá „...do 20. září 1909 za laskavé sdělení nákladu ročního za léky pro zdejší chudé a chovance obecních chudinských ústavů (chorobinec a sirotčinec),

⁴⁴ Na náhrobku na hřbitově u kostela svatého Vojtěcha jsou jmenovány pohřbené sestry: Armela Zitková, Žofie Crháková, Kazimíra Sekyrová, Kasiána Štěpánková, M. Emanuela Šimčíková, Krescencie Bílková, Magdalena Červená, Marta Jenčová (sestra kandidátka), M. Dulcelina Zbudilová, Klementina Bártová, Hugolína Novotná, Solana Šebestová.

který zdejšímu lékárníku Václavu Kabeláčovi každoročně zapravován jest.“ Městský úřad (důchod) v Německém Brodě na to odpověděl, že „...v roce 1908 bylo vyplaceno za léky místní lékárně ☞ z pokladny chudinské 808,60 K

☞ z pokladny sirotčince 12,41 K

☞ z pokladny měšťanského chudobince 34,26 K

☞ z pokladny chorobince 174,78 K

Sumou 1 030,05 K.“

Dalšími známými dokumenty jsou ubytovací řád ústavu, rozpočet na rok 1931 (na lékařské ošetřování 1 000 Kč; honorář ústavního lékaře 500 Kč; účet za léky 400 Kč, pohřební výlohy 200 Kč), rozpočet z roku 1934 (uvádí náklady 56 987 Kč; na jednoho sirotka 5,70 Kč na den; počet dětí 24 - 29) apod.

Sirotčinec byl vydržován ze svého kmenového fondu, příspěvků rodných obcí dětí, zemským úřadem, městem a nezanedbatelně soukromými dárci. V některých letech také obdržel subvence od ministerstva sociální péče.

O děti se, stejně jako v opatrovně staraly od roku 1902 Chudé Školské sestry de Notre Dame z horažďovického kláštera pod dohledem pedagogického dozorce.

A.5 Městská opatrovna

Myšlenka zřízení opatrovny vznikla v sedmdesátých letech devatenáctého století, na základě úvah o využití výnosů z divadelních představení, koncertů a tanečních zábav. V roce 1882 Vojtěch Niedermerzl, zmíněný v pasáži o sirotčinci, zemřelý 13. listopadu 1888, odkázal ve své poslední vůli pro opatrovnu 200 zlatých. Na oslavu 40. let

Obr. 6: Budova sirotčince a opatrovny u Vrabčímho trhu

panování císaře a krále Františka Josefa I., dne 2. prosince 1888 věnovalo obecní zastupitelstvo, na návrh starosty Antonína Kaliny, pro zřízení opatrovny stavební parcely domů čp. 190 a 191 na Vrabčím trhu a dále 2 000 zlatých. Městská Spořitelna uvolnila k těmto účelům v roce 1889 2 000 zlatých a následujícího roku 1 000 zlatých. Na schůzi dne

2. prosince 1891 se zastupitelstvo usneslo, aby o řízení opatrovny a vychovávání sirotek byly požádány řádové sestry z Horažďovického kláštera. 12. září 1892 byl ústav otevřen; sestrami, které byly navrženy k vedení, byly Hugona Froulíková a Donata Kotzorková. V brodském adresáři z roku 1892 je ale jako představená sirotčince uvedena sestra Avelina, pěstounkami v opatrovně se staly sestry Blažena a Hermila. Ústav se tehdy měl starat o 150 dětí, což se zdá málo pravděpodobné, nicméně pozdější zprávy to potvrzují, když uvádí počet dětí až okolo 140.

V roce 1895 píše děkan Antonín Vančura do kroniky: „...*Co se opatrovny a sirotčince týká, tu s potěšením konstatovati možno, že péče chudých školních sester de Notre Dame vůbec pak velectěné představené Aveliny velice prospívají. Opatrovnu navštěvuje přes 120 dítek a skoro 50 jich muselo býti pro nedostatek místa odmítnuto; proto zadána od ctihodné představené žádost o rozšíření ústavu. Kuratorium ve svém zasedání dne 3. května 1895 v zásadě pro přístavbu budovy se rozhodlo, vládnout kapitálem 60 000 korun...*“

A.6 Městský chudobinec

Chudobinec je velmi kuse zmiňován v různých pramenech. Do konce 18. století se o městské chudé staral špitál. V prvních letech 19. století se zmiňuje již typický chudobinec, kterému na chovance špitál pouze přispívá. Po vzniku městské nemocnice ztratil špitál význam a splynul s chudobincem. V původní budově špitálu u kostela svaté Kateřiny byly ubytovány chudé rodiny. Roku 1894 byl zřízen nový chudobinec na Vrabčím trhu, v domě, který pro tento účel nechal na vlastní náklady vystavět továrník, městský radní a tehdejší zemský poslanec Vojtěch Weidenhoffer. Vznikl tím charitativní komplex chudobince, opatrovny a sirotčince. V zařízení pro „schudlé měšťany“ působily Šedé sestry.

Ústav se opakovaně stěhoval, je dochována nadační listina z 10. září 1902 na zřízení chudobince, který byl stavěn od 12. května 1906 do 27. července 1907 v městské části Na Valech; byl vedený sestrou Rózou a sestrou Václavou.

Dále jsem našel záznam z roku 1933, kde se praví, že roku 1925 byl zřízen chudobinec pro 80 chovanců nákladem města za 1 294 966 Kč.

A.7 „Konference Panny Marie Nanebevzaté, odbor 37. spolku sv. Vincence z Paula pro dobrovolné ošetřování chudých v království Českém“

Brodská organizace byla založena 15. srpna 1889. Novinová zpráva o ní v děkanské kronice pochází z roku 1905. Uvádí, že za dobu své existence vydala konference chudým bez rozdílu náboženství, národnosti a příslušnosti 14 539 korun. Dle účetního výkazu za rok 1904 bylo ošetřováno 41 chudých rodin či jednotlivců, bylo zapláceno nájemné celkem sumou 142 korun, za oděv vydáno 242 korun, 264 korun za obuv pro děti a 208 korun okamžité podpory. Dále bylo rozdáno 1 476 poukázek na potraviny po 20 haléřích v ceně 295 korun.

Prostředky organizace získávala z darů osmi činných a 172 přispívajících členů. Od října 1902 členové pořádali dobročinnou akci „Chléb sv. Antonína“.

B. Zařízení působící v charitativní oblasti do současné doby

B.1 Český červený kříž

V Německém Brodě byl založen již 12. září 1880. Celý tehdejší název zněl „Německobrodský pobočný spolek vlasteneckého spolku pobočného - Červeného kříže - pro království České“. V roce 1892 měl již 54 členů a jako místní předseda se uvádí Bernard Frenzl, c. k. okresní hejtman; místopředsedou byl P. Antonín Vančura, děkan; jednatelem a pokladníkem Dominik Blecha, městský tajemník. Není bez zajímavosti, že členem výboru byl lékárník Václav Kabeláč, starosta města.

Spolek se řídil stanovami „Vlasteneckého pomocného spolku pro Království české“, součástí „Rakouské společnosti Červeného kříže“, schválenými c. k. místodržitelstvím 5. září 1868. Základní činností spolku, jako pomocné organizace vojenské zdravotnické služby, bylo získávat rezervní lůžka a zajišťovat zdravotnický materiál. Zvýšenou aktivitu zaznamenal s blížící se první světovou válkou. Jako záložní polní nemocnici měl brodský spolek k dispozici budovu Sokolovny. Byly pořádány také různé dobročinné akce.

23. června 1919 byly ministerstvem vnitra Československé republiky schváleny stanovy Československého červeného kříže (ČSČK), do kterého se zařadila i brodská organizace. Na žádost ČSČK přistoupila ČSR již roku 1919 k Ženevské a Haagské konvenci. Dne 11. ledna 1920 byl ČSČK přijat za člena Červeného kříže a Červeného pŕlměsíce. Z působení brodské pobočky je nutno připomenout pomoc poskytovanou lidem postiženým první světovou válkou - zprostředkovávala styk rodin se zajatci, pomáhala uprchlíkům, dále

ovlivňovala zdravotnické mínění obyvatelstva apod. Během hospodářské krize na počátku 30. let ČSČK organizoval vyvařování polévek, zajišťoval ošacení a topivo pro sociálně nejslabší rodiny. Prostředky na činnost byly získávány jednak od zahraničních společností Červeného kříže, jednak z různých dobročinných akcí („Vánoční strom Červeného kříže“, prodávání papírových velikonočních vajíček...). Červený kříž působil i na brodských školách, zaměřil se především na potřebné zdravotní návyky dětí a dodržování hygienických zásad. Brodská organizace se též účastnila humanitární pomoci ruské Samaře, kam bylo z Čech v březnu 1922 vypraveno 22 vagónů potravin a šatstva.

Po Mnichovu byla organizace přejmenována na Společnost pro zdraví národa. Nacisté ale její charakter brzy odhalili - 6. února 1940 byli zatčeni vedoucí pracovníci a 5. srpna gestapo obsadilo budovy všech spolků.

Po válce byla činnost brodské pobočky obnovena; členové se účastnili celostátně pořádaných akcí, např. pátrací služby po nezvěstných, pořádání sbírek, činností mezi dětmi a mládeží (Zdravotní tříletka na školách, Mládež sobě a republice...). Roku 1948 byl Červený kříž pověřen propagací Národní transfusní služby, prováděním náborů a registrací dárců krve. Podobná aktivita byla vyvíjena i v následujících čtyřiceti letech - pořádání loterie ČSČK, zřizování zdravotnických hlídek, zdravotní zajišťování hromadných akcí (spartakiády), pomoc při záplavách a jiných živelných katastrofách doma i v zahraničí. Školení zdravotnických pomocníků bylo třístupňové, pro havlíčkobrodskou organizaci bylo zajištěno každoročně pořádanými tábory pod lipnickým hradem. Vůbec osvětové činnosti mezi dětmi a mládeží věnovali členové velké úsilí.

Československý červený kříž obstál i ve dnech po násilném obsazení republiky v roce 1968; zabezpečoval ochranu sanitních vozů a zdravotnických zařízení, převzal přepravu rodiček, nemocných a raněných, získával dárce krve.

V roce 1989 se členové Červeného kříže starali o emigranty z NDR, byla poskytnuta humanitární pomoc Rumunsku.

Od 1. ledna 1993 působí na území České republiky Český červený kříž. Již tradičně pomáhá sociálně slabým a zdravotně postiženým spoluobčanům, pořádá humanitární pomoc pro krizové oblasti, zajišťuje dopravní zdravotní služby v několika městech, vede jídelny pro důchodce a bezdomovce, pořádá kurzy pro rodičky, sociálně zdravotní kurzy pro romské děti, pořádá výstavy, loterii, atd.

B.2 Oblastní charita Havlíčkův Brod

Byla založena roku 1992, jejím sídlem stala budova za bývalým sirotčincem na náměstí Boženy Němcové. Je složkou Diecézní Charity Hradec Králové. Cílem organizace je pomoc v hmotné, sociální a duchovní nouzi, bez ohledu na náboženské přesvědčení, národnost, rasu...

Od roku 1994 je k dispozici Charitní domov pro matky s dětmi. Poskytuje ubytování maximálně šesti osamělým matkám do vyřešení jejich sociálních problémů.

Součástí péče brodské Charity je též Sociálně poradenské centrum, které slouží především matkám s dětmi, bezdomovcům, uprchlíkům apod. Centrum spolupracuje s orgány státní správy a samosprávy, psychology a psychiatry, je dostupné i anonymně přes telefonní linku.

Od roku 1991 působí v Havlíčkově Brodě a blízkém okolí též Charitní ošetrovatelská a pečovatelská služba.

Prostředky na provoz zařízení tvoří především státní dotace, tradičně pořádané Plesy lidí dobré vůle a dary sponzorů. Součástí činnosti brodské charity je pořádání burz sportovních potřeb a sbírek ošacení.

B.3 Fokus Vysočina, sdružení pro péči o duševně nemocné

Sdružení bylo založeno v roce 1992. Používá nové postupy péče, jako je psychoterapie, mimonemocniční rehabilitace, aktivní vyhledávání, sociální práce, chráněná práce, chráněné bydlení, krizová intervence. Od konce roku 1997 jsou otevřena kontaktní centra v Havlíčkově Brodě a Pelhřimově. V nich pracuje v programu pomoci dlouhodobě duševně nemocným 18 stálých zaměstnanců. V sedmi chráněných dílnách pracuje 48 invalidních zaměstnanců. V roce 1998 byla poskytnuta pomoc 140 klientům.

V programu pomoci závislým na návykových látkách disponuje centrum 8 pracovníky. Za prvních pět měsíců své činnosti poskytlo první kontakt 245 lidem.

B.4 Úsvit

Jedná se o denní stacionář, provozovaný brodským občanským sdružením - „Sdružení pro pomoc mentálně postiženým“. Byl otevřen v roce 1996. Náplní činnosti ústavu je výchovně - vzdělávací péče o mentálně postižené spoluobčany. Ti jsou každý den, nebo

občas, podle potřeby rodičů či jiných jejich zákonných zástupců, do zařízení přiváženi z celého havlíčkobrodského okresu. Dovoz mohou zajistit i zaměstnanci, jichž je dnes osm. Pracovní doba je od půl sedmé do půl páté odpoledne.

V současné době pečuje zařízení o 17 chovanců (2 imobilní) z 21 možných. Jsou rozděleni do tří „tříd“, jedné pro děti od 6 do 10 let, v níž se při výuce postupuje dle osnov pomocné školy, a dvou pro starší děti a dospělé, ve kterých se opakuje učivo pomocných, popřípadě zvláštních škol. Výuka ovšem zdaleka není tím jediným, co vyplňuje čas strávený ve stacionáři. Svěřenci mají možnost realizovat se v keramické a tkalcovské dílně nebo prodělat některou ze součástí rehabilitačního programu, skládajícího se z cvičení pod dohledem rehabilitační sestry, pobytu v sauně či perličkové lázni.

Prostředky na provoz zařízení plynou z části ze státních dotací, dále z poplatků chovanců a ze sponzorských darů.

V. Dějiny lékárenských zařízení v Havlíčkově (Německém) Brodě

A. Vývoj lékárenské péče do roku 1950

A.1 Všeobecné podmínky a historické souvislosti ovlivňující vznik a vývoj lékáren ve městě do roku 1950

Okolo počátků lékárenské činnosti v Německém Brodě je a nadále zůstane spousta otazníků. Mnoho archiválií bylo totiž nenávratně zničeno požárem v roce 1662. Lze však s jistotou tvrdit, že první léčivé přípravky byly zapotřebí již při léčbě ve starém špitálu u kostela svaté Kateřiny, tedy počínaje druhou polovinou třináctého století. Stejně tomu bylo i po obnovení města a špitálu po husitských válkách. Nicméně význam přípravy léků tehdy jistě nepřekročil hranice ústavu.

Dokumentovanou změnou tohoto stavu bylo až založení klášterní lékárny Bosých Augustiniánů roku 1675. Protože byla ve městě pravděpodobně jediným odborným zdrojem léčivých přípravků, znamenala pro konvent nezanedbatelný příliv finančních prostředků. S přestávkami prosperovala bez problémů až do příchodu prvního světského lékárníka Jana Wentzla roku 1755.

Ač je vznik nejstarší známé světské lékárny roku 1755 na území dnešního Havlíčkova Brodu, jak popisují v příslušné kapitole, úplně objasněn, není zcela jisté, zda lékárník Jan Antonín Wentzl byl opravdu prvním ve městě působícím magistrem. V německobrodských gruntovních knihách se totiž již v zápisech z let 1719 a 1728 zmiňuje dluh „*za mediciny do zdejší apatyky*“. Možnost, že se jedná o „*apatyku*“ klášterní, není příliš pravděpodobná, protože augustiniánští řeholníci si své účty a tedy i dluhy vedli sami a město by do svých zápisů takové informace nezařadilo. To potvrzuje zmínka nejstarší úmrtní matriky města, která dokonce již při roku 1689 zmiňuje, že bylo „*....7. října pochováno dítě pana apatykáře zdejšího...*“ Zda se ale jednalo o skutečnou lékárnu, nebo spíše o podomní prodej mastičkáře, o kterém se však žádný pramen nezmiňuje, a který zřejmě neměl ani příslušné vzdělání, se již asi nikdy nedozvíme. Je však jasné, že rok 1755 jako rok vzniku vůbec první světské lékárny je ve srovnání s ostatními městy, která byla na populačně a hospodářsky podobné úrovni, je datem poměrně pozdním. Ale prostudováním osudů města v předcházejících letech lze najít řadu příčin, proč se městu lékárníci raději vyhýbali.

První známou, a na dlouhou dobu jedinou, se tedy roku 1755 stala lékárna v severozápadním rohu hlavního náměstí, vedená lékárníkem Wentzlem. Ten od počátku svého působení vedl ostré konkurenční spory s lékárnou konventu, o nichž se podrobněji zmíním v

kapitole A.3.1.⁴⁵ Jelikož byla spravedlnost i náklonnost ředitele lékařské fakulty Dr. Mac Nevena zcela na Wentzlově straně, byla klášterní lékárna nejdříve pro veřejnost a později zcela uzavřena. Zakladatel světské lékárny, a až do roku 1910 i jeho nástupci, měli tím zajištěn bezkonkurenční odbyt. Stávající situace začínala být neudržitelnou počátkem dvacátého století. Množily se žádosti o povolení druhé lékárny. Nutno podotknout, že otevření nové lékárny bylo v devadesátých letech předchozího století blokováno významnou osobností města, starostou a lékárníkem Václavem Kabeláčem, který si zajištění jedinečnosti své živnosti zajisté důsledně chránil.

V roce 1909 (13. dubna) žádal PhMr. Štěpán Rektořík, lékárník v Zásmukách „slavné obecní zastupitelstvo města Německého Brodu“:

„Podle různých okolností soudím, že by město Vaše bylo způsobilé existenčně udržeti ještě jednu veřejnou lékárnu; že by město novou lékárnu jen získalo, je zajisté nesporné, vždyť konkurence dvou lékáren je vždy na prospěch konzumentů, nehledě ani k tomu, že obci přibude nemalý poplatník atd. Podepsaný žadatel by si o tuto druhou lékárnu zažádal, kdyby slavné městské zastupitelstvo nebylo tomuto úmyslu nepříznivo. Níže psaný je odborníkem všestranně znalým - pracuje při svém oboru 25 roků - též literárně činný, jak svědčí mimo jiné „Ottův slovník naučný“. Ku zařízení a vedení lékárny má dostatečný kapitál.

Za laskavou a brzkou odpověď prosí v hluboké úctě oddaný Š. Rektořík.“

Na témže listu je též předepsána odpověď pro strojový přepis, datovaná 17. dubna 1909:

„Panu PhMr. Štěpánu Rektoříkovi, lékárníkovi v Zásmukách. K Vašemu ctěnému dotazu ze dne 13. toho měsíce odpovídáme, že pravděpodobně nelze očekávat, že žádosti za druhou lékárnu v městě bude dáno vyjádření příznivé.“

Tak se také nakonec stalo, žádost byla zamítnuta. Za necelý půlrok nato byla městskému úřadu prostřednictvím c.k. okresního hejtmanství v Německém Brodě podána žádost další:

„Dne 20. srpna 1909 podal PhMr. František Tichý, lékárnický adjunkt ve Vídni, bytem ve Vídni ku c. k. místodržitelství v Praze žádost, aby mu bylo uděleno povolení nově zařídit a samostatně vésti novou veřejnou lékárnu v Německém Brodě se stanovištěm v Komenského třídě.

⁴⁵ „Stará lékárna“, „U svatého ducha“ „U zlaté koruny“

Vzhledem k tomu žádám obecní úřad, by sem nejdéle do 20. září 1909 podal své vyjádření zdali v uvážení všech stávajících poměrů zřízení nové veřejné lékárny v Komenského třídě v Německém Brodě za skutečně prospěšné aneb zda-li toto za méně důležité aneb snad za docela zbytečné považujete. C.k. místopředsedská rada.“

Na rubu listu je opět koncept odpovědi zastupitelstva německobrodskému c. k. okresnímu hejtmánství z 20. září: „Vzhledem k tamnímu vyzvání ze dne 4. září 1909 č. j. 39.231 podáváme zprávu, že obecní zastupitelstvo královského města Německého Brodu usneslo se po zralé úvaze ve schůzi, dne 17. září 1909 konané, doporučit, aby s povolením nové veřejné lékárny v Komenského třídě v Německém Brodě se vyčkalo, až bude rozhodnuto o opatrování léčiv pro Zemský ústav pro choromyslné, který bude v Německém Brodě zřízen, zdali totiž pro tento ústav, a popřípadě také pro zdejší veřejnou a okresní nemocnici, nebude žádáno Královským českým zemským soudem za zřízení ústavní lékárny, poněvadž okolnost tato bude mít podstatnou důležitost pro řešení otázky o zřízení nové lékárny v Německém Brodě.“

Jak z této odpovědi vyplývá, nestaví se radní proti zřízení lékárny již tak ostře. Je s podivem, jak rychle se jejich stanovisko změnilo. Mohl by to odůvodnit fakt, že žadatel rozhodně nebyl slabou a málo vlivnou osobností. Nadarmo vyzněl i protest lékárníka Kabeláče, který se sice nedochoval, ale jeho existenci dokládá listina č.27.328 doručená purkmistrovi z c. k. okresního hejtmánství ze dne 26. července 1910, na níž je připsáno, že se stížnost zatím jediného lékárníka zamítá.

PhMr. František Tichý tedy roku 1911 zřídil ve městě druhou lékárnu, která byla při založení vedena jako lékárna „bez štítu“, její umístění jí ovšem přineslo pojmenování „u mostu“, které se později objevuje i v oficiálních listinách. Lékárna „U mostu“ byla tedy první konkurencí Kabeláčovy lékárny „U zlaté koruny“, nicméně příjem obou byl beze zbytku dostačující. Problémem částečně zůstávalo zásobování okresní nemocnice, které bylo zdrojem nemalých příjmů a o něž měli tedy oba lékárníci vysoký zájem. To se řešilo, jak vyplývá ze zprávy městského lékaře (viz dále) tím, že se obě lékárny ročně střídaly v zásobení nemocnice a ústavu pro choromyslné. Zásoby byly do léčebných ústavů dopravovány zřízencem lékárny na kárce. Pohotovostní služba byla zajišťována vždy jednou lékárnou, výměna se konala s týdenní periodou.

Období první republiky bylo též ve znamení boje lékárníků o svá práva, která byla ohrožována malodrogeriemi. Drogisti, jejichž počet se velmi rychle zvyšoval, tehdy mohli díky nedokonalosti legislativy odebírat zboží od stejných dodavatelů jako lékárníci, což vedlo

k prodeji léků v drogeriích, které neměly samozřejmě ani koncesi, ani fundované pracovníky. Boj proti tomu byl ale velmi obtížný a soudní procesy se značně protahovaly; nebylo totiž jasně určeno, co se považuje za léčivý přípravek a co nikoli. Největší spory se vedly v oblasti přípravků z léčivých rostlin, především čajů a dietetik. V Německém Brodě se setkáváme s ostrou pří lékárníka Karla a drogistu Huška. Jak vyplývá z přílohy C byl lékárník díky své vytrvalosti nakonec úspěšný a jeho případ dal podnět k jednání v Hlavním grémiu lékárníků pro Čechy ohledně této problematiky, kde bylo navrženo, aby byl stav drogistů zcela odloučen od stavu lékárnického a aby bylo především velkodrogeriím zakázáno prodávat zboží určené lékárnám komukoli jinému.

Součástí činnosti některých lékáren v té době byla i výroba sodové vody a léčivých vín. V knihách koncesovaných živností jsem našel zápis koncese č.138 magistra Václava Kabeláče na prodej sodové vody z 16. července 1896 a č.1551 na prodej zdravotních vín a piv v uzavřených lahvích ze dne 2. července 1903. Při jménu PhMr. Jaroslava Karla je zapsána koncese č.18.286 z 11. července 1922 na výrobu sodové vody, které se jmenovaný vzdal, jak je tamtéž připsáno, 20. srpna 1943.

Setrvalý stav lékáren v Německém Brodě vydržel až do konce třicátých let, kdy se zájem o otevření lékárny opět značně zvýšil. V reakci na hrozbu válečného konfliktu a následné obsazení pohraničí německými okupanty píše ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy okresním úřadům ve věci minimálního stavu zásob některých léčivých prostředků v lékárnách: „...oprávnění lékárníci jsou... povinni opatřiti si do 11. října 1938... zásobu léčiv v příloze nařízení vypočtených a ve množství tam uvedených...“

Pohraničí byli nuceni opustit i tamní čeští lékárníci. Jejich stav byl, stejně jako jiných vyhnaných, většinou velmi zoufalý. Někteří, pokud měli trochu štěstí, zachránili alespoň část své lékárny, ale jejich vyhlídky nebyly stejně vůbec růžové. V převážné většině měst zbylého území republiky byl stav lékáren dostačující a místní lékárníci se pochopitelně v této těžké době další konkurenci všemožně bránili. Ministerstvo sociální a zdravotní správy psalo 14. prosince 1938 všem okresním úřadům: „*Příslušníci stavu lékárnického, kteří byli nuceni opustiti své lékárny, pokud se týče místa v lékárně ležící v území okupovaném, jsou namnoze v situaci neutěšené a potřebují rychlé pomoci. Zemským i okresním úřadům se proto ukládá, aby všechna podání jmenovaných osob ve věcech lékárnických vyřizovaly s všemožným urychlením... Ministr Dr. Klempar*“.

Německobrodský magistrát se s podobným případem setkal v osobách PhMr. Karla Bažanta, bývalého lékárníka v České Lípě, který žádal o koncesi ve městě v říjnu 1938 a

PhMr. Jana Rubnera, bývalého lékárníka v lékárně „U bílého hada“ ve Velkých Hamrech, který ve své žádosti z 13. ledna 1939 výslovně prosí o rychlé vyřízení z toho důvodu, že zatím zachráněné zásoby každým dnem ztrácejí svoji hodnotu.

Jako klasický příklad tehdejšího postupu při vyřizování žádosti o koncesi pro novou lékárnu uvádím případ PhMr. Josefa Svojitky, která se dochovala ve velmi kompletním stavu. Je zdrojem velmi cenných informací; obsahuje též posudek tehdejšího městského lékaře, který je na rozdíl od zainteresovaných stran vysoce objektivní.

Nejdříve lékárník podal žádost zemskému úřadu v Praze:

„PhMr. Josef Svojitka, provisor lékárny „U Panny Marie Svatohorské“ v Příbrami, žádá o udělení koncese pro zřízení a samostatné provozování nové veřejné lékárny v Německém Brodě.

Titl. Zemskému úřadu v Praze.

Podepsaný žádá uctivě na základě dosud platného zákona ze dne 8. prosince 1906 ř.z.č.5 ex 1907 o udělení koncese pro zřízení a samostatné provozování nové veřejné lékárny v Německém Brodě se stanovištěm v Palackého třídě a sice od náměstí Havlíčkova až k ulici Husově po straně jedné a od náměstí Havlíčkova až k ulici Gymnasijní po straně druhé, včetně všech rohových domů v uvedeném úseku.

K žádosti připojuje doklady o tom, že požadavkům citovaného zákona plně vyhovuje a sice:

- 1) Křestní list*
- 2) Domovský list*
- 3) Osvědčení o státním občanství*
- 4) Vysvědčení zachovalosti*
- 5) Vysvědčení lékařské*
- 6) Diplom tyrocinální*
- 7) Diplom magisterský*
- 8) Osvědčení o prokázané odborné činnosti - 8 kusů*
- 9) Curriculum vitae*
- 10) Situační plán navrhovaného stanoviště*
- 11) Mapa okresu německobrodského.*

Potřebu a schopnost existence nové lékárny dovoluje si žadatel odůvodniti takto: Město Německý Brod má podle sčítání provedeného městským úřadem ve volebním období 1938 přes 14 000 obyvatel a má velké lidnaté okolí. Ve městě jsou pouze dvě lékárny, takže

průměrný počet, připadající na jednu lékárnu jest veliký. Kdežto jiná města s menším počtem obyvatel a méně průmyslová mají lékárny již tři (Chrudim 13 000, Louny 12 000, Turnov 8 594 obyvatel) má město Německý Brod, průmyslově stále se vzímáhající a počtem obyvatel rostoucí, lékárny dvě. Že město Německý Brod počtem obyvatel značně vzímá vidno z toho, že toto mělo při sčítání v roce 1933 10 657 obyvatel, v roce 1938 při sčítání provedeném městským úřadem již přes 14 000. Při tomto nutno mít na zřeteli i široké okolí, které vesměs inklinuje do Německého Brodu jakožto střediska celého kraje.

Ježto město Německý Brod jest sídlem všech okresních úřadů a jako takové jest navštěvováno obyvateli celého kraje, přičemž tito návštěvy lékařů a léky si obstarávají.

Rovněž školy, jichž jest v Německém Brodě mnoho, podmiňují čilý styk venkova s městem. Příliv pacientů působí též okresní veřejná nemocnice, takže počet obyvatel a tudíž i pacientů jest velký a potřeba nové lékárny odůvodněna.

Pro potřebu třetí lékárny mluví i čilý a stále se vzímáhající průmysl (nově zřízená továrna na masky, velká továrna na obvazy firmy Rico), který zaměstnává i mnoho dělníků z venkova, kteří lékařské ošetření a i léky si obstarávají ve městě.

Týdenní a výroční trhy soustřeďují do města značný počet obyvatel z venkova i vzdálenějšího, takže průměrný počet na jednu lékárnu jest velký, čímž nejen potřeba nové lékárny, ale i existenční schopnost a prosperita její jest plně odůvodněna.

V městě jest přes 20 lékařů, kteří všichni lékařskou praxi provozují, z čehož lze souditi, že i počet obyvatel, dožadující se lékařského ošetření jest značný, zvláště při dnešním téměř všeobecném nemocenském pojištění.

Jest tedy potřeba nové lékárny shora uvedenými fakty plně zdůvodněna a prosperita zaručena.

Nově navrhovaná lékárna neohrozí nikterak existenci dosud stávajících lékáren.

Ohrožení existence stávajících lékáren nelze bráti v úvahu, neboť nově navrhovaná lékárna nestaví svoji existenci na úkor lékáren stávajících, nýbrž, jak shora uvedeno, na značném přírůstku obyvatelstva jak městského, tak venkovského.

Doufaje v laskavé, pro mne příznivé vyřízení, znamenám v úctě dokonalé

PhMr. Josef Svojitka provisor lékárny „U Panny Marie Svatohorské“ v Příbrami, Pražská ul.č.18.

V Příbrami, dne 6. září 1938.“

Zemský úřad postoupil žádost úřadu okresnímu a oznámil ji též hlavnímu grémiu lékárníků, které bylo povinno informovat stávající lékárníky v místě potenciální nové lékárny. Ti pak měli zákonnou lhůtu na podání námitek proti žádosti k okresnímu úřadu. V případě

lékárníka Svojitky této možnosti využil jak PhMr. Jaroslav Karel, lékárník v lékárně „U zlaté koruny“, tak Marie Tichá, vdova po lékárníku Františku Tichém majitelka lékárny „U mostu“: „Okresnímu úřadu v Německém Brodě.

Hlavní grémium lékárníků pro Čechy v Praze, upozornilo mne na úřední vyhlášku Zemského úřadu ze dne 12. IX. 1938 číslo 9676 ai1938 odd. XXVI., týkající se žádosti pana PhMr. Josefa Svojitky, o zřízení nové veřejné lékárny v Německém Brodě se stanovištěm v Palackého třídě a to od náměstí Havlíčkova až k ulici Husově po straně jedné a od náměstí Havlíčkova až k ulici Gymnasijní po straně druhé, včetně všech rohových domů v uvedeném úseku.

Podávám námitky proti zřízení lékárny v této části města, protože existence mé lékárny byla by tím ohrožena.

Námitky odůvodňuji takto.

I.

Je vůbec pochybné, zda lze město Německý Brod považovati za město vhodné ke zřízení třetí lékárny. Počet obyvatelstva zjištěný sčítáním činí 10 567 obyvatel. Z tohoto počtu jest však odečísti 500 nemocných ve Všeobecné veřejné nemocnici a 1 500 duševně chorých v Zemském ústavě. Zemský ústav pro choromyslné má poměrně malou spotřebu léků, cca 40 000 Kč ročně. Okresní veřejná nemocnice bude v krátké době převzata Zemskou správou a zřídí vlastní lékárnu ústavní. Příjem obou lékáren, dodávky dějí se střídavě, bude tím podstatně sníženo.

II.

1) Stanoviště mé lékárny nalézá se na západní straně Havlíčkova náměstí. Vzdálenost 50 metrů od zamýšleného stanoviště nové lékárny jest příliš malá.

Považuji tuto vzdálenost pro venkovské město za nedostatečnou. Také z toho důvodu, že v této Horní ulici původně moje lékárna byla.

2) Horní ulice, nesprávně uvedená v žádosti jako Palackého třída, je spojena diagonálou protějších úhlů náměstí silnicí s postraními chodníky s ulicí Dolní. Tímto spojem ubírá se veškerá frekvence obou těchto hlavních ulic. Moje lékárna, jak je patrné z přiloženého plánu, nachází se mimo tento důležitý spoj, na západní straně náměstí, o níž obecně se mluví jako o mrtvé straně.

Z toho plyne, že velká část obecního z důvodů komunikačních by mýjela moji lékárnu a odebírala by léky z lékárny nové.

3) *Atrakční obvod mé lékárny nyní tvoří: Havlíčkovo náměstí, Horní ulice, západní část předměstí a čtvrť Kokořín. V tomto obvodu mají ordinace tito lékaři:*

a) *MUDr. Pavel Fischer, praktický lékař, Horní ulice. Tento lékař by zřízením nové lékárny z mého obvodu vypadl.*

b) *MUDr. Rudolf Wagner, specialista oční, rovněž by vypadl.*

c) *MUDr. Jaroslav Vašák, revisní lékař Okresní nemocenské pojišťovny, náměstí, ordinující pouze odpoledne.*

Lékaři Okresní veřejné nemocnice soukromé praxe nemají a i ti by připadli do oblasti nově zřízené lékárny. Totéž týká se Zemského ústavu pro choromyslné. O společných dodávkách obou těchto ústavů jsem se zmínil v odstavci I.

Z toho je zřejmo, že zřízením nové lékárny v Horní ulici, zbyl by v mém atrakčním obvodu jediný lékař, který ordinuje pouze odpoledne. Z dosavadního mého obvodu zbylo by pouze náměstí. Horní ulice a přilehlé čtvrtě byly by z komunikačních důvodů odsáty novou lékárnou.

4) *Naproti tomu v atrakčním obvodu druhé lékárny jsou ordinace těchto lékařů a ústavů:*

a) *MUDr. Ladislav Peychl, prakt. a pokl. lékař, Dolní ul. č.1*

b) *MUDr. Engelbert Záruba, prakt. a pokladenský lékař, Dolní ul. č.1*

c) *MVDr. V. Sobek, okresní zvěrolékař, Ostrov*

d) *MUDr. Jan Nekvinda, okresní lékař, Ostrov*

e) *MUDr. Jan Výborný, šéflékař zemědělské pojišťovny, Rolnický dům*

f) *MUDr. Voženílek a MUDr. Lazarová, zubní lékaři, Dolní ul. č.1*

g) *MUDr. Oskar Koref, prakt. a pokladenský lékař, Dolní ulice*

h) *Společná ordinace Okresní nemocenské pojišťovny, Jihlavská 51*

i) *Organisace Masarykovy ligy a Okresní péče, Humpolecká ul.*

j) *MUDr. R. Šimek, odborný lékař dětský, Dolní ul.*

k) *MUDr. F. Novotný, městský a poklad. lékař, Nádražní ulice.*

Blízkost nádraží je příčinou, že pojištěnci státních drah odebírají léky většinou z lékárny dolní „U mostu“. Rovněž tak pojištěnci Okresní nemocenské pojišťovny, jejíž palác nachází se za stanovištěm druhé stávající lékárny.

Kasárny a vojenské letiště jsou také v obvodu druhé lékárny.

Pro přehled jsem důležité body v přiloženém plánu zakreslil, takže situace obou stávajících lékáren je zřejmě patrna.

5) *V číslicích jeví se tržba za pokladenskou recepturu v mé lékárně takto:*

Rok:	1935	1936	1937
Léčebný fond	22 782.- Kč	25 298.- Kč	30 757.- Kč
Úřed. pojišťovna	16 344.- Kč	19 747.- Kč	21 686.- Kč
Státní dráhy	5 843.- Kč	5 943.- Kč	8 656.- Kč
Zemědělská pojišťovna	3 262.- Kč	2 963.- Kč	3 047.- Kč
Okresní pojišťovna	14 716.- Kč	16 678.- Kč	15 958.- Kč
Poštovní fond	5 201.- Kč	5 446.- Kč	5 839.- Kč

Tržba za dodávku oběma ústavům je každoročně střídavá.

Správnost údajů mohu prokázat knihami, popřípadě tyto doplniti.

Z toho vyplývá, že receptura nemocenských pojišťoven, na něž lékárník je odkázán, je příliš malá, aby užívala v tomto obvodu dvě lékárny.

Naproti receptura nemocenských pojišťoven je v druhé stávající lékárně, díky příznivé poloze této lékárny asi trojnásobná. Tato fakta jsem uvedl proto, abych srovnáním poměrů obou stávajících lékáren prokázal, že v mém obvodu není místa pro zřízení další lékárny.

III.

Pro zřízení nové lékárny musí býti dány určité předpoklady existenční. Tyto předpoklady nejsou téměř dány ani pro stávající moji lékárnu. Kdyby tato moje lékárna ztratila ze svého dosavadního atrakčního obvodu vše, kromě vlastního náměstí, pak by nebyla schopna existence a plnění úkolů, k nimž jest určena. Zřízením lékárny v zamýšleném stanovišti by ztratila vlastně celý svůj atrakční obvod až na tak nepatrný zlomek, že pro možnost existence lékárny v úvahu vůbec nespadá.

Je zřejmo, že žádost pana Mra Josefa Svojitky o zřízení nové lékárny v této části města vplynula z neznalosti místních poměrů.

Musím míti za to, že zřízení nové lékárny v atrakčním stanovišti mé lékárny, to jest v Horní ulici, přivodilo by zkázu mé lékárny, aniž by však byla dána možnost existence lékárny nově zřízené.

Žádám tedy, aby Zemský úřad přesvědčil se o správnosti všech mých údajů a žádost o zřízení nové lékárny v této oblasti tak chudě pro existenci lékárny opatřené, zamítl.

V Německém Brodě, dne 6. října 1938.

Razítko „Stará lékárna U zlaté koruny“

PhMr. Jaroslav Karel“

„P.T. Okresní úřade!

Představenstvo Hlavního grémia lékárníků pro Čechy mi sdělilo přípisem ze dne 19. IX. 1938, že mu byla doručena úřední vyhláška Zemského úřadu v Praze ze dne 12. IX. 1938, čís. 9676 ai 1938 odd. 26, týkající se žádosti PhMr. Josefa Svojitky o zřízení nové veřejné lékárny v Německém Brodě se stanovištěm v Palackého třídě, a to od Náměstí Havlíčkova až k ulici Husově po straně jedné a od náměstí Havlíčkova až k ulici Gymnasijní po straně druhé, a to včetně všech rohových domů v uvedeném úseku.

Jako majitelka veřejné lékárny v Německém Brodě podávám proti zřízení nové lékárny v Německém Brodě včas svým vykázaným právním zástupcem tyto námitky:

Lékárnu v Německém Brodě mám právem vdovským po svém zemřelém manželovi PhMr. Františku Tichém, zemřelém roku 1933. Provoz lékárny má PhMr. Miloslav Neudörfl. Celou svou existencí jsem odkázána na výnos z této lékárny a zmenšením tohoto výnosu by byla ohrožena i existence moje. V Německém Brodě jsou již lékárny dvě, které dost těžce zápasí o svou existenci, a bude-li zřízena k nim ještě lékárna třetí, bude ohrožena existenční schopnost všech lékáren, zvláště ale lékárny mé. Bude-li povolena nová lékárna, budou v Německém Brodě tři finančně nedokrevné lékárny, což nebude zajisté ani ku prospěchu veřejnému a ku cti a vážnosti stavu lékárnického.

Třetí lékárna jest v Německém Brodě naprosto zbytečná. Pro veřejnou zdravotní potřebu naprosto dostačují již existující dvě lékárny, jimiž jest o potřeby obcenstva úplně postaráno. Německý Brod má 8 986 obyvatel. Bude-li proto povolena ještě třetí lékárna, budou při stejném rozdělení odběratelů živořit všechny tři lékárny a při nestejném rozdělení bud' zcela určitě jedna nebo dvě lékárny živořit bídne.

Namítám proto proti povolení lékárny v Německém Brodě, že třetí lékárna těžce by mne poškodila existenčně, neboť by zřízení její ohrozilo schopnost existenční mé lékárny, a že zřízení třetí lékárny naprosto nevyžaduje zdravotní zájem občanstva ani zájem veřejný a čest a vážnost stavu lékárnického vyžaduje, aby zachován byl ohledně lékáren v Německém Brodě status quo.

Navrhuji proto uctivě, aby důvody svrchu uvedené byly náležitě uváženy a zřízení třetí lékárny v Německém Brodě aby povoleno nebylo.

V Praze, dne 24. září 1938, Marie Tichá“

Okresní úřad si dále pro nestranné posouzení věci vyžádal posudek úředního lékaře, který byl u každé žádosti stěžejním dokumentem. Obsahoval vždy podrobné zhodnocení zdravotnické situace ve městě, stávající hospodářské podmínky existujících lékáren a jejich změnu po zřízení lékárny nové. Navíc okresní úřad rozeslal žádost o koncesi k vyjádření

okresnímu výboru, městskému zastupitelstvu a okolním obcím, příslušejícím k městu, k vyjádření stanoviska. Ke Svojitkově žádosti jsou tedy připojeny zprávy z Německého Brodu, Břevnice, Michalovic, Horní Krupé, Perknova, Květinova, Pohledských Dvořáků, Veselice, Termesiv, Chlístova, Petrkova, Hochtanova, Dolní Krupé, Bartoušova, Knyku, Lípy, Okrouhlických Dvořáků, Zbožice, Poděbab, Suché, Pohledi a Frýdnavy. Odpověď okresního výboru je fundovaná. Zato z odpovědí starostů vsí je zřejmé, že se jednalo pouze o zbytečný byrokratický postup, protože jim bylo stejně jako ostatním obyvatelům obcí zcela lhostejné, jak záležitost dopadne. S výjimkou dvou obcí tedy v případě této, ale i všech ostatních žádostí, byly doručeny kladné odpovědi. Každá záporná odpověď totiž žádala odůvodnění. Proti zřízení Svojitkovy lékárny byly pouze Michalovice, které sdělily, že „...současný stav se zdá býti dostačující...“ a Horní Krupá, kde měl PhMr. Jaroslav Karel chalupu a řadu známých.

„Zpráva úředního lékaře (k žádosti PhMr. Josefa Svojitky)“

„O vyjádření k podané žádosti byly požádány všechny obce, přicházející v úvahu, t.j. město Německý Brod, a 22 obcí zdravotního obvodu Německého Brodu.“

Z těchto obcí 19 obcí prohlásilo, že nemá žádných námitek proti udělení koncese, dvě obce, totiž Horní Krupá a Michalovice se vyjádřily, že dosavadní počet lékáren jim dostačuje, a jedna obec, totiž Kyjov vyjádření přes urgenci nezaslala.

Proti udělení koncese vyslovilo se dále město Německý Brod, a to bez udání důvodů a okresní výbor v Německém Brodě poukazem na počet obyvatelstva a stanoviště nové lékárny, jíž by byla lékárny Ph.Mg. Jaroslava Karla ohrožena. Jak majitel lékárny „U zlaté koruny“ Ph.Mg. Jaroslav Karel, tak nájemce lékárny „U mostu“ Ph.Mg. Slavomír Neurdörfel umožnili úřednímu lékaři nahlédnouti do jejich obchodních knih a zjištěna byla tato tržba za poslední tři léta:

I.

Lékárna „U zlaté koruny“

	<i>Soukr. rec.a ruč.prodej</i>	<i>Nemocnice</i>	<i>Ústav pro chorom.</i>	<i>Privileg. strany</i>
<i>1935</i>	<i>167 351,25</i>	<i>181 077,75</i>	<i>0,0.-</i>	<i>69 453.-</i>
<i>1936</i>	<i>146 179,25</i>	<i>0,0.-</i>	<i>41 313,75</i>	<i>78 202.-</i>
<i>1937</i>	<i>95 677,35</i>	<i>229 468,45</i>	<i>0,0.-</i>	<i>88 099,85</i>

Zaměstnávala:

v r. 1935 2 magistry a 1 praktikanta

v r. 1936 2 magistry a 1 praktikanta

v r. 1937 2 magistry a 1 praktikanta

II.

Lékárna „U mostu“

	<i>Soukr. rec. a ruč. prodej</i>	<i>Nemocnice</i>	<i>Ústav pro choromyslné</i>	<i>Privilegované strany</i>
1935	✧136 438,80	0,0.-	15 065.-	77 898,95
1936	180 331,70	175 484,10	5 555,25	170 811,80
1937	190 558,35	27 302,40	36 527,80	165 221,20

Zaměstnávala:

v r. 1935 1 magistra a 1 praktikanta

v r. 1936 2 magistry a 1 praktikanta

v r. 1937 2 magistry a 1 praktikanta

(✧ údaje neúplné od dubna 1935)

Kdyby byla zřízena lékárna, byla by újma v procentech dosavadních lékáren asi taková:

Lékárna „U zlaté koruny“: soukromé recepty a prodej: 50%
nemocnice: 16,66%
ústav pro choromyslné: 16,66%
privilegované strany: 50%

Lékárna „U mostu“: soukromé recepty a prodej: 5%
nemocnice: 16,66%
ústav pro choromyslné: 16,66%
privilegované strany: 5%

Tyto údaje jsou ovšem, kromě údajů, týkajících se zdejší nemocnice a ústavu pro choromyslné, zcela přibližné a jest již do nich pojata jednak okolnost, že nová lékárna si první 2-3 léta teprve zákaznictvo získává, jednak přirozený a očekávaný přírůstek obyvatelstva. Je z nich zřejmo, že vzhledem ke své povaze jest lékárna „U mostu“ poškozena jen málo, kdežto lékárna „U zlaté koruny“ ztrácí téměř polovinu svých příjmů.

V Německém Brodě není lékaře, majícího oprávnění k domácí lékařské lékárně. V nejbližším okolí rovněž takového lékaře není.⁴⁶

⁴⁶ Toto sdělení je zcela zcestné, protože jsem zjistil, že při roce 1937 byli v německobrodském okrese evidováni čtyři lékaři, vlastníci domácí lékárny: MUDr. J. Bloch (do 1. dubna 1939), obvodní lékař ve Štokách, MUDr. R. Ruml, obvodní lékař v České Bělé, MUDr. A. Hejtman, obvodní lékař na Lipnici a obvodní lékař v Úsobí, MUDr. G. Sejin. Následující rok k nim dokonce přibyl pátý - MUDr. J. Kubát, praktik na Lipnici. Nalezl jsem např. též žádost, zaslanou ministerstvem sociální a zdravotní správy doktoru Richardu Rumlovi, majiteli domácí lékárny v České Bělé, datovanou 27. března 1940, o sdělení dat o nákupu a spotřebě omamných látek za rok 1939 a tutéž žádost adresovanou Dr. Sejinovi, Dr. Hejtmanovi a Dr. Schreidlerovi ve Štokách, vše s datem 1940.

Oba lékárníci, totiž Ph.Mg. Jaroslav Karel i Marie Tichá, majitelka lékárny „U mostu“, podali včas námitky, jež jsou přiloženy.

Prostřednictvím zdejší berní správy byla vyšetřena výše daní, předepsaných v roce 1937 Ph.Mg. Karlovi a Ph.Mg. Neudörflovi, nájemci lékárny „U mostu“ a zjištěno toto:

Ph.Mg. Karel: výše daně důchodové 5 540.- Kč

výše daně obrátové 9 470.- Kč

výše daně výdělkové 890.- Kč (státní daň)

Ph.Mg. Neudörfl: výše daně důchodové 994.- Kč

výše daně obrátové 6 155.- Kč

výše daně výdělkové 360.- Kč (státní daň).

V připojeném situačním pláň jsou zelenou tužkou zatrženy obvody, jak by se vytvořily, kdyby byla třetí lékárna povolena. Obvod I. a II. jest dosavadní obvod lékárny „U zlaté koruny“. Přibližný počet obyvatelstva v prvním obvodě jest 3 800, ve druhém 2 500 a ve třetím 4 200. Tato čísla jsou dle sčítání v roce 1930, kdy měl Německý Brod 10 576 obyvatel a je nutno je zvýšiti asi o jednu třetinu, aby souhlasila s dnešními poměry. Atrakční obvod I. zahrnuje dále v sobě obce Břevnice, Dolní Krupá, Horní Krupá, Knyk, Kyjov, Zbožice s úhrnným počtem 1 992 obyvatel, obvod II. obce Chlístov, Perknov, Pohled, Pohledští Dvořáci a Veselice s úhrnným počtem 2 010 obyvatel a obvod III. obce Bartoušov, Frýdnava, Hochtanov, Květinov, Lípa, Michalovice, Okrouhličtí Dvořáci, Petrkov, Poděbavy, Suchá a Termesivy s úhrnným počtem 4 806 obyvatel.

Obyvatelstvo v Německém Brodě jest celkem ve všech částech města stejně složeno, není zde vyslovených čtvrtí dělnických nebo zemědělských, takže jest svým složením ve všech třech obvodech stejné. Obce zdravotního obvodu Německý Brod jsou převážnou většinou zemědělské.

V prvním obvodě jsou usazeni tito lékaři: Dr. Emil Waitzmann, ředitel ústavu pro choromyslné, Dr. Pavel Trnka, primář - chirurg, Dr. Ladislav Labohý, primář - internista, A Dr. Rudolf Wagner, primář očního oddělení zdejší nemocnice, všichni v nemocnici; Dr. Milada Labohá, zubní lékařka, Husova ul. a Dr. Pavel Fischer, praktický lékař, ul. Horní.

Ve druhém obvodě jsou usazeni tito lékaři: Dr. Jaroslav Vašák, praktický lékař, náměstí, Dr. Oskar Koref, praktický lékař, Dolní ul. a Dr. Rudolf Šimek, odborný dětský lékař, Dolní ul.

Ve třetím obvodě jsou usazeni tito lékaři: Dr. Marta Voženílková a Vítězslav Voženílek, zubní lékaři, Dr. Ladislav Peychl, prakt. lékař, všichni Dolní ulice, Dr. Engelbert

Záruba, st. oby. a prakt. lékař, Dr. Josef Novotný, st. městský a praktický lékař, oba Nádražní třída, podepsaný, Ostrov a zvěrolékaři Dr. V. Sobek, st. zvěrolékař Ostrov a Dr. F. Šimánek, městský zvěrolékař, jatky.

V I. obvodě není větších průmyslových a obchodních závodů, v II. obvodě jest punčochárna Bratří Mahlerové a punčochárna Lövy a Drucker, okresní a městský chorobinec a měšťanský chudobinec, ve III. obvodě jest punčochárna fy Veselý, škrobárna Dextra, továrna na obvažové látky Rico, nádraží, okresní nemocenská pokladna, letiště, kasárna, poradna pro matky a kojence a dispensář Masarykovy Ligy proti tuberkulose.

Nemocnice a ústav pro choromyslné se nyní v obou lékárnách střídají.

Stavební ruch jest pozorovati ve II. a hlavně III. obvodě. Podotýkám, že Palackého třída (proponované stanoviště) se nyní nazývá Horní ulice a Komenského třída nyní Dolní ulice.

Dobré zdání úředního lékaře.

Jak z uvedených dat vidno, měly obě lékárny dosud rayony přibližně stejné, čítáme-li i okolní města. Nová lékárna bude konkurencí lékárně „U zlaté koruny“ na náměstí, a to tím větší, čím blíže by bylo její stanoviště k náměstí. Bylo-li by např. v rožním domě Horní ulice, ústící do náměstí, byla by existence lékárny „U zlaté koruny“ ohrožena. Události poslední doby, zejména stavba rychlíkové tratě Německý Brod - Brno budou míti zřejmě vliv na urychlení vzrůstu Německého Brodu. Již nyní možno počet obyvatelstva v Německém Brodě odhadnouti na 13 500, takže by poskytoval možnost pro třetí lékárnu.

Vzhledem k tomu povolují zřízení nové veřejné lékárny v Německém Brodě V Horní ulici (dříve Palackého třídě), a to od vústění Zeleného ulice nahoru směrem k Dobrovskému třídě.

Průkazy o osobní způsobilosti a spolehlivosti žadatelově a o jeho tělesném a duševním zdraví, vyhotovení úředním lékařem v Příbrami se přikládají.

Německý Brod dne 12. prosince 1938

Úřední lékař Dr. Nektivinda“

Z uvedeného je zřejmé, že by umístěním lékárny v lokalitě horního města či horního předměstí lékárna „U zlaté koruny“ velmi utrpěla. To bral v úvahu též okresní výbor ve své odpovědi okresnímu úřadu:

„Okresní výbor v Německém Brodě nedoporučuje, aby byla zřízena ve městě Německém Brodě třetí lékárna se stanovištěm v Horní ulici (bývalé Palackého třídě) a aby byla za tím

účelem udělena koncese k jejímu provozování PhMr. Josefu Svojitkovi, provisoru lékárny „U Panny Marie Svatohorské“ v Příbrami.

Město Německý Brod čítá dle posledního sčítání lidu z roku 1930 obyvatel 10 567 a počítáme-li s přírůstkem 1 500 osob, jest tento absorbován osobami léčenými ve všeobecné veřejné okresní nemocnici (500 osob) a zemském ústavu pro choromyslné (1 500). Pro zbývající počet obyvatelstva postačí úplně dvě stávající veřejné lékárny tím spíše, když existence staré lékárny „U zlaté koruny“, jejímž majitelem jest PhMr. Jaroslav Karel, velmi těžko se udržuje.

Zřízením třetí veřejné lékárny se stanovištěm v Horní ulici by byla stará lékárna Karlova zbavena větší části svého atrakčního obvodu, takže by její prosperita byla ještě více ohrožena.

Okresní výbor nedoporučuje proto, aby vzhledem k právě uvedeným místním poměrům byla povolena třetí veřejná lékárna, zejména proto, když toho ani veřejný zájem nevyžaduje.

Upozorňuji také, že jedná se o přebudování všeobecné veřejné nemocnice T.G.Masaryka na ústav zemský a bude-li tato myšlenka aktivována, zřídí si nemocnice vlastní ústavní lékárnu, čímž by rentabilita obou stávajících lékáren podstatně se snížila.“

Zbývá podotknout, že žádosti PhMr. Josefa Svojitky, stejně jako jeho kolegů z pohraničí PhMr. Karla Bažanta a PhMr. Jana Rubnera byly nakonec zamítnuty. Jejich společným požadavkem totiž bylo, že chtěli zřídit lékárnu v horní (severní) části města, čímž by lékárna „U zlaté koruny“ byla velmi ohrožena, i když neměla až tak velké finanční problémy, jak by se zdálo např. ze zprávy okresního výboru. Na druhou stranu zde byl žadatel, který tuto skutečnost pochopil a řídil se tím (popřípadě měl štěstí) a pro svoji lékárnu si zajistil místo na dolním předměstí za řekou Sázavou, v ulici vedoucí k nádraží. Byl jím PhMr. Bohuš Mikolášek, adjunkt v Kýnově lékárně v Praze. Žádost o koncesi se všemi náležitostmi podal okresnímu úřadu prostřednictvím zemského úřadu v Praze dne 19. května 1939. Právo podání námitek v tomto případě využila pouze Marie Tichá, lékárník Karel nikoli. V té době bylo zřejmé, že město je způsobilé pro další lékárnu a poloha navrhovaná magistrem Mikoláškem se i z dnešního pohledu jeví jako nejvýhodnější a nejpřijatelnější. Zpráva, kterou podal úřední lékař Dr. Nektivinda 27. září 1939 v souvislosti s Mikoláškovou žádostí, je vcelku shodná s již uvedenou, liší se především ve vypočtu teoretické újmy na příjmech stávajících lékáren. Uvádí se pokles v procentech:

<i>Lékárna „U zlaté koruny“:</i>	<i>soukromé recepty a prodej:</i>	<i>5%</i>
	<i>nemocnice:</i>	<i>16,66%</i>
	<i>ústav pro choromyslné:</i>	<i>16,66%</i>
	<i>privilegované strany:</i>	<i>5%</i>
<i>Lékárna „U mostu“:</i>	<i>soukromé recepty a prodej:</i>	<i>50-80%</i>
	<i>nemocnice:</i>	<i>16,66%</i>
	<i>ústav pro choromyslné:</i>	<i>16,66%</i>
	<i>privilegované strany:</i>	<i>50-80%,</i>

což je jistě rozdíl od případu zřízení lékárny v Horní ulici velmi značný.

Městská rada v Německém Brodě se již předtím, 22. června 1939, usnesla, že „...není námitek z hlediska zájmů veřejných a mimořádných zájmů hospodářských proti tomu, aby bylo uděleno povolení ku provozování lékárny p. PhMr. B. Mikoláška po obou stranách ulice nádražní od ulice Humpolecké k Bělohradu za předpokladu, že předchozí podané žádosti o povolení lékárny byly vzaty zpět, resp. budou vyřízeny záporně.“

Námítky Marie Tiché, že umístění nové lékárny bude povoleno v oblasti vzdálené pouze 79 - 230 metrů od lékárny „U mostu“, což je příliš blízko, se neukázaly jako dostačující, a tak 16. listopadu byla koncese PhMr. Bohuši Mikoláškovvi vydána, což mu bylo oznámeno okresním úřadem: „...Vzhledem k tomu, že jste taxu za udělení koncese v částce 1 000 K předeepsanou... složil a že i jinak veškeré zákonné podmínky jsou za Vás splněny..., byla dána koncese ke zřízení a samostatnému provozování nové veřejné lékárny v Německém Brodě se stanovištěm v Nádražní ulici od čp.120 do čp.90 po straně jedné a od čp.45 do čp.42 po straně druhé, včetně rohového domu ulice Nádražní a ulice na Bělohradě...“

...Před zahájením provozu této nové lékárny musíte si ovšem opatřiti podle § 6 a § 56 zákona úřední schválení místností, určených pro lékárnu.“

Protokol o zmíněné úřední prohlídce ze dne 15. května 1940 se též dochoval. Obsahuje cenné informace o charakteru lékárny a uvádím jej v kapitole A.5.1. Při místním šetření nebyly zjištěny větší nedostatky, a tak mohl lékárník Mikolášek 5. června oznámit okresnímu úřadu, že všem podmínkám daným tímto šetřením již vyhověl a že otevřel svoji lékárnu „U anděla strážce“ dne 3. června 1940.

Všechny tři lékárny byly každý rok opakovaně kontrolovány úředním lékařem. V archivních materiálech je možné nalézt řadu krátkých zpráv⁴⁷ z těchto kontrol. Mimo revize provozních místností, jejich stavu a vybavení, byly odebrány vzorky, které byly poslány Ústavu pro zkoumání léčiv ministerstva zdravotnictví a tělesné výchovy k prozkoumání. Všechny dochované posudky konstatují, že v lékárně je vše v pořádku. Pouze jednou byla v lékárně „U mostu“ zjištěna záměna, kdy v obalu sterilního čistého obvazu se nacházel obvaz napuštěný léčivou látkou.

I v tomto období se lékárny střídaly v dodávce léků pro psychiatrii a nemocnici; každá lékárna měla přidělených několik oddělení, k jejichž výměně docházelo s roční periodou.

Druhá světová válka se kupodivu Německému Brodu vyhnula - škody byly způsobeny především přesuny těžké techniky středem města - a též život lékáren nebyl významněji válečnými událostmi postižen. V polovině roku 1940 obdrželi všichni lékárníci nařízení ministerstva sociální a zdravotní správy, kterým bylo zavedeno „úsporné předepisování receptů s látkami důležitými pro válku“. Opatření se vztahovalo zejména na tuky a oleje jakéhokoli druhu k zevnímu použití. Užití Adeps suillus bylo omezeno na nejnutnější případy. Dále bylo nařízeno vyhnout se užívání silic, Sapo kalinus a Sapo kalinus venalis, obvazových látek a léků obsahujících velké množství cukru či lihu. Lékárna „U zlaté koruny“ byla vybrána pro nucený pronájem, který využívali němečtí důstojníci. Ti byli po osvobození vystřídáni důstojníky sovětské armády. Určité problémy způsobovali řadoví sovětsí vojáci, kteří se v lékárnách bezostyšně domáhali alkoholu, přičemž nepohrdli ani denaturovaným lihem, kolínskou, zabavili i Spiritus saponis kalini. Dalším cenným artiklem, za který byli vojáci ochotni vyměnit cokoli, byl Sulfidin, chemoterapeutikum proti kapavce.

V roce 1946 se lékárníkům v tehdy již Havlíčkově Brodě podařilo obnovit pěstování léčivých rostlin v okrese. Největší lokalitou, na kterou se především soustředili, byly rozsáhlé pozemky Zemského ústavu pro choromyslné, při kterém bylo pěstování léčivek zavedeno již za první republiky. Sběr z menší části zajišťoval střední zdravotnický personál, z větší pak chovanci léčebny v rámci pracovní terapie, která byla tehdy velmi rozšířena a jejíž skvělým výsledkem byl nádherný park, který v areálu vytvořili a udržovali pacienti zcela sami. Po násilném zaboru ústavu pro německou vojenskou nemocnici byl park úplně zdevastován. Po válce byla péče v léčebně obnovena a s ní též pěstování léčivých rostlin (více příloha D).

⁴⁷ Jedinou obsáhlejší je protokol o kontrole lékárny „U mostu“ z 22. června 1926, kterou uvádím v části A.4.1.

Veškerou snahu však zmařil příchod druhého totalitního režimu, a to hned počátkem padesátých let.

Pomineme-li přechodné trvání vojenské německé ústavní lékárny v zemském ústavu, byly v Brodě až do roku 1950 stávající tři lékárny.

A.2 Lékárna při konventu Augustiniánů Bosáků v Německém Brodě

Příchod prvního známého magistra Německého Brodu je dokumentován velice přesně. Byl jím Frater Herrmannus á S. Damiano, který byl P. převorem Fabiánem a Jesu – Maria vyslán ještě se třemi spolubratry v první skupince řeholníků, kteří připravovali ve městě půdu pro založení kláštera.⁴⁸ Brodský magistrát je přechodně ubytoval v domku u kostela sv. Kateřiny.

Jak se zmiňuji ve výše uvedené kapitole, 5. ledna 1676 byla dokončena stavba jak provizorní kaple, tak řeholního domu. V jedné z cel tohoto domu byla umístěna již v roce 1675 bohatě zásobená lékárna, oceněná na 200 zlatých, kterou zdejší řeholníkům věnoval pražský konvent. Tato lékárna však byla již následujícího roku prodána konventu vídeňskému.

Další drobná zmínka pochází z následujícího desetiletí, z doby, kdy již byla postavena větší část východního křídla nového klášterního komplexu. V něm, v druhé přízemní cele byla okolo roku 1684 zřízena fráterem Theophilem a Sancta Dorothea samostatná lékárna. I její zásoby byly značné, ve výbavě lékárny byly též lékařské nástroje. V devadesátých letech sedmnáctého století bylo lékárenské vybavení přeneseno do sousední (třetí) cely.

Lékárna byla původně určena pouze pro účely konventu, již v tomto období, a později stále častěji, vydávala léky i obyvatelům města. V roce 1715 byla snad z tohoto důvodu přestěhována do rohové cely v jihozápadní části kláštera, její okno tedy směřovalo k horní městské bráně a císařské silnici. Pro umožnění snadného výdeje léků měšťanům i chudým bylo k lékárenskému oknu přistavěno kamenné schodiště. To je zachyceno i na malbě neznámého mnicha, znázorňující klášter v jeho podobě z roku 1744.

Obr. 7: Klášter v podobě z roku 1744.

O vybavení a charakteru lékárenské místnosti se nedochovaly žádné záznamy. Je pouze známo, že její prostory byly bohatě zdobeny obrazy od neznámých malířů. Jeden z nich, zasazený do oblouku klenby, byl dokončen brodským malířem Antonínem Stamitzem.

⁴⁸ Více v kapitole IV.A.2.

Dalším známým zlomkem o působení klášterního magistra je zápis ze dne 23. ledna 1750.⁴⁹ Tehdy klášter koupil zpustlou chmelnici, o čemž píše městský syndikus Jan František Vinařský, že „...byla před dotčená chmelnice s consensu slavného magistrátu pro potřebné zahrady a k apatyce sloužící koření velebnému konventu zdejšímu postoupena...“. Onen konsensus tehdejších radních ale nebyl žádnou samozřejmostí. Obecní chmelnice, rozkládající se podél vozové cesty ke kostelu sv. Trojice, byla v užívání do roku 1742, kdy se na ní utábořila uherská jízda, čímž ji úplně zničila. Konvent se obával, že pozemek bude rozprodán radnicí na parcely pro stavbu nových domů, ze kterých by byl volný rozhled po klášterní zahradě, a aby tomu zabránil, chtěl celou chmelnici koupit sám. To magistrát odmítal s tím, že by „...pozemek přešel v majetek, jak se praví, mrtvé ruky.“ Kněz a augustiniánský bratr Václav a So. Podivino vyřešil tuto situaci tím, že jménem konventu potají smluvil s Josefem Štěpánkem, majitelem vedlejšího domku, že celý pozemek, prodávaný ve veřejné dražbě 7. února 1744, koupí a poté postoupí klášteru.

Rok 1755 znamenal konec slibného rozvoje klášterní lékárny. Do města se přistěhoval první civilní lékárník, který záhy po zřízení své lékárny začal podnikat různé kroky proti porušování své koncese činností řádu, o čemž se podrobněji zmiňují v kapitole následující. Po rozhodnutí krajského úřadu ve prospěch světského lékárníka byla klášterní lékárna provozována pouze pro potřeby konventu a konečně roku 1771 zcela zrušena a zapečetěna královskou pečetí. Mniši chtěli lékárnu až do posledního okamžiku zachránit. Podali odvolání k zemskému guberniu s tím, že již v srpnu minulého roku lékárnu prodali a že z ní mnoho léků odebral meziříčský lékárník Jan Pischl. Odvolání vyznělo naprázdno a 8. prosince 1771 přijel do kláštera sám čáslavský krajský hejtman Jeřábek z Jeřabiny, sňal pečetě a přikázal odstranění lékárny. Převor pak po poradě s kapituláry rozhodl, aby byla část zařízení převezena do augustiniánského kláštera v Lysé, část aby byla ukryta pro místní potřebu.

Posledním řeholním bratrem, kterého klášterní kronika vzpomíná jako „pharmacopeus“, byl Fr. Augustinus á S. Francisca.

⁴⁹ Liber contractum N.9, lit.A, fol. 8 et 9.

A.3 Lékárna, „U zlaté koruny“ - „Zur Goldenen Krone“

(„U svatého ducha“ - „Zum Heiligen Geist, „Stará lékárna“, Centrální lékárna (vždy následují čísla protektorátní, Mediky a lékárenské služby) 2408, 738, 05-01-01; dnešní štít: „Na náměstí“, Havlíčkovo náměstí 54)

Stanoviště: Havlíčkovo náměstí čp.18

Havlíčkovo náměstí čp.54

Náměstí Československé lidové armády čp.54

Žižkova ulice čp.95

A.3.1 Podmínky vzniku, historie místa, zakladatel, vývoj do roku 1950

Vznik této lékárny lze určit velmi přesně. Prvním pramenem je německy psaná kupní smlouva z 18. října 1755, vložená v gruntovních knihách města V té se uvádí, že roku 1755 koupil celovárečný dům na náměstí, ležící mezi domy Matiaše Šebestiána Šafra a Kašpara Jelínka od dědiců Jana Bernarda Balbuse za 1 800 zlatých přísežný lékárník Jan Antonín Wentzl.

Obr. 8: Dům čp.18 ve kterém byla původní lékárna J. A. Wentzla; první za nárožním domem. Stav z prvních let 20. století.

Druhým pramenem je, již v historii kláštera a klášterní lékárny zmíněná, kronika řádu Augustiniánů⁵⁰, ve které se při roku 1755 uvádí, že byl do města vpuštěn světský lékárník, který se jmenuje Joanes Wentzl.

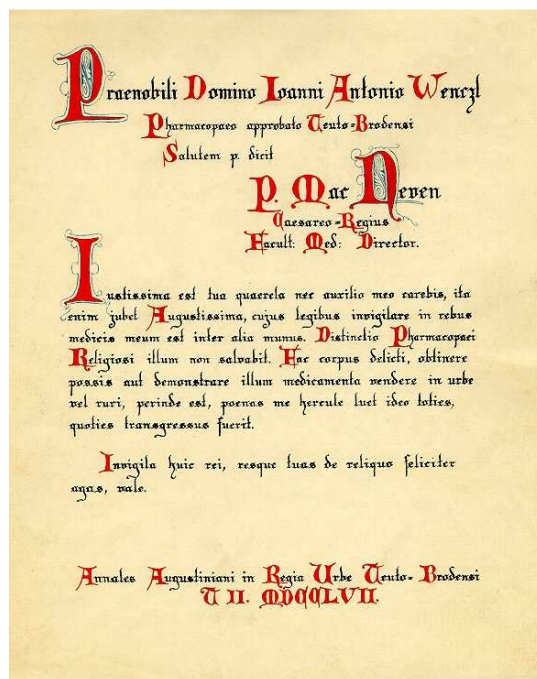
Lékárník Wentzl přestavěl značným nákladem dispoziční domů pro svou bohatě zásobenou lékárnu a zřejmě velmi záhy počal činit opatření proti prodeji léků v klášterní

lékárně. Dokladem je další zápis v řádové kronice při roku 1756, kde se uvádí: „CONSENSU ENIM ANNO SUPERIORE SAECULARIS PHARMACOPAEUS IN CIVITATEM ADMISSUS 19. EJUSDEM MENSIS - TOTIŽ JULII - LITTERA SUPPLICA FORES AMPLISSIMI MAGISTRATUS ASCENDENS CONTRA NOSTRUM PHARMACOPOLIUM PROHIBITORIUM DECRETUM QUOAD MEDICINANS OBTINUIT.“ Světský lékárník si byl zcela jistý, že právo je na jeho straně, protože se přímo obrátil na

⁵⁰ Annales Nostris Disalceato – Augustiniani Asceterii sub Patrocinio Sanctissimae Creatae Triadis Jesu Maria Joseph in Regia Urbe Teuto – Brodensi ab Anno partae Salutis 1673 ad praesens usque tempus Completentes Gesta Patrim ex autographis, patrim ex Copiis Nostris Archivii Teuto – Brodensis Extracta Tandem Anno 1733 Solerti Calamo in unum Collecta, A fratre Severino ; á Sa Anna pro tunc Priore Eiusdem Conventus. 1. a 2. díl (do roku 1783).

děkana lékařské fakulty pražské univerzity, Dr. Mac Nevena, s prosbou, aby byl ve věci výdeje léků v klášterní lékárně učiněn pořádek. Klášterní lékárna měla zřejmě koncesi pouze pro zajištění konventu, kterou bez obtíží až do příchodu civilního lékárníka porušovala, což bylo obhajováno tím, že se tak děje pouze z důvodu pomoci chudým nemocným. Tento stav se ale po otevření další lékárny stal neudržitelným. Konkurence byla značná a boj mezi jakýmkoliv živnostmi, lékárny nevyjímaje, byl nemilosrdný. Zvláště musíme vzít v úvahu, že klášterní lékárna byla zavedená a dobře zásobená a znamenala tedy pro soběstačnost Wentzlovy lékárny velké nebezpečí, což si jistě uvědomoval i děkan lékařské fakulty, udílející lékárnickou koncesi. Ten odpověděl dopisem ze 7. února 1756, adresovaným: „PRAENOBILI DOMINO JOANNI ANTONIO WENTZL PHARMACOPOEO APROBATO TEUTO BRODENSIS. - SALUTEM P. DICIT G. MAC NEVEN, CAESAREO REGIUS FACULT“, ve kterém tehdejší „CAESARO - REGIUS FACULTATIS MEDICAE DIRECTOR“ - G. Mac Neven - Janu Wentzlovi odpověděl, že je jeho žaloba spravedlivá a že pomoc, které se ve věcech lékařských dožaduje, náleží k povinnostem ředitele fakulty, jejíž zákony je nutno dodržovat. Omluvy a průtahy že klášternímu lékárníkovi nepomohou, že jej nezachrání. Ať si jen Wentzl opatří důkaz, že onen prodává léky ve městě, pak zcela jistě, že „... pokutou odpyká tolikrát, kolikrát se prohřeší“.

Jan Antonín Wentzl, povzbuzený tímto listem, podal 19. července 1756 zdejšímu magistrátu ostrou žalobu, v níž mimo jiné požaduje zákaz prodeje léků v klášteře. Jelikož konvent na přípis děkana fakulty a zřejmě ani na rozhodnutí magistrátu nijak nereagoval, podal zmíněný lékárník novou stížnost krajskému úřadu, který 16. září téhož roku zakázal řádovému lékárníkovi veškerou praxi „lěčivou“ mimo klášter. Zároveň bylo nařízeno, aby schody, vedoucí k oknu lékárny, která byla umístěna v přízemí na jihozápadním rohu kláštera, byly ihned odstraněny.

Obr. 9: Opis listu děkana lékařské fakulty brodského lékárníkovi Wentzlovi.
Zhotovil K.Němec pro lékárníka Karla.

Obr. 10: Jan Antonín Wentzl. Návrh sgrafita pro lékárnou „U zlaté koruny“, Dr. Němec.

s původně městským majetkem, a to ještě ne vždy nejčistším způsobem⁵¹, nezřídka městu neplatili daně, klášter byl opakovaně používán jako kasárna, byla porušována cechovní práva, byly vedeny spory s radnicí⁵²...

Pře mezi oběma stranami se však táhly ještě nejméně 15 let, bohužel není je možno podrobněji sledovat, neboť klášterní kronika uvádí, že od dalších sdělení o lékárně upouští, protože jsou všechny dokumenty, týkající se lékárny, uloženy v řeholním archivu, jehož osud je dodnes neznámý.

Jan Antonín Wentzl zemřel roku 1765 a od jeho dědiců koupil celovárečný dům i s lékárnou a veškerým příslušenstvím Antonín Pletzker z Brna pro svého syna, lékárníka Jana, a to v dražbě za 6 800 zlatých rýnských. Nový majitel se zanedlouho poté, co se přistěhoval do Brodu, stal členem městské rady a roku 1784 dokonce na krátkou dobu purkmistrem.⁵³

Po třinácti letech se lékárny vzdal a prodal ji 8. října 1777 i s domem „všech břemen svobodným“ za 6 500 zlatých Janu Arnoštu Bernerovi, což byl lékárník a „pivovarský nákladník“ v Jihlavě, kde byla lékárna již koncem 17. století. Berner koupil lékárnou pro svého syna Antonína Ignáce.

⁵¹ Např. koupě chmelnice roku 1750.

⁵² Známy je např. spor konventu s městem o kamenolom nad rybníkem Hastrmanem, který byl díky značné potřebě kamene pro stavební úpravy klášterních budov, prachem a odpadovým kamenem ze zmíněného lomu, velmi zanášen.

⁵³ Jako purkmistra jej uvádějí zprávy městského musea, v adresáři z roku 1892 je při datu 1784 uveden purkmistr František Antonín Lachmann.

Ten ji po jedenácti letech (1788) prodal i s celovárečným domem, který byl při číslování domů označen číslem 18, i se vším příslušenstvím Františku Weinhuberovi za 7 700 zlatých. Ten však zřejmě ještě ani neměl magisterium, takže je otázkou, zda byla lékárna provozována a jakým způsobem. Ze zápisu v Apotheken Besitzer ale vyplývá, že se vedení lékárny ujal magistr Adam Menšík, který se 1. července 1791 stal majitelem koncese pro lékárnu v Německém Brodě a též lékárny samotné.

Avšak dům zůstal v rukou lékárníka Weinhubera do dvacátých let 19. století (možná, že byl i dům prodán Menšíkovi v prvních letech 19. stol.), kdy přešel do vlastnictví lékárníka Seinfersiedera. V Pharmaceutikal Gremial Matrikel se při zápisu jeho koncese v Německém Brodě uvádí štít lékárny „Heiliger Geist“ – lékárna „U Svatého Ducha“. Toto pojmenování nesla lékárna snad již v předchozím období, ale to není doloženo.

Roku 1828 se stal vlastníkem lékárny i domu lékárník Josef Kabeláč, v jehož rodě se dům udržel až do roku 19xy. Nový majitel provedl celkovou rekonstrukci domu a lékárnu zmodernizoval. Při jeho jménu se v gremiální matrice poprvé uvádí štít „Goldene Krone“ - lékárna „U zlaté koruny“. Starší syn Josefa Kabeláče – Antonín se jistě připravoval na převzetí lékárny po svém otci, jak vyplývá z listiny o opravě lékárny z 19. května 1829, kde se uvádí jako tyro, nicméně jako další majitel reálného práva je v Gremiálních knihách zapsán nejmladší syn Josefa Kabeláče, Václav.

Roku 1921, konkrétně 20. prosince koupil od lékárníka Václava Kabeláče výnosem zemské politické správy v Praze ze dne 16. září 1909 č: 147.471 uznané, reální volně zcizitelné právo vlastnické k lékárnické živnosti v domě čp.18 v Německém Brodě provozované PhMr. Jaroslav Karel st. Ten provozoval ve stejném domě⁵⁴ lékárenskou činnost do roku 1931, kdy ji převedl do vlastního, o rok dříve koupeného a jím kompletně zrenovovaného domu č.54 na Havlíčkově náměstí. Provoz v nových prostorách, ve kterých se lékárna nachází dodnes, byl zahájen 1. července 1931. V přístavbě za lékárnou zřídil magistr Karel svoji sodovkárnu, ve které byla vyráběna „sodová voda“, což

Obr. 11 : Interiér lékárny „U zlaté koruny“ počátkem 20. století

⁵⁴ Uspořádání místností staré lékárny v domě čp.18. se nikde nedochovalo; o to cennější je jediná nalezená fotografie staré officiny, viz obr. č. 11.

byl nápoj přirovnatelný dnešním limonádám. Od výroby sodovky bylo upuštěno ve čtyřicátých letech, kdy se s ohledem na ceny surovin, zvláště cukru, přestala vyplácet. Lékárna „U zlaté koruny“ v domě čp.54 byla všeobecně považována za pokračovatelku „staré“ Kabeláčovy lékárny, uvádím ji tedy v tomto oddílu. Její uspořádání je popsáno v následující části.

V držení PhMr. Jaroslava Karla st. byla lékárna do 18. února 1950, kdy ji komunistická garnitura zabrala.

A.3.2 Majitelé lékárny do roku 1950, osobní data, vztah k lékárně, význam pro obec, charakter lékárny

☞ Joannus Antonius Wentzl – Jan Antonín Wentzl:

narozen:

magisterium: Praha

praxe: známo jen působení v Německém Brodě v letech 1755 - 1765

koncese: pro Německý Brod 3. října 1755

Zakladatel lékárny, majitel domu čp.18 a lékárny v tomto domě, první doložený světský lékárník ve městě. Lékárna byla zřízena v domě čp.18, štít neznámý.

zemřel: 16. července 1765

Dochovala se korespondence s direktorem pražské lékařské fakulty ohledně sporu s klášterní lékárnou, dále kupní smlouva domu čp.18. ze dne 18. října 1755.⁵⁵

☞ Jan Jiří Pletzker (v seznamu gruntovní knihy No.13 uveden jako Jan Georg Pleizker, zřejmě omyl, Joannus Georg Pletzker)

narozen: Brno

magisterium:

koncese: pro lékárnou v Německém Brodě 30. ledna 1768

Majitel domu čp.18 i lékárny, 1767 – 7. října 1777. Pocházel z Brna, dům i lékárnou pro něj koupil otec Antonín.

Dochovala se smlouva o koupi⁵⁶ a prodeji domu.

⁵⁵ Městský archiv, „Knihy gruntovní Czypřišové Barvy Kráľowského miesta Brodu Niemeczkého, kdežto Wsseliký kapitálové Domův, teř k nim patřiziczych Přziležitosti Ingrossirowané a wložené jsou, založené Lieta Panie 1727“, No.9, (dle současného značení kniha č.12.), fol.152, 1749 – 1764. Plné znění originálu viz příloha G.1.

Člen městské rady, purkmistr Německého Brodu (1784).

☞ Antonín Ignác Berner (Antonius Ignatius Berner)

narozen:

magisterium: 21. března 1774 Vídeň, uznáno v Praze 15. ledna 1778

koncese: pro lékárnou v Německém Brodě

Majitel domu čp.18 i lékárny, 7. října 1777 - 11. 11. 1788 (?). Pocházel z Jihlavy, dům i lékárnou pro něj koupil otec Jan Arnošt, lékárník v Jihlavě.

Dochovala se kupní smlouva domu⁵⁷ a smlouva o prodeji domu.

☞ František Weinhuber (Franz Weinhuber)

narozen: Most

magisterium: 2. října 1789

koncese: pro lékárnou v Německém Brodě 2. října 1798

Majitel domu čp.18 i lékárny od (zápis 11.11.1788 do ??)

Dochovala se kupní smlouva domu⁵⁸ a smlouva o prodeji domu.

☞ Adam Menšík (Adam Menschik)

narozen: Pardubice

magisterium: 18. prosince 1790, Praha

praxe: Německý Brod od roku 1791

Chrudim od roku 1798

koncese: pro lékárnou v Německém Brodě, majitel od 1. července 1791

Zástupce Weinhubera (?), vlastník koncese, asi nájemce domu

Majitel lékárny od 1. července 1791

☞ Fridrich Seifensieder (Friedrich)

narozen: Jičín (Pharmac. Grem. Matrik), Altoelbensis – Vrchlabí (Alte Grem. Matrik)

magisterium: 5. ledna 1822, Praha

⁵⁶ Kniha gruntovní červené barvy, No.13 (dle současného značení č.13), fol. 167.

⁵⁷ Kniha gruntovní Trhůw, Smlůw, Dedičného Rozdielení od roku 1774, No15 (dle současného značení č.14), fol.98, 1774 – 1782. Plné znění originálu viz příloha G.2.

⁵⁸ Kniha gruntovní Wšelických Trhůw a Smluw, též Quitancy, a darowani, Postoupeni a Dedičných Napadůw Král. Miesta Niemeczkého Brodu Od roku 1788, No.18 (dle dnešního značení č.16), fol.9. Plné znění originálu viz příloha G.3.

koncese: pro lékárnou „U Svatého Ducha“ Německý Brod, majitel od 1. června (16. května) 1823, inkorporace 21. (24.) června 1823

Majitel lékárnou od 1. června (16. května) 1823

Dochovala se kupní⁵⁹ a prodejní smlouva domu

☞ Josef Kabeláč

narozen: 1799, Slatina (Slatiňany)

magisterium: 5. září 1825, Praha

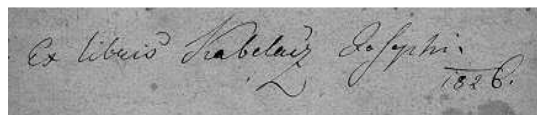
praxe: AGM ho uvádí jako tyrona u Mg.Václava Spazierera v Praze, ke kterému byl po vykonání zkoušky před pražskou komisí přijat 21. října 1819

„U zlaté koruny“, Německý Brod, majitel lékárnou od 1827

koncese: pro lékárnou „U zlaté koruny“ Německý Brod, převzal 1. ledna 1827 do 15. června 1869, inkorporace 11. ledna 1827

Majitel domu čp.18 i lékárnou

Dochovalo se:

Obr. 12: Podpis J. Kabeláče v manuálu z roku 1826.

1) Kupní smlouva domu.⁶⁰

2) Manuale s „Ex libris Joseph Kabelacz“ z roku 1826, svázané tři knihy, desky malované akademickým malířem Karlem Němcem, barevná perokresba, soukr. sb.

3) Originál německy psané listiny o opravě domu čp.18 a modernizaci lékárnou z 19. května 1829 (rukopis Josefa Kabeláče, soukr. sb.), plné znění čitelného textu:

„19. května 1829 nechal Josef Kabeláč majitel lékárnou...(asi „opatřit tuto“)...změnami, podle nového stylu renovovati a sice podepsaným mistrem zednickým, tesařským, truhlářským a zámečnickým.

Sepsáno v Německém Brodě 19. května roku osmnáctistého dvacátého devátého

Josef Kabeláč s chotí rozenou Erbenovou

Josef Petrides, t.č. pomocník

Alex Nowak, t. č. pomocník

Anton Kabeláč – Tyro

⁵⁹ Kniha trhov. domovní No.28 (dle dnešního značení č.19), fol.118.

⁶⁰ Kniha trhov. domovní No.39, (dle dnešního značení č.21), fol.152. Plné znění originálu viz příloha G.4.

Thomas Imcow – laborant (Francouz)

Ludmila Maličzek – sloužící

Následují podpisy: „*Franz Pobuda, mistr zednický*
Wojtich Mach, mistr tesařský
Stehlik, mistr truhlářský
Schramek, mistr zámečnický
M. Schneebach, malíř z Prahy“

„*Sklo z Neuwald v Krkonoších. Signatury napsány učitelem Worlitzkym.*

Lékárna byla koupěna od Friedricha Seifensiedera za 13 400 zlatých konvenční měny, které můj dobrý otec Vojtěch a Františka Kabeláčovi, kteří bydleli v Chrudimi, v hotovosti zaplatili. Lékaři toho času:...(nečitelné)“

4) Doklad o poplatku grémiu v letech 1820 a 1821 po 1,30 zlatých konvenční měny.

☞ Václav Kabeláč

narozen:

magisterium: 15. července 1862

koncese: „U zlaté koruny“ Německý Brod

kondicinující

majitel lékárny od 15. června 1869 do 20.

prosince 1921, inkorporace 14. června 1869

Majitel domu čp.18 i lékárny

Stavovská činnost: 1883 místostarosta grémia, 1884 člen Gremiální schůze kraje čáslavského a Německého Brodu (spolustarosta), 1884 zakládající člen Podpůrného spolku lékárníků království českého, 1885 člen Schůze grémia kraje Čáslavského (náměstek), 1896 Zakládající člen Farmaceutické společnosti, 1897 spolustarosta kutnohorského grémia, 1911 zakládající člen České lékárnické společnosti.

Člen zastupitelstva, starosta města 8. března 1890 - 21. února 1903, starosta okresní; roku 1898 vyznamenán rytířským křížem řádu Františka Josefa, spoluzakladatel německobrodské nemocnice.

Ve vedoucí funkci či člen řady spolků a jiných organizací ve městě (u některých automaticky jako starosta) - např. roku 1992:

Obr. 13: Razítko lékárníka V. Kabeláče

☉ předseda: Místní školní rady, správního výboru Pokračovací školy průmyslové, Spořitelny královského města Německého Brodu, Občanské záložny, Sboru dobrovolných hasičů, místního odboru Ústřední matice školské, spolku Budoucnost',

☉ člen honebního výboru města, výboru Občanské besedy, Hospodářského spolku (místopředseda), výboru Německobrodského pobočného spolku Červeného kříže, výboru Konference Nanebevzetí Panny Marie, výboru Spolku pro zvelebení hudby, výboru parního pivovaru...

Dochovalo se:

- 1) Řada listin souvisejících s funkcí v městské radě, zvláště v letech starostenství.
- 2) Spis o historii domu a lékárny od Karla Němce, zřejmě dle podkladu Františka Petra: „Historie domu čp.18 – Stará lékárna“, originál, vázaný v kůži, vyrytý městský znak, foto asi V. Kabeláče.

☒ PhMr. Jaroslav Karel st.

narozen: 5. ledna 1892, Čáslav

magisterium: 21. července 1914, Praha

quinquennium: 21. července 1919, Německý Brod

praxe: „U zlaté koruny“ v Čáslavi

kondicinující

prozatímní správce od 1. ledna 1917 asi během nepřítomnosti majitele lékárny Ferdinanda Hullu, který byl povolán plnit vojenskou službu

„U zlaté koruny“ v Německém Brodě, čp.18

kondicinující do 20. prosince 1921

majitel lékárny od 20. prosince 1921 do 1. července 1931

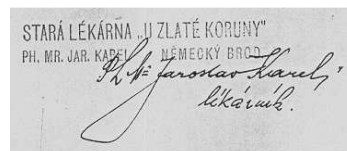
„U zlaté koruny“ v Německém Brodě, čp.54

majitel lékárny od 1. července 1931 do 18. února 1950

Výdejna v nemocnici od asi 1952 do 1955

koncese: 1) pro lékárnu „U zlaté koruny“ Čáslav, prozatímní správce od 1. ledna 1917, ukončení není uvedeno, zřejmě do konce války, zastupoval majitele lékárny Ferdinanda Hullu (narozeného v Čáslavi, magisterium 14. listopadu 1888, lékárnu převzal 1. července 1894).

2) pro lékárnu „U zlaté koruny“ Německý Brod, majitel od 20. prosince 1921 do 18. února 1950; radikované právo, lékárnu koupil za 540 000 Kč.

Obr. 14: Razítko a podpis lékárníka J. Karla

V roce 1931 přenesl svoji lékárnu s domu čp.18 do domu čp.54 na Havlíčkově náměstí, působil aktivně v Hlavním grémiu lékárníků pro Čechy, podílel se na založení a provozování rozsáhlé lokality pro pěstování léčivých rostlin v areálu psychiatrické léčebny.

Majitel domu čp.54 od ledna 1926.

zemřel: 26. února 1963, Havlíčkův Brod

Dochované materiály, týkající se lékařenské praxe:

1) Úředně ověřený opis kupní smlouvy lékařenského práva (soukromá, sb.),
plné znění:

„Okresní politická správa v Německém Brodě, dne 24. ledna 1922

Č.: 1975

Panu PhMr. Jaroslavu Karlovi v Německém Brodě.

K rukám p. JUDra Roberta Neuerna, advokáta v Německém Brodě.

Trhovou smlouvou danou v Německém Brodě dne 20. prosince 1921 nabyli jste koupí od lékárníka Václava Kabeláče, výnosem zemské správy politické v Praze ze dne 16. září 1909 č.: 147.471 uznané, reální volně zcizitelné právo vlastnické k lékařenské živnosti v domě čp. 18 v Německém Brodě provozované.

Hledě k této okolnosti a přihlížeje k odborné Vaší praktické činnosti po nabytí hodnosti magistra pharmacie, zdejší správa politická ve smyslu § 52 zákona ze dne 18. XII. 1906 č.ř.z. na rok 1907, schvaluje, by převzal jste provozování reální lékárnické živnosti v Něm. Brodě čp. 18. Převod práva vlastnického byl ve smyslu nař. ze dne 3. XI. 1855 ř.z.č. 190 do zvláštního protokolu živností prodejních u zdejšího úřadu založeného zapsán.

Přílohy žádosti Vám vracím.

Úř. okresní hejtman“

2) Manuale, v červené kůži vázané se zlatou rytinou, obsahuje 30 vybraných originálních receptur, včetně hygienické a kosmetické řady „Chryzolith“.

3) Komplettní korespondence s úřady při žádosti o povolení přeložení lékárny do domu čp.54, kterou pro ilustraci uvádím v plném rozsahu, jak jednotlivé písemnosti časově navazovaly (i - n). Jedná se o velmi zajímavý materiál, obsahující též popis prostor, do nichž byla lékárna přemístěna.

i) Celá procedura přemístění lékárny byla zahájena žádostí, kterou 28. ledna 1931 podal PhMr. Jaroslav Karel Zemskému úřadu v Praze:

„PhMr. Jaroslav Karel, majitel lékárny U zlaté koruny v Německém Brodě, Havlíčkově náměstí čp.18, žádá o přeložení stanoviště jeho lékárny z původního domu čp.18, do vlastního domu čp.54 na Havlíčkově náměstí.

Příčina změny stanoviště jest vypršení nájemné smlouvy v domě čp.18 a výpověď z místností k 1. červenci 1931, kterýmžto dnem má podepsaný žadatel místnosti vyprázdniti.

PhMr. Jaroslav Karel zakoupil k účelům lékárny vhodný dům čp.54, který se nachází v témže pořadí na náměstí o 7 čísel níže. Oblast působnosti stávající druhé lékárny nebude přestěhováním žadatelovy lékárny dotčena a obě lékárny, jak z přiložené situační mapy zřejmo, budou od sebe vzdáleny 350 metrů.

PhMr. Jaroslav Karel žádá, aby současně při schválení změny stanoviště byla jeho lékárně určena oblast působnosti. Lékárna žadatelova byla založena roku 1755 a byla první stávající lékárnou v Německém Brodě, bez omezení působnosti. Druhé lékárně povolené v roce 1910 byla vytyčena oblast působnosti pro Dolní ulici a dolní město.

Žádá tedy podepsaný, aby mu byla povolena změna stanoviště přenesením reálného lékárnického práva, kterého nabyt koupí, schválenou Okresní politickou správou v Německém Brodě, přípisem č.1975, dne 24. ledna 1922, z dosavadního stanoviště čp.18 do domu čp.54 a jako oblast působnosti této lékárny bylo určeno horní město a horní předměstí, takže hranicí obou lékáren bude jižní strana Havlíčkova náměstí, což jest i všeobecně užívaným rozdělením města.

Podepsaný žadatel uctivě prosí, aby se zřetelem na výpověď z dosavadního domu byla tato žádost pokud možná záhy vyřízena. PhMr. Jaroslav Karel, lékárník. “

j) Zemský úřad postoupil listem ze dne 17. března věc k vyřízení Okresnímu úřadu v Německém Brodě s tím, aby „...žadatel byl vhodně upozorněn, že na lékárny reálné, jakou jest i jeho, nevztahuje se lékárenský zákon ze dne 18. XII. 1906, č.5 ř.z. ex 1907 v plném

Obr. 15: Dům čp.54 na náměstí, v horní části štítu opět umístěna koruna, symbol staré lékárny.

rozsahu, neboť v § 22. citovaného zákona jsou taxativa uvedena ustanovení tohoto zákona, která se jediné analogicky vztahují i na lékárny reálné.

Mezi těmito ustanoveními není uveden § 9. citovaného zákona o rozsahu a určitém vymezení stanoviště lékáren, takže tohoto ustanovení hledě k podané žádosti nelze na lékárny reálné použít. Pojem určitého širšího stanoviště u lékáren reálných neexistuje.

Pokud se týče přeložení reálné lékárny, upozorňuji tamní úřad, že ani v tomto případě nepřichází v úvahu zákon lékárenský z roku 1907, nýbrž že podle starších - vzhledem k ustanovení § 21. citovaného lékárenského zákona - dosud platných předpisů, jimiž jsou dekret bývalé dvorské kanceláře ze dne 2. května 1809 (svazek 26. č.105 sb. zák. pol.) a dekret bývalé dvorské kanceláře ze dne 17. prosince 1815 (svazek 43. č.137 sb. zák. pol), jest politický úřad povolán, aby rozhodoval v I. instanci o žádostech za přeložení reálných lékáren.

Z těchto důvodů vracím spis k tamnímu opatření a k podání zevrubné zprávy a jeho výsledku. Za zemského presidenta Dr. Stránský“

k) Okresní úřad v Německém brodě sestavil komisi pro posouzení prostor v domě čp.54, která provedla prohlídku způsobilosti a dne 4. května 1931 o ní podala zprávu:

„Panu PhMr. Jaroslavu Karlovi, lékárníku v Německém Brodě.

Podáním ze dne 28. ledna 1931 zažádal jste u zdejšího úřadu o přeložení stanoviště Vaší lékárny z domu čp. 18 do vlastního domu čp. 54 na Havlíčkově náměstí v Německém Brodě.

Obr. 16: Akademický malíř Karel Němec u již dokončeného sgrafita znázorňujícího starou officinu v rekonstruovaném domě lékárny, čp.54; vyzdobení domu sgrafity bylo součástí oprav, které provedl lékárník Karel.

O žádosti této ustanoveno bylo na 27. dubna 1931 komisionelní řízení, při němž bylo zjištěno toto:⁶¹

V domě čp. 54 v přízemí do náměstí bude zřízena officina půdorysu lichoběžníkového, délka 8,05 m, střední šířka 4,43 m. Jest osvětlena velkým krámským oknem, 3,60 m širokým, 1,70 m vysokým a dveřmi širokými 200 cm a 250 cm vysokými. Officinou vchází se do chodby a do ostatní části budovy. K officině přiléhá sklad příruční 6,30 m dlouhý a 3,25 m

⁶¹ Viz též příloha H1 na konci této kapitoly - plánek přestavby.

široký. Jest osvětlen nepřímou z officiny. Za skladem jest inspekční pokoj rozměrů 3,76 m x 3,10 m. Osvětlení není. Osvětlení bude dosaženo skleněnými dveřmi z příručního skladu. Do příručního skladu je mimo vchod z officiny ještě vchod z chodby. Za inspekčním pokojem jest materiální komora 4,17 x 2,65 m. Vchod z chodby 0,80 m x 1,90 m; místnost osvětlena není. Za materiální komorou jest laboratoř 5,50 x 5,00 m. Vstup z chodby 0,80 x 1,90 m. Místnost jest osvětlena skleněnou příčkou, oddělující tuto laboratoř od laboratoře vědecké. Vědecká laboratoř rozměrů 4,00 x 4,73 m jest osvětlena dvěma okny do dvora 1,00 x 1,45 m. Vchod do laboratoře z chodby 0,90 x 1,90 m. Všechny místnosti mimo officiny jsou zaklenuty. V officině bude strop klenutý do travers. Na chodbách a v laboratoři podlaha dlaždicová, v ostatních místnostech a v officině bude zřízena podlaha terazová. Záchod jest ve zvláštním přístavku, sedací a jest

Obr. 17: Část laboratoře Karlovy lékárny v domě čp. 54.

připojen na kanalisaci. Lékárnické sklepy jsou tři, prostorné a od soukromých sklepů oddělené. Půda pro sušení a přechovávání rostlin má podlahu dlaždicovou a jest dostatečně osvětlena a od ostatních částí půdy oddělena. Schody na půdu jsou kamenné, obložené dřevem, příkré. Půda jest uzavřena železnými dveřmi, krytina jest lepenková, která má býti vyměněna v dohledné době za ohnivzdornou.

Vzhledem k výsledku místního komisionálního řízení, uděluji Vám podle ustanovení dekretu bývalé dvorské kanceláře ze dne 2. května 1809 (svazek 26. č. 105 Sb. zák. pol.) a dekretu bývalé dvorské kanceláře ze dne 17. prosince 1815 (svazek 43. čís. 37 Sb. z. a n.) povolení ku přeložení Vaší reálné lékárny z domu čp. 18 do domu čp. 54 v Něm Brodě, Havlíčkově náměstí, nutno však splniti tyto podmínky:

- 1) V inspekčním pokoji budiž zřízena řádná ventilace. Inspekční pokoj nesmí býti používán k obývání stálému, nýbrž pouze pro případ noční služby.
- 2) Při schodech na půdu budiž zřízeno madlo.
- 3) V blízkosti officiny budiž zřízena digestoř.
- 4) Celá adaptace budiž provedena tak, jak jest uvedeno v plánech, vyjma příčky mezi původně projektovaným příručním skladem a malou laboratoří a tak jak jest uvedeno shora v odstavci popisu, zejména pokud se týče podlah.

5) Vzhledem k tomu, že není zvláštního skladu pro hořlaviny, bud'tež tyto látky hořlavé a výbušné, jako líh, benzin apod. uskladňovány jen v nejnútnejších množstvích, maximálně 10kg.

6) Inspekční pokoj a officina bud'tež zařízeny na vytápění.

7) Na stálé stanoviště v officině bud' položena dřevěná podlážka.

O splnění těchto podmínek bud' zdejšímu úřadu podána zpráva do 15. června 1931 a zároveň zažádáno za schválení.

Z rozhodnutí tohoto můžete se odvolati do 15 dnů od doručení k Zemskému úřadu v Praze a to podáním u Okresního úřadu v Německém Brodě. Jeden stavební plán, opatřený schvalovací doložkou se vrací.

Okresní hejtman...“

l) 13. července 1931 psal lékárník Karel Okresnímu úřadu:

„PhMr. Jaroslav Karel, lékárník v Německém Brodě, žádá za schválení místností v novém stanovišti č.54, Havlíčkovo náměstí. Podmínkám ze dne 4. května 1931 bylo vyhověno.“

m) Dále následuje protokol sepsaný dne 16. července. 1931 v Německém Brodě:

„Předmětem jest výsledek místního šetření ustanoveného v žádosti p. PhMr. Jaroslava Karla, lékárníka v Německém Brodě o schválení místností lékárny v domě čp.54 v Německém Brodě, Havlíčkovo náměstí.

Komise na místě zjistila, že všem podmínkám povolovacího výměru bylo vyhověno a činí proto návrh, aby místnosti byly schváleny a dáno povolení k jich užívání.

Žadatel bere výsledek na vědomí. Skončeno a podepsáno: komisař politické správy, úřední lékař, PhMr. J. Karel, lékárník.“

n) Okresní úřad v Německém Brodě zaslal 31. července 1931 Mr. Karlovi, lékárníku v Německém Brodě:

„Na žádost ze dne 13. června 1931 uděluje se Vám podle předložených plánů a místního šetření provedeného dne 16. července 1931 podle ustanovení dekretu bývalé dvorské kanceláře ze dne 2. května 1809 (svazek 26. číslo 105 sb. zák. pol.) a dekretu bývalé dvorské kanceláře ze dne 17. prosince 1815 (svazek 43., číslo 137 sb. zák. pol.) schválení místností lékárny v domě čp.54 v Německém Brodě, Havlíčkovo náměstí a zároveň uděluje se povolení k jich užívání. Okresní hejtman a rada politické správy.“

4) Novinové články z Časopisu českého lékařnictva z let 1935, 1937, 1946.

5) Hmoždíře, stojatky, váhy a ostatní vybavení ze staré lékárny a z osobních sbírek PhMr. Jaroslava Karla st. (Viz příloha J.)

6) Korespondence a fotografie s umělci (Jaroslav Panuška a jeho synové, František Antonín Jelínek, Karel Němec, Otokar Štáfl, Max Švabinský, Jan Zrzavý, Josef Váchal ad.), tvorba sgrafit v lékárně, plán domu, člen a pokladník kuratoria městského muzea

A.3.3 Ostatní magistři lékárny do roku 1950

☞ PhMr. Karel Čížek

narozen: 1897

magisterium: 1922, Praha

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě v letech 1923 – 29 (?), kondicinující

Grégrova lékárna Brno - Husovice roku 1932, kondicinující

☞ PhMr. Vojtěch Sajfert

narozen: 1882 Česká Bělá

magisterium: 1926, Praha

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě od 2. července 1926 do 1938, kondicinující

☞ PhMr. Václav Blecha

narozen: 1891

magisterium: 1919

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě v letech 1927 - 1928, kondicinující

☞ PhMr. Anna Koulová

narozena: 1907

magisterium: 1930, Praha

praxe: Praha

„U zlaté koruny“ v Německém Brodě v roce 1931, 32, kondicinující

☞ PhMr. Miloslava Jelínková

narozena: 1908

magisterium: 1931

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě v roce 1933, kondicinující

Polná roku 1934, kondicinující

Praha - Vokovice, Kladenská 97 roku 1936 - 42 – (?), kondicinující

☞ PhMr. Růžena Hýblerová

narozena: 1909

magisterium: 1932

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě v letech 1934 – 1936 (?), kondicinující

Novákova lékárna Chrudim roku 1938, kondicinující

☞ PhMr. Anežka Tomečková

narozena: 1907

magisterium: 1933

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě v letech 1938, 39, kondicinující

Hronov od roku 1939, kondicinující

☞ PhMr. Josef Bohuslavický

narozen: 4. října 1911, Moravské Budějovice

tyrocinium: 27. června 1936

magisterium: 1938

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě roku 1941, kondicinující

Světlá n. S. roku 1942, kondicinující

Benešov, Husova 653 roku 1943, kondicinující

☞ PhMr. Václav Novák

narozen: 1916

magisterium: 1939

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě roku 1942, kondicinující

PhMr. Pavel Trnka

narozen: 1920

magisterium: 1942, Německá univerzita, Praha

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě roku 1943, kondicinující

PhMr. Jaroslav Karel ml.

narozen: 18. prosince 1923, Praha

tyrocinium: 13. července 1945

magisterium: květen 1948, Praha

praxe: „U zlaté koruny“ v Německém Brodě od 2. února 1943 do 2. dubna 1943 a od 21. června 1944 do 11. července 1945, aspirant

v letech 1948 - 1951, kondicinující

zemřel: 8. prosince 1987, Havlíčkův Brod

PhMr. Františka Karlová, roz. Kohlmannová

narozena: 19. srpna 1925, Praha

tyrocinium: 19. června 1946

magisterium: 28. června 1948, Praha

praxe: Andresova lékárna „U bílého anděla“ (náj. N. Chleborád), Lysá nad Labem

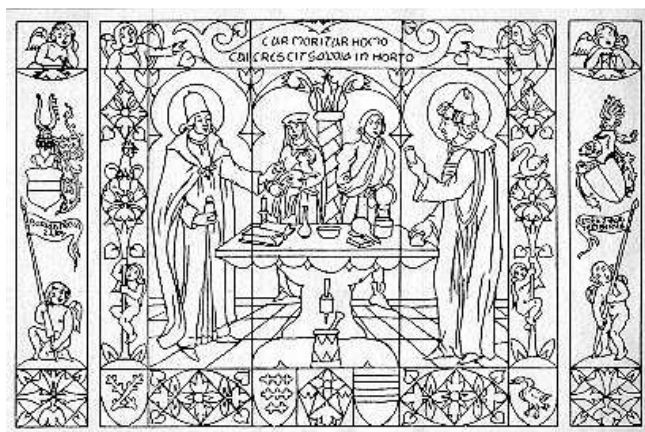
od 1. srpna 1944 do 15. října 1946, laborant, aspirant

od 15. ledna 1949 do 31. května 1949, kondicinující

„U zlaté koruny“ v Německém Brodě od 1. června 1949 do 21. června 1951, kondicinující

„U mostu v Havlíčkově Brodě od 21. června 1951 do 31. července 1952

OÚNZ Havlíčkův Brod od 1. února 1953 do 31. prosince 1981

Obr. 18: Předloha lékárenského okna Karlovy lékárny.

Příloha H1: Plán přestavby domu čp.54, lékárny magistra Karla.

Vzhled officiny lékárny „U zlaté koruny“ v prostorách domu čp. 54.

A.4 Lékárna „U mostu“ - „Zur Brücke“

(2430, 739)

Stanoviště: Komenského třída 227 (424)

Dr. Beneše 227

Dolní ulice 227

A.4.1 Podmínky vzniku, historie místa, zakladatel, vývoj do roku 1950.

Založení lékárny u mostu bylo výsledkem první vlny zájmu lékárníků o Německý Brod v prvních deseti letech dvacátého století. Dne 20. srpna 1909 si podal PhMr. František Tichý, lékárnický adjunkt ve Vídni, žádost k c.k. místodržitelství v Praze žádost, aby mu bylo uděleno povolení nově zařídit a samostatně vést novou veřejnou lékárnu v Německém Brodě se stanovištěm v Komenského třídě.

Jeho žádosti bylo vyhověno, a to přes odmítavý postoj vlivného lékárníka Václava Kabeláče. Nová lékárna byla zřízena v novém, na přelomu století postaveném nárožním domě čp.227 (424), u mostu přes Sázavu. Při stavbě tohoto mostu v padesátých letech devatenáctého století bylo s ohledem na časté záplavy přistoupeno ke značnému zvýšení obou břehů. Tím se stávající domy, včetně kostela svaté Kateřiny ocitly až 5 metrů pod úrovní terénu. Na místě zřizované lékárny stály původně dva staré přízemní domky, které byly zbourány, a na jejich parcelách, již v rovině s mostem a silnicí, postaven honosný dvoupatrový rohový dům, všeobecně nazývaný „okresní“. V tom zřídil během roku 1911 svoji lékárnu magistr Tichý na základě koncese z 15. června 1910. Lékárna, později pojmenovaná podle svého umístění „U mostu“, byla oficiálně otevřena pro veřejnost 1. prosince 1911.

Dokumentace dispozice místností při schvalovacím řízení nové lékárny se nedochovaly, stejně jako stavební plány. O to cennější je protokol o prohlídce veřejné lékárny „U mostu“, konané 22. června 1926, z něhož je možné vyčíst její uspořádání a dokonce i lékařenské a technické vybavení. Uvádím jej v plném znění:

„Země: Čechy

Politický okres: *Německý Brod*

Věc: *Protokol o předsevzaté, dne 22. června 1926 konané, prohlídce veřejné lékárny „U mostu“ v Německém Brodě, okresu Německý Brod, ulice Komenského.*

Majetník lékárny: *Mg.Fm. František Tichý, živnost osobní dle výnosu místodržitelství v Praze ze dne 15. června 1910 č.184841.*

Správce lékárny: *Jest sám majitel.*

Farmaceutický pomocný personál

Adjunkti: *0*

Asistenti: *Mg.Fm. Božena Scribaniová v 5 služebním roce*

Aspiranti: *Slavomír Neudörfl v 1 roce*

A) Stav místností lékárny, všeobecný pořádek a čistota:

1) Dispensační místnosti (officina): *Jest v přízemí, z ulice přístupná, zřetelným nadpisem „lékárna“ opatřená. Noční zvonek vede do bytu vedle laboratoře, ježto inspekční místnost zde chybí.*

a) Jakost místnosti: *prostorná, světlá, suchá, vzdušná, čistá, plynovým osvětlením opatřená*

b) Nádoby se zásobami a schránky: *vyhovují předpisům*

c) Uspořádání a uchovávání léčiv: *správné*

d) Uschovávání jedů a prudkých látek (tabulka I. a II.): *bezvadné*

e) Receptní a dispensační stůl: *jest společný a jest pokryt mramorovou deskou, jest prostorný, čistý a patřičným zařízením opatřený.*

- Váhy a závaží: *jsou v dobrém stavu a byly přecejchovány roku 1924 a 1926 některé*

- Jiná náčiní: *úplná a bezvadná, jsou tu zvláštní nádobky k zpracování jedů, jodoformu, pižma apod.*

- Jinaký nábytek: *ježto ruční prodej jest menší, není zvláštních zařízení*

2) Laboratoř: *nalézá se vedle officíny*

a) Jakost místností: *čistá, světlá, suchá, prostorná, s oknem navenek opatřená*

b) Náčiní: *úplné a v dobrém stavu, nalézá se zde destilační přístroj*

c) Reagenční přístroje: *vyhovují úplně předpisům*

3) Zásobní místnosti: *komora zásobní a půda*

a) Jakost místností: *obě místnosti jsou prostorné, světlé a suché*

b) Uspořádání a uschování léčiv: *bezvadné, jest zde analytická váha a drobnohled, vesměs v dobrém stavu a jsou v zásobní místnosti vedle officíny*

c) Uchovávání jedů a prudkých látek: *správné*

4) Sklep lékárny

a) Jakost místnosti: *studený, suchý, čistý, od domácího sklepa řádně oddělený*

b) Uschovávání léčiv: *správné, fosfor jest umístěn ve dvou nádobách, pak v hrnci a zámkem uzavřen*

5) Inspekční světnice: *se zde nenacházejí, jelikož noční službu obstarává sám majitel a správce lékárny*

B) Stav prohlédnutých věcí, jakost léčebného zboží:

- 1) Chemikálie: *jsou dobré jakosti, pokud makroskopicky posouditi lze, chemicky zkoušeno: Acetum pyrolignosum, chinninum tannicum, glycerin, ferrum vesquichloratum solutum*
- 2) Drogy: *jsou dobré jakosti; drobnohledně bylo zkoumáno: Semen strophanti, Semen colchici*
- 3) Farmaceutické preparáty: *vyhovují předpisům*
- 4) Obvazové látky: *jsou v dobrém stavu, opatřeny dobrým bezpečným obalem, nalézají se v uzavřených skříních, jsou pečlivě uschovány a před znečištěním chráněny*
- 5) Farmaceutické speciality: *jsou bez závady, záznamy jsou vedeny správně*
- 6) Očkovací látky, léčebná séra atd.: *V bezvadném uschování jest zde sérum proti záškrtu, čerstvé z roku 1926, dále sérum proti tetanu, dysenterii, scarlatině. Fysiologický roztok jest v pěti ampulích po 50 a 230 cbcm.*

C) Prozkum receptů:

Taxace správná

D) Knihy:

- 1) Farmakopoea a taxa
- 2) Lékárnická instrukce a gremiální řád
- 3) Kniha normalí
- 4) Elaborační kniha
- 5) Farmac. pomocné knihy

Všechny přítomny, jsou po ruce

E) Vedlejší obchody:

- 1) Prodej jedů: 0
- 2) Jiné obchody: 0

F) Hospodářství v lékárně:

Lékárna jest otevřená od 7. hodiny raní do 8. hodiny večerní a jest zde výnosem okresního hejtmanství v Německém Brodě ze dne 9. května 1912 čís. 12 447 povolen střídavý nedělní odpolední klid. Obsluha jest vlídná a bezvadná. Stížnosti nedošly. Elaborační kniha jest vedena správně.

G) Poznámky:

Z léčiv bylo letos vyměněno: chloroformová narkosa, jejíž nádoby jsou opatřeny skleněnou zátkou, dále folia digitalis, ostatní budou postupně vyměněny.

Výsledek revise je uspokojivý, závady nebyly shledány. Pan delegát lékárnického gremia se dostavil.

Přečteno a podepsáno: Mg. Fr. Tichý, Mg. Karel Chvojka - deleg. gremia, Dr. Prost - úř. lékař.“

Vchod do lékárny byl situován do nároží domu, směrem k řece, k mostu.

V roce 1933 majitel lékárny PhMr. František Tichý zemřel a lékárnu vedla dále vdovským právem jeho žena Marie Tichá, která byla z toho titulu držitelkou koncese a majitelkou lékárny. Nájemcem se stal PhMr. Karel Novák, který ovšem není uveden v gremiálních knihách. Jeho jméno se poprvé objevuje na listině z 2. října 1933 o prohlídce lékárny, podepsané prof. Skarnitzlem, která je výslovně adresována: „PhMr. Karel Novák, nájemce lékárny „U mostu“ v Německém Brodě“. Na podobné zprávě z 24. července 1933 je adresátem ještě lékárník Tichý. Magistr Novák byl nájemcem lékárny až do března 1935, kdy koupil lékárnu v Písku na Žižkově třídě, a od 1. dubna 1935 se novým nájemcem stal již výše zmiňovaný PhMr. Slavomír Neudörfl.

V úředních záležitostech, např. při podávání námitek proti zřízení nové lékárny v Brodě zastupovala lékárnu Marie Tichá, bydlící v té době v Praze, a to prostřednictvím svého právního zástupce. Později tak činil její syn, PhMr. Emil Tichý, který též 5. dubna 1939 žádal okresní úřad o schválení PhMr. Anny Malé provisorkou lékárny jeho matky. Žádosti bylo vyhověno a magistra Malá setrvala ve vedení lékárny do prosince 1941, kdy ji vystřídal nový majitel magistr Emil Tichý, který mezitím dokončil povinnou praxi. Ten lékárnu v domě čp.227 koupil od své matky Marie Tiché a od Heleny Vinklátové, patrně své sestry. Byl lékárníkem až do zabrání lékárny v únoru 1950.

A.4.2 Majitelé lékárny do roku 1950, osobní data, vztah k lékárně, význam pro obec, charakter lékárny

☞ PhMr. František Tichý

narozen: 28.(26.) července 1867, Častolovice

tyrocinium: 4. srpna 1888 (?), Jaroměř

magisterium: (9.)16. června 1888, Praha

praxe: nediplomovaný asistent:

Žamberk roku 1884

Kozlíkova lékárna, Vrchlabí v letech 1884 - 1885

Ruchingerova lékárna, Moravské Budějovice v letech 1885 - 1886

magistr:

Kasalického lékárna, Žamberk roku 1888, kondicinující

C.k. vojenská nemocnice Praha v letech 1888 - 1889, jeden rok vojenské služby jako praktikant, roku 1889 přeložen do zálohy do lékárny vojenské nemocnice v Brně

Heřmanův Městec roku 1890 (?), provizor

Schottova lékárna, Žamberk v letech 1889 - 1895, provizor

Lékárna Terezie Schmidové, Nový Bydžov v letech 1895 - 1900, provizor

Lékárna Otto Schenka, Halič v letech 1901 - 1902

Lékárna Aloise Hutha, Walfsberg, Korutany v letech 1903 - 1904

Horšův Týn roku 1904 (?), majitel

Štýrský Hradec roku 1904

Königova lékárna, Haribor, Štýrsko v letech 1904 - 1906

Lékárna Pavla z Ausdim, Bolzano, Tyroly v letech 1906 - 1908

Lékárna V. Pokorného, Vídeň X. v letech 1908 - 1910 adjunkt

„U mostu“ v Německém Brodě zakladatel lékárny,

majitel od 1. prosince 1911

koncese:1) pro lékárnu „U mostu“, Německý Brod, od 15. června 1910, převzal 1. prosince 1911, inkorporace 31. ledna 1912, osobní právo

nájemce části domu čp.227; majitel a vedoucí lékárny

zemřel: 31. ledna 1933, Německý Brod

Dochované materiály: Žádosti o koncesi k provozování lékárny v Německém Brodě.

Potvrzení o příspěvku člena „Umělecké besedy“ v letech 1927 – 1928.

☞ Marie Tichá, vdova po předchozím majiteli, vlastnila lékárnu vdovským právem, po smrti manžela, bytem v Praze

☞ PhMr. Emil Tichý

narozen: 11. dubna 1913, Německý Brod

magisterium: 24. června 1936, Praha

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě

kondicinující roku 1936

majitel lékárny od 1. ledna 1942 do záboru v únoru 1950

koncese:1) pro lékárnu „U mostu“, Německý Brod, od 19. června 1942, č. 774/3-1942, převzal 1. ledna 1942, inkorporace 1. listopadu 1944

nájemce části domu čp.227; majitel a vedoucí lékárny

A.4.3 Ostatní magistři lékárny do roku 1950

☞ PhMr. Božena Scribaniová

narozena: 1895

magisterium: 1921

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě v letech 1921/22 - 1923 a roku 1927,
kondicinující

Nová Paka roku 1923, kondicinující

Chrudim v letech 1928 - 1934, kondicinující

Dašice u Pardubic v letech 1936 – 1940, nájemce (?)

☞ PhMr. František Med

narozen: 1898

magisterium: 1921

praxe: Bosákova lékárna Žižkov roku 1923, kondicinující

„U mostu“ v Německém Brodě roku 1924, kondicinující

Nové Město na Moravě roku 1933, nájemce

☞ PhMr. Karel Novák

narozen: 29. března 1900, Semily

magisterium: 12. července 1922

praxe: Žižkov roku 1921

Praha II. Národní třída 35 roku 1931

Lékárna K. Vostřebala , Karlín, Královská třída 5 v letech 1933, 1934

„U mostu“ v Německém Brodě, nájemce od. 10. srpna 1927 (zřejmě již místo
nemocného Františka Tichého) - březen 1935, vedoucí lékárny

Písek, Žižkova třída od 1. dubna 1935

? Smíchov od 23. prosince 1934 do 31. října 1936

Lékárna K. Vostřebala, Karlín od 15. června 1937 do 30. června 1937

„U orla“, Bednářova lékárna, Slaný od 15. července 1937 do 1. srpna 1938

☞ PhMr. Slavomír Neudörfl

narozen: 25. září 1906, Chotěboř

magisterium: 28. června 1929

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě

aspirant od roku 1925

kondicinující roku 1931

nájemce, vedoucí lékárny od. 1. dubna 1935, inkorporace 24. dubna
1936

Praha XIX., nájemce od 21. února 1940

☞ PhMr. Zdeněk Zettl

narozen: 1908

magisterium: 1932

praxe: Praha II., Karlovo náměstí 5 v letech 1933 -1934, kondicinující

„U mostu“ v Německém Brodě v letech 1936 - 1938, kondicinující

Slatiňany od 16. prosince 1938, nájemce

☞ PhMr. Věra Suchá - Burešová

narozena: 1913

magisterium: 1936

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě roku 1938, kondicinující

„U musea“, Praha, Václavské náměstí 70 v letech 1939 - 1943, kondicinující

☞ PhMr. Anna Malá

narozena: 1910, Lány na Důlku

magisterium: 27. června 1933, Praha

praxe: Žamberk roku 1934

Prouzova lékárna, Pardubice kondicinující v letech 1936 - 1938

„U mostu“ v Německém Brodě

provisor od. 1. dubna 1939, inkorporace 11. června 1940

Stavovská činnost: roku 1926 ve výboru Spolku československých pomocných farmaceutů.

☞ PhMr. Koptová

narozena: 1914

magisterium: 1937

praxe: Lysá nad Labem roku 1938, kondicinující

„U mostu“ v Německém Brodě roku 1939, kondicinující

☞ PhMr. Karla Novotná

narozena: 1914

magisterium: 1937

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě roku 1939, kondicinující

„U červeného raka“, Praha 19 roku 1941, kondicinující

Praha - Bubeneč, Steinova 5 v letech 1942 - 43, kondicinující

☞ PhMr. Vladimír Toms

narozen: 1919

magisterium: 1940

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě od 1943 do 1946 (?), kondicinující

Velim 1946

☞ PhMr. Josef Baudyš

narozen: 1914, Bohdaneč

magisterium: 1939

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě roku 1941 do roku 1943, kondicinující

☞ PhMr. Oldřich Vychytil

narozen: 1914, Nový Jičín

magisterium: 1939

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě v letech 1942 - 1943, kondicinující

Velim od 1946, kondicinující

☞ PhMr. Doležal

narozen:

magisterium:

praxe: „U mostu“ v Německém Brodě, kondicinující

1947 Hrušovany u Brna, kondicinující

A.5 Lékárna „U anděla strážce“ - „Zum Schutzengel“

(lékárna polikliniky, 2440, 737, 05-01-03; dnešní štít: „V & M“, Nádražní ulice 582)

Stanoviště: Nádražní ulice 606

Nádražní ulice 582

Stalinova ulice 582

A.5.1 Podmínky vzniku, historie místa, zakladatel, vývoj do roku 1950

Lékárna v Nádražní ulici byla poslední lékárnou zřízenou v Německém Brodě do socializace zdravotnictví. Z celé řady žádostí o udělení koncese koncem třicátých let byly pro město nejpříjemnější podmínky, které nabízel PhMr. Bohuš Mikolášek, adjunkt v Kýnově lékárně v Praze. Ten na rozdíl od ostatních, dle žádosti z 19. května 1939, nezamýšlel zřídit svoji lékárnu v horní části města, ale zcela na opačné straně, za řekou, v ulici vedoucí k nádraží.

Německý Brod ovšem nebyl jediným městem, kde magistr Mikolášek svou žádost podával. V materiálech humpoleckého okresního archivu je jeho žádost o udělení koncese pro okresní město se stanovištěm lékárny na Riegerově náměstí, v domech čp.27 až čp.19 po straně jedné a v domech čp.294 - čp.301 po straně druhé, dále po obou stranách ulice Německo-Brodské od Riegerova náměstí až k ulici Denisově a v ulici Nádražní od ulice Německo-Brodské až k čp. 692 včetně všech rohových domů. Ve stejné složce je zmínka, že byla podána též žádost na Praze II. a v Solnici, okres Rychnov nad Kněžnou.

V Brodě proběhlo úřední řízení o povolení třetí lékárny magistra Mikoláška obdobným způsobem jako v obecné části zmiňované řízení k žádosti PhMr. Svojitky, s tím rozdílem, že PhMr. Bohuši Mikoláškovi byla koncese k provozování veřejné lékárny udělena. Na základě toho se nový brodský lékárník snažil co možná nejdříve zajistit vhodnou budovu. Podařilo se mu sehnat prostory domu čp.606, které nechal podle zadané stavební dokumentace upravit pro lékárnu. Následovalo šetření k posouzení způsobilosti objektu odbornou komisí, o jehož výsledku vypovídá následující protokol⁶²:

„Protokol sepsaný dne 22. května 1940 v Něm. Brodě.

Předmětem je místní komisionální šetření nařízené výměrem okresního úřadu v Něm. Brodě ze dne 15.V.1940 č.17.458 za účelem přezkoušení a schválení provozních místností veřejné lékárny PhMr. Bohuše Mikoláška v Něm. Brodě, Nádražní ulice 606.

Přítomni: JUDr. Stanislav Rybář, vrchní komisař politické správy

⁶² Viz též příloha H2 na konci této kapitoly - plán lékárny PhMr. Bohuše Mikoláška v domě čp.606.

MUDr. Jan Nektivinda, vrchní zdravotní komisař

Ing. František Plha, technický komisař

Ing. Alois Kranz, městský technický komisař

PhMr. Bohuš Mikolášek, lékárník v Nēm. Brodě.

Komise sešla se v ustanovenou dobu na místě samém a zjistila toto:

Lékárna žadatele nalézá se v přízemí třípatrové zděné budovy v Nádražní ulici. Střecha je kryta eternitem, opatřena hromosvody. V domě jest kromě lékárny obchod s látkami pana Helda se skladištěm, v patrech jsou privátní byty.

Lékárna se sestává z těchto místností:

- 1) Officina*
- 2) Materiální komora*
- 3) Laboratoř*
- 4) Inspekční pokoj*
- 5) Sklep*
- 6) Kloset*

1) Officina má podlahovou plochu 39,5 m², podlaha je z části dřevěná a z části opatřena dlaždicemi. Přístup do officiny děje se z Nádražní třídy dveřmi 130/240 plus 60. Osvětlení officiny děje se výkladní skříní a dveřmi. Šířka výkladních skříní do Nádražní ulice jest 3 metry. Strop officiny je železobetonový. Umělé osvětlení je elektrické.

2) Materiální komora přiléhá k officině, od které je oddělena regálem. Podlahová plocha jest 2,99 na 4,425. Podlaha je palubová, osvětlení výkladní skříní, strop je železobetonový, umělé osvětlení rovněž elektrické. Přístup z officiny do materiálky je poloskleněnými dveřmi 80/200. Vytápění officiny a materiální komory děje se železnými kamny výhřevnosti 350 m³.

3) Laboratoř přiléhá k materiální komoře. Zed' mezi laboratoři a materiální komorou je 45 cm. Přístup do laboratoře děje se dveřmi 90/200 poloskleněnými. Podlaha laboratoře je palubová, podlahová plocha 13,88 m², osvětlení děje se dvojitým oknem rozměru 200/200, které ústí do uličky asi 1 m široké. Strop je železobetonový, trámový, vytápění děje se stáložárnými kamny o výhřevnosti cca 200m³. V laboratoři umístěn jest destilační aparát. Umělé osvětlení je elektrické.

4) Inspekční pokoj přiléhá k laboratoři, od které jest oddělen příčkou 15 cm silnou. Přístup z laboratoře do inspekčního pokoje jest dveřmi 90/200 cm, podlaha palubová, podlahová plocha inspekčního pokoje je 7,08 m². Umělé osvětlení je elektrické. Přístup z officiny jest dveřmi poloskleněnými 90/200 a přístup z chodby dřevěnými jednokřídlými

dveřmi 90/200. V inspekčním pokoji jest umístěno umývadlo s tekoucí studenou vodou. Vytápění inspekčního pokoje bude jednak z officiny a jednak elektrickým radiátorem.

5) Sklep lékárnický je umístěn pod materiálkou, oddělen jest od sklepů pro domácnost, osvětlení sklepu jest oknem 100/40 s ventilací. Strop sklepa železobetonový, podlaha betonová. Přístup do lékárnického sklepa je dřevěnými dveřmi 90/200.

6) Kloset jest v chodbě, přístup je dveřmi 70/200, osvětlení děje se oknem 40/80, záchod je splachovací, podlaha jest terazová. Umělé osvětlení jest elektrické.

Studna je ve sklepě a čerpadlo je v chodbě.

Půda pro lékárnku není.

Lékárna má možnost bráti pramenitou vodu z veřejné studny ze vzdálenosti cca 50 m.

Při prohlídce lékárny, zda její zařízení vyhovuje předpisu o zařízení lékáren, obsaženém v příloze k §3, nařízení ministerstva vnitra z 27. května 1911 č. 103 ř. z., bylo shledáno, že v místnostech lékárny obsažené nářadí, stojaté nádoby o ostatní schránky a náčiní a pomůcky vyhovují předpisům a jsou v předepsaném počtu až na závady níže uvedené.

Ze stanoviska živnostensko - právního a zdravotně - policejního není námitek, aby popsaná lékárna byla úředně schválena, bude-li vyhověno následujícím podmínkám:

1) Bude-li lékárna používati vody umístěné ve sklepě v domě jako vody pramenité, musí být studna zřízena dle studničního řádu a musí býti předem předložen důkaz o bakteriologické bezzávadnosti.

2) Dveře lékárnického sklepa budiž pobity plechem.

3) V officině budiž provedeno obložení dřeva u kouřových rour asbestovými deskami, respektive kouřovou rouru umístiti tak, aby od veškerého dřevěného zařízení byla vzdálena minimálně 15 cm.

4) Zařízení nutno doplniti po těchto stránkách:

a) V officině nutno vyměnití ruční vážky, tak aby vyhovovaly jejich rohové misky předpisům citované přílohy § 8., odst. C1.

b) V officině musí býti jedna zvlášť označená miska na zpracování jedů, pilulkovnice a pečetidlo.

c) Laboratoř budiž doplněna malým železným lisem na tinktury.

Zástupce města nemá námitek. Žadatel bere obsah protokolu na vědomí se souhlasem a zavazuje se stanoveným podmínkám vyhověti do konce května t.r.

Skončeno, přečteno a podepsáno...“

Výše uvedené podmínky žadatel bez prodlevy splnil, což oznámil Okresnímu úřadu v Německém Brodě s tím, že otevřel svoji lékárnu „U anděla strážce“ v Heldově domě dne 3. června 1940.

PhMr. Bohuš Mikolášek se však ze svého úspěchu, prvního po mnoha letech a mnoha podaných žádostech v různých městech, neměl dlouho radovat. Již koncem června 1940 bylo zahájeno řízení o povolení pronájmu - „propachtování“ jeho lékárny magistru Machovi, lékárníku v Přibyslavi. Důvod je uveden přímo v žádost o schválení pronájmu: „...*Jak je patrné z připojeného lékařského vysvědčení, po přestáté operaci žaludečních vředů zhoršil se zdravotní stav podepsaného PhMr. Bohuše Mikoláška tou měrou, že není tělesně způsobilý k samostatnému provozu lékárny...*“ V lékařském vysvědčení z 26. června 1940 zdravotní komisař MUDr. Josef Briknar z Vysokého Mýta dále uvádí: „...*Bohuš Mikolášek prodělal v 19 letech tropickou malárii, často trpěl angínou a srdečními obtížemi, v roce 1939 byl operován na krvácející žaludeční vřed; nesnáší pach z léků, nutí ho ke zvracení, tachykardie, lehký systolický šelest, zvýšená nervová dráždivost...*“

Vzhledem k podmínkám protektorátu trvalo schvalování pronájmu značnou dobu. Okresní úřad v Humpolci, pod který v té době Německý Brod spadal, žádal velitelství četnické stanice v Německém Brodě o sdělení, zda není proti magistru Machovi „...*námitek z hlediska národnostního, národního neb z jiných důvodů souvisejících s novou strukturou státu...*“, dále Okresní úřad v Chotěboři, zda došlo k převedení Machovy koncese a Hlavní grémium lékárníků pro Čechy, zda „...*není námitek z hlediska mimořádných hospodářských poměrů a veřejného zájmu s ohledem na § 2 a § 5 vládního nařízení č.263/39 Sb. ve znění vládního nařízení č.397/1940 Sb. o dočasných omezeních v živnostenském a jiném podnikání...*“ Řízení se tím protahovalo, a tak 12. března 1941 žádal PhMr. Oto Mach, který

Obr. 19: Logo Machovy lékárny

již nemocnému majiteli delší dobu vypomáhal, o jeho schválení provizorem, než bude o nájmu rozhodnuto. Ode všech výše uvedených úřadů a též od ministerstva sociální a zdravotní správy postupně došla Okresnímu úřadu v Humpolci k osobě Oto Macha pozitivní zpráva; chotěbořský okresní úřad potvrdil převedení koncese pro lékárnu „U sv. Salvátora“ v Přibyslavi, čp.44 ve prospěch PhMr. Karly Kubátové - Kučerové, lékárník Mach tedy mohl být 22.

července 1941 uznán nájemcem lékárny „U anděla strážce“ a to na dobu pěti let od 1. července 1940 do 30. června 1945.

V té době bychom však lékárnu již marně hledali na jejím původním stanovišti. Místo provisorních prostor v domě čp.606 se naskytla možnost umístit živnost v rámci koncese do přízemí nového rohového domu čp.582 v téže ulici, v majetku pojišťovny „Praha“. Přemístění úředně provedl PhMr. Míkolášek, fakticky ale lékárnu přemístil jeho jménem lékárník Mach. 19. prosince 1940 byl Okresní úřad v Humpolci žádán, aby ustavil živnostensko - právní komisi za účelem schválení provozovny. Komisionální řízení proběhlo 21. ledna 1941 a protokol, který byl z něj pořízen, spolu se stavebním plánem⁶³, dodnes zachycují dispozici nových prostor:

„Protokol sepsaný dne 27. ledna 1941 za přítomnosti podepsaných; předmětem jest komisionelní řízení, nařízené výměrem Okresního úřadu v Humpolci ze dne 21. ledna 1941 č.j. 1767 za účelem...“

Lékárna sestává z těchto místností: officiny, materiálky, laboratoře, menšího skladiště a inspekčního pokoje. Ve sklepní části je zřízeno skladiště pro uskladnění léčiv. Přístup do lékárny je z ulice a sice do officiny, odtud do sousední místnosti, do laboratoře a materiálky. Inspekční pokoj sousedí s materiálkou přístupnou buď z této místnosti anebo z předsíně.

V officině jest jeden větší regál a dvě tary. V materiálce jsou regály a pracovní stůl, v inspekčním pokoji je postel pro inspekci a pracovní stůl. V laboratoři jsou dva regály, mycí stůl a destilace. V přilehlém skladišti u laboratoře jsou uskladněny lahve vína a sirupy.

Situace jednotlivých místností, jakož i plošné a výškové poměry jsou patrné z přiložených plánů. Umělé osvětlení všech místností je elektrické, vytápění děje se kamny. Pitná voda se čerpá z městské studny.

Lékárna jest zvenčí označena a to jak v jazyku německém, tak českém.

Podrobný popis zařízení jest uveden ve spisech bývalého okresního úřadu v Německém Brodě pod č.j. 17.458 ze dne 15. května 1940. Zařízení zůstalo beze změny a bylo jen přestěhováno z dřívějšího stanoviště do nynějšího.

Přestěhování lékárny bylo provedeno v rámci stanoviště uvedeného ve výměru Zemského úřadu v Praze do domu nároží ulice Nádražní a ulice na Bělohradě čp. 582.

Vzhledem k výsledku komisionelního řízení navrhuje podepsaná komise, aby bylo dáno schválení a povolení k užívání místností k provozování veřejné lékárny v domě čp. 582 v Německém Brodě...

Komise konstatuje ještě, že žadatel PhMr. B. Míkolášek je zastoupen vzhledem k své nemoci PhMr. O. Machem, který se vykázal plnou mocí.

⁶³ Viz též příloha H3 na konci této kapitoly - plán lékárny v domě čp.582.

Zástupce města nečiní námitek proti schválení a užívání lékárny a podotýká, že z hlediska stávajících předpisů stavební změny byly již stavebním úřadem schváleny.

Skončeno a podepsáno...“

24. března 1941 bylo živnostensko - právní schválení lékárny dle očekávání humpoleckým okresním úřadem uděleno. Magistr Mikolášek držel lékárnu ve svém vlastnictví do roku 1943, kdy se jí vzdal ve prospěch pronajímatele lékárníka Macha. Ten vlastnil a vedl lékárnu až do února 1950.

A.5.2 Majitelé lékárny do roku 1950, osobní data, vztah k lékárně, význam pro obec, charakter lékárny

☞ PhMr. Bohuš Mikolášek

narozen: 17. ledna 1897, Osík, okres Litomyšl (Uvádí to pražské policejní ředitelství ve zprávě ze dne 10. srpna 1939; gremiální matrika uvádí chybně jako rodnou obec Lesík)

tyrocinium 12. července 1915

magisterium: 28. června 1919, Praha

praxe: Kosinkova lékárna, Litomyšl od 1. ledna 1920 do 16. července 1921

Rosenbergova lékárna, Dobříš od 15. prosince 1922 do 31. prosince 1923

Kýnova lékárna v Praze XII., Fochova třída 99 od 1. ledna 1924 do 20. dubna 1939, adjunkt (s přestávkou 1. března 1932 – 15. září 1932)

„U Anděla strážce“ v Německém Brodě

zakladatel lékárny, majitel od 1. června 1940 do 23. října 1943

koncese: pro lékárnu „U anděla strážce“, Německý Brod, od 16. listopadu 1939, číslo

koncesní listiny: 202A 19 r.1939/odd. 26, převzal 1. června 1940, inkorporace 26. května 1943

nájemce části domu čp.606, později 582; majitel a vedoucí lékárny

☞ PhMr. Ota Mach

narozen: 10. prosince 1900, Špindlerův Mlýn

tyrocinium: 23. září 1921

magisterium: 20. června 1923, Praha

praxe: lékárna divisní nemocnice, Košice roku 1924

Pohlova lékárna, Praha - Vinohrady roku 1927

„U sv. Salvátora“ v Příbyslavi, kondicinující od 6. března 1929 do roku 1932
majitel od roku 1932

„U anděla strážce“ v Německém Brodě
nájemce od 1. července 1940
majitel od 23. října 1943 do února 1950

koncese: pro lékárnu „U anděla strážce“, Německý Brod, od 23. října 1943, číslo
koncesní listiny: I/7-1921/4-1943, převzal 23. října 1943, inkorporace 1. listopadu 1944

Nájemce části domu čp. 582; vedoucí, nájemce, později majitel lékárny.

Stavovská činnost: zakládající člen, od 12. ledna 1922 místopředseda a od 23. října
1922 předseda Spolku československých pomocných farmaceutů.

zemřel: 20. dubna 1987

A.5.3 Ostatní magistři lékárny do roku 1950

☞ PhMr. František Voženílek

narozen: 1912

magisterium: 1936

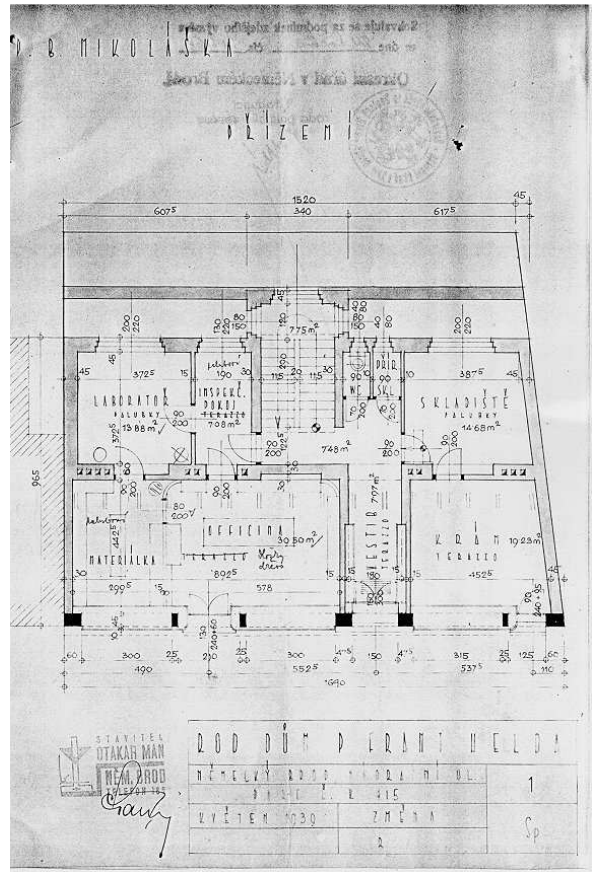
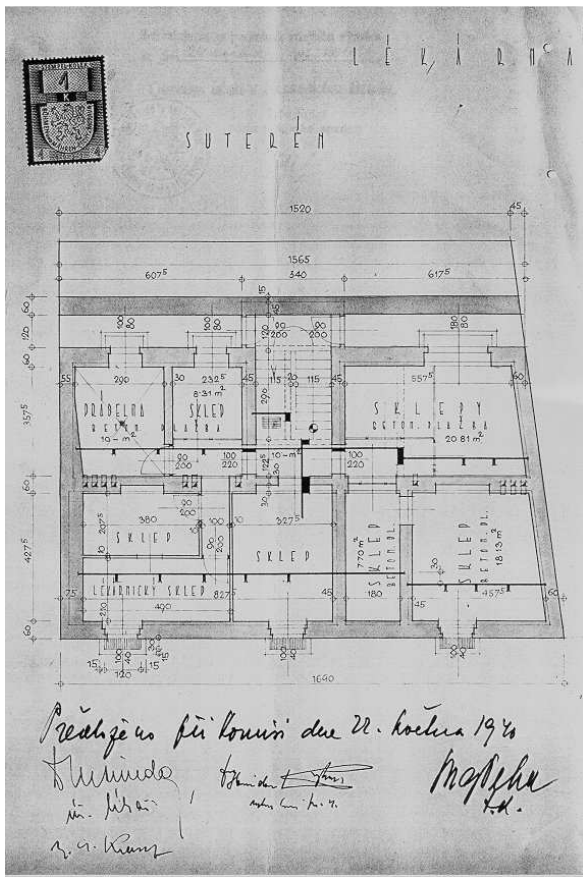
praxe: „U anděla strážce“ v Německém Brodě v letech 1941 – 1943, kondicinující

☞ PhMr. Lubomír Vacek

narozen: 1920

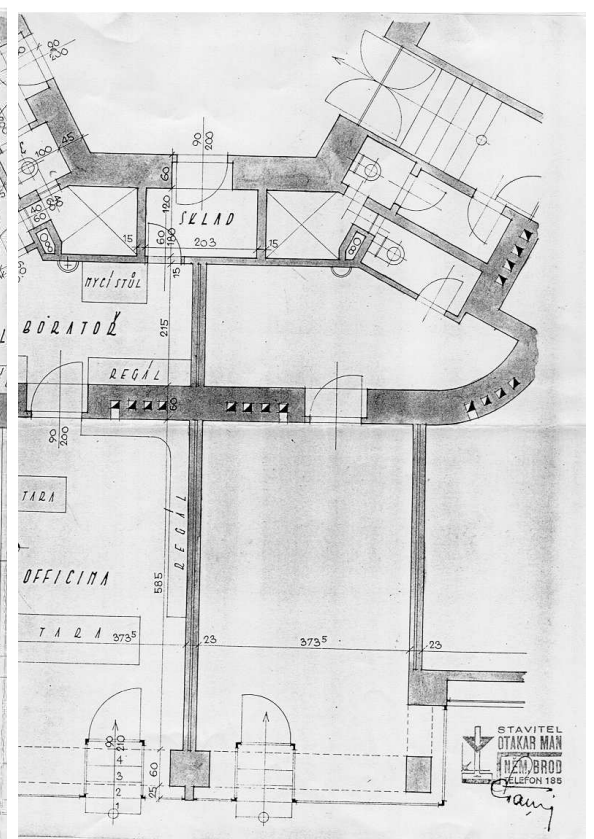
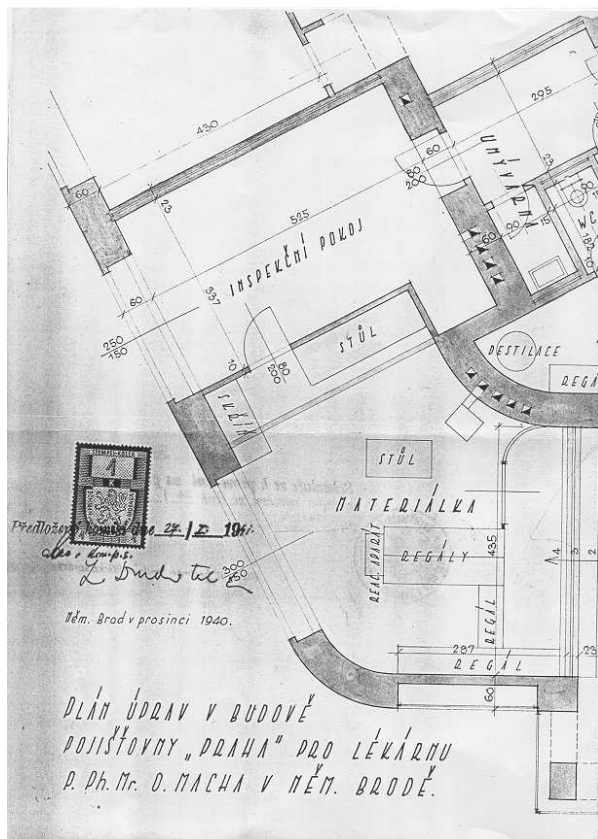
magisterium: 1941

praxe: „U Anděla strážce“ v Německém Brodě roku 1943, kondicinující

Příloha H2: Plán lékárny v domě čp.606, suterén.

Příloha H2: Plán lékárny v domě čp.606, přízemí.

Příloha H3: Plán lékárny v domě čp.582

A.6. Personál lékáren do roku 1950 v chronologickém přehledu:

A.6.1 Lékárna „U zlaté koruny“

a) magistři

Jméno	Titul	Vztah k lékárně	Působil
Jan Antonín Wentzl	magistr	zakladatel, majitel lékárny	3. října 1755 - 1763
Jan Jiří Pletzker	magistr	majitel lékárny	1763 (67?) - 7. října 1777
Antonín Ignác Berner	magistr	majitel lékárny	7. října 1777 - ?11. 11. 1788
František Weinhuber	magistr	majitel lékárny	11.11.1788 - ??
Adam Menšík	magistr		od 1. července 1791
Wenzel Walbürger	magistr	???	při 3. září 1804 jej uvádí AUK - PFM, fol.721
Fridrich Seifensieder	magistr	majitel lékárny	od 1. června (16. května) 1823
Josef Kabeláč	magistr	majitel lékárny	1. ledna 1827 - 15. června 1869
Václav Kabeláč	magistr	majitel lékárny	15. června 1869 - 20. prosince 1921
Jaroslav Karel st.	PhMr.	kondicinující majitel lékárny	do 20. prosince 1921 20. prosince 1921 - 18. února 1950
Karel Čížek	PhMr.	kondicinující	1923 – 1929 ?
Vojtěch Sajfert	PhMr.	kondicinující	2. července 1926 - (duben 1933)
Václav Blecha	PhMr.	kondicinující	1927 - 1928
Anna Koulová	PhMr.	kondicinující	1931 - 1932
Miloslava Jelínková	PhMr.	kondicinující	1933
Růžena Hýblerová	PhMr.	kondicinující	1934 - 1936
Anežka Tomečková	PhMr.	kondicinující	1938 - 1939
Josef Bohuslavický	PhMr.	kondicinující	1941
Václav Novák	PhMr.	kondicinující	1942
Pavel Trnka	PhMr.	kondicinující	1943
Jaroslav Karel ml.	PhMr.	aspirant kondicinující	květen 1946 - 1950
Františka Karlová	PhMr.	kondicinující	1. června 1949 - 21. června 1951
Zdeněk Rajko	PhMr.	???	???

b) Ostatní personál

Jméno	Vztah k lékárně	Působil
Anton Kabeláč	tyro	1829
Josef Petrides	pomocník	1829
Thomas Imcow	laborant	1829
Ludmila Maliček	sloužící	1829
Alex Nowak	pomocník	1829
Leopoldina Kabeláčová	zaučená -vypomáhala svému otci Václavovi	poč.20.stol.
Eva Bulíčková	volontér	od 26. srpna 1910
Julius Voda	laborant	
Karel Toman	laborant	30.-50. léta

A.6.2 Lékárna „U mostu“

a) Magistři

Jméno	Titul	Vztah k lékárně	Působil
František Tichý	PhMr.	zakladatel majitel lékárně	1. prosince 1911 – 31. ledna 1933
Božena Scribaniová	PhMr.	kondicinující	od 1921/22 – 1923, 1927
František Med	PhMr.	kondicinující	1924
Karel Novák	PhMr.	nájemce	10. srpna 1927 - březen 1935
Slavomír Neudörfl	PhMr.	kondicinující nájemce	28. června 1929 - 1. dubna 1935 1. dubna 1935 – březen 1939
Zdeněk Zettl	PhMr.	kondicinující	1936 - 1938
Věra Suchá	PhMr.	kondicinující	1938
Emil Tichý	PhMr.	kondicinující majitel lékárně	od 1936 1. ledna 1942 - únor 1950
Anna Malá	PhMr.	provisor	1. dubna 1939 - 1. ledna 1942
Koptová	PhMr.	kondicinující	1939
Karla Novotná	PhMr.	kondicinující	1939
Vladimír Toms	PhMr.	kondicinující	1943 -1946
Baudyš	PhMr.	kondicinující	1941 - 1943
Oldřich Vychytil	PhMr.	kondicinující	1942 - 1943
Doležal	PhMr.	kondicinující	do 1947

A.6.3. Lékárna „U anděla strážce“

a) Magistři

Jméno	Titul	Vztah k lékárně	Působil
Bohuš Mikolášek	PhMr.	zakladatel majitel lékárny	1. června 1940 – červenec 1940
Ota Mach	PhMr.	nájemce majitel lékárny	od 1. července 1940 23. října 1943 – únor 1950
František Voženílek	PhMr.	kondicinující	1941 – 1943
Lubomír Vacek	PhMr.	kondicinující	1943

Pozn: Dále se v německobrodské lékárně (není známo ve které) v letech 1929 - 1931 uvádí Lubimír Skalský, narozen 1899, magisterium 1924; a při roku 1934 PhMr. Josef Konfršt, narozen 1908, magisterium 1932.

A.6.4 Aspiranti německobrodských lékáren

Jméno	V lékárně	Praktikoval
Stanislav Neudörfl	„U mostu“	1925 – 1929
Jaroslav Karel ml.	„U zlaté koruny“	2. února 1943 - 2. dubna 1943 21. června 1944 - 13. července 1945
Marie Zástěrová	„U anděla strážce“	5. června 1943 - 5. června 1945
Miloslav Neubauer	„U mostu“	od 21. června 1944
Jarmila Vacková	„U mostu“	
Milada Labohá	„U anděla strážce“	od 30. dubna 1945
Štěpán Absolon	„U mostu“	od 28. listopadu 1945
Helena Chválová	„U mostu“	1946 - 1948
Libor Žák	„U anděla strážce“	

A.6.5 Magistři, pocházející z Německého Brodu, působící v jiném městě

(vl. = vlastník koncese, kond. = kondicinující)

Jméno	Působíště	Jméno	Působíště
Ferdinand Doubrava	Napajedla, vl.	Lambert Husák	Sredec, Bulharsko, vl.
Jindřich Fetr	Tišnov, vl.	Václav Krátký	Semily, vl.
Josef Riedl	Semily, kond.	Jan Richter	Německý Benešov, vl.
Antonín Streit	Slavconice, vl.	Josef Tesař	Mladá Vožice, vl.
Jan Zumpfe	Kremž, vl.	Jan Vodička	Tuškov za Plzní, vl.
Karel Vaňeček	Líšno u Brna, vl.	Josef Svoboda	Lublaň, vl.
Emanuel Stehlík	Štýrský Hradec, vl.	Václav Křepinský	Kutná Hora, vl.
Jindřich Hedánek	Sarajevo, vl.	Alois Zadina	Lubno, Štýrsko, vl.
Gustav Weis	Vídeň, vl.	František Peměkl	Plzeň, kond.
Rudolf Husák	Semily, vl.		

B. Vývoj lékařské péče v Havlíčkově Brodě v letech 1950 – 1990

B.1 Možnosti zmapování období

Tato část diplomové práce měla být, jak jsem se původně domníval, zcela nejjednodušeji zpracovatelná, v údajích bezchybná a kompletní. Překotná likvidace materiálů bývalé lékařské služby po jejím zrušení začátkem devadesátých let však vytvořila v pramenech sledujících vývoj lékařství v Havlíčkově Brodě velký paradox. Totiž, že je možno s určitým úsilím vyhledat a zpracovat materiály staré sto či tři sta let, ale oficiální informace po vzniku národního podniku Medika, tedy přibližně čtyřicet či padesát let zpět, až do roku 1990, jsou zcela nedostupné a navždy ztracené. Jelikož jsem však byl rozhodnut zmapovat lékařství ve městě kompletně, uvádím alespoň údaje získané díky ochotě a pochopení žijících pracovníků lékáren této „ztracené“ éry.

Některé statistické údaje OÚNZ Havlíčkův Brod jsem získal studiem Zdravotnické statistiky - Lékárenská služba z příslušných let. Původně druhořadým, za těchto podmínek však stěžejním pramenem je kronika „Brigády socialistické práce“, vedená zaměstnanci lékárny na náměstí z let 1973 - 1989, z níž důležité či zajímavé pasáže vypisuji v příloze E. Jelikož většina zaměstnanců lékařských zařízení ve městě prošla postupně několika zdejšími lékárnami, a často nejsou známa přesná data působení, uvádím je v abecedním pořadí v tabulce, každého se získanými údaji.

B.2 Vývoj lékařských zařízení v Havlíčkově Brodě v letech 1950 - 1990

Všechny tři stávající lékárny - „U zlaté koruny“, „U mostu“ a „U anděla strážce“ - byly po zřízení národního podniku Medika násilně zabráný, zboží znárodněno a původní majitelé přinuceni živnost opustit s tím, že mohou profesi vykonávat v jiném zařízení. PhMr. Jaroslavu Karlovi st. byla vykázána péče o pěstování léčivých rostlin v okrese a od roku 1952 do roku 1955 vedl nemocniční výdejnu. Jeho syn PhMr. Jaroslav Karel ml. byl neustále překládán, vystřídal během svého působení opakovaně řadu lékáren a vysloužil si titul „létaující magistr“; jeho prvním stanovištěm byla lékárna „U mostu“, PhMr. Františka Karlová, jeho žena měla být původně spolu se svým manželem zaměstnána v některé lékárně v Jihlavě, díky svému ráznému odporu mohla s ním též pracovat v lékárně „U mostu“, později přešla do okresní nemocnice na transfúzní stanici, PhMr. Emil Tichý byl přeložen do lékárny „U anděla strážce“ (později odešel do Světlé nad Sázavou) a PhMr. Ota Mach do lékárny „U mostu“.

Obr. 20: Stav domu lékárny „U zlaté koruny“ ve 30. a 40. letech.

Názvy lékáren byly zrušeny a nahrazeny čísly: „U zlaté koruny“, jejímž „národním správcem“ se stal PhMr. František (?) Novák: 738 (číslo Mediky), později 05-01-01 (číslo lékařské služby, po roce 1960); „U mostu“, správce PhMr. Jan Zvěřina: 739; a „U anděla strážce“ - 737, 05-01-03. K nepotřebnému zařízení i nemovitostem se socialističtí zabíratelé chovali tak, jak to odpovídalo jejich kultuře. Příkladem by mohla být lékárna „U zlaté koruny“, jejíž dřevěné stojatky na prachy byly po rozštípání na lékařském dvoře spáleny, sgrafita, jimiž byla lékárna vyzdobena, byla poničena, dřevěné obložení strháno... Ostatně nejvýmluvnější je dvojice fotografií, které otiskují pro ilustraci stavu prostor lékárny v letech třicátých a šedesátých.

Do roku 1960 zajišťovala léky pro nemocnici její výdejna. V té době proběhla reorganizace krajských zařízení, n.p. Medika byl zrušen a vznikl Okresní ústav národního zdraví (dále OÚNZ) Havlíčkův Brod, pod jehož správu spadala i nově vzniklá Lékárenská služba se sídlem v Husově ulici 2620, zahrnující též nově zřízenou ústavní lékárnu. Prvním okresním lékárníkem se stal PhMr. František Petrák. Změny na počátku šedesátých let dovršilo zrušení lékárny 739 (původně „U mostu“) dne 30. června 1960.

Obr. 21: Stav téhož domu v letech šedesátých.

Roku 1972 proběhla rekonstrukce bývalé Machovy lékárny, během níž (cca šest měsíců) byla lékárna umístěna v protější „Neudörflově“ (zubař) vile.

Adaptace lékárny na náměstí trvala podstatně déle. Počátkem listopadu 1976 bylo veškeré zařízení přemístěno do domu bývalé městské nemocnice, pozdějšího domova důchodců, dnešní budovy hasičského sboru; lékárna byla otevřena 15. listopadu. Ve velmi provizorních podmínkách pak její zaměstnanci pracovali až do roku 1981. Hlavní změnou v domě čp. 54 na náměstí bylo zrušení bytu v prvním patře, kam byla později (březen 1986)

přenesena laboratoř, dříve nevhodně umístěná v přízemí v klenuté místnosti bez oken, sklad, umývárka a materiálka, dále byla k zadnímu traktu přistavěna rampa a zřízen výtah. Některé další podrobnosti uvádím v příloze E.

Obr. 22: Lékárna na náměstí v podobě z 80. let.

Obr. 24: Personál lékárny na náměstí v roce 1976.

Lékárny byly v té době zásobovány s minimálně čtrnáctidenním odstupem, čemuž musel odpovídat i rozsah zásob a skladovací prostory.

Obr. 23: Centrální lékárna v provizorních prostorách v Žižkově ulici v letech 1976 – 1981.

B.3 Lékárna ústavní, nemocniční výdejna

(05-01-02, Rozkošská 2330)

Stanoviště: Husova 2624, budova staré interny
Rozkošská ulice 2330, pavilon č.14

O otevření ústavní lékárny při brodské okresní nemocnici usilovalo její vedení již od prvních let dvacátého století. Důvodem byla, jak je tomu i v současné době, nemalá úspora financí při samostatném zabezpečování léčiv, jejichž cena by tím byla snížena o přirážku lékárny. Zakládání nových lékáren ve městě, ale hlavně dvě světové války a stálé rozšiřování nemocnice o nová léčebná oddělení byly snad dominantními příčinami toho, že se založení lékárny při nemocnici oddálilo až do šedesátých let. Ze známých příčin není možno tato léta až na zlomky údajů dokumentačně podchytit, vycházím tedy především z ústních sdělení bývalých pracovníků.

Jediná známá žádost o zřízení ústavní lékárny, určená správnímu výboru okresní veřejné všeobecné nemocnice, je datována 8. dubna 1948:

„Správa nemocnice předkládá výnos zemského národního výboru ze dne 8. března 1948... o zřizování ústavních lékáren v nemocnicích velkých typů. Potřeba zřízení vlastní lékárny je zvláště nutná v naší nemocnici, která má již 10 primariátů a funguje jako první oblastní nemocnice z venkovských měst v Čechách.

Zřízení vlastní lékárny pro nemocnici by bylo rentabilní, protože by odpadlo mnohdy nakupování drahých specialit, bylo by zabráněno nadměrnému hromadění léků na odděleních, zavedena přesná evidence jejich spotřeby, sledována doba účinnosti léků a nakupovány léky skutečně vyzkoušené a osvědčené.

V roce 1947 bylo zakoupeno léků za 1 630 253,90 Kčs. Bude-li mít nemocnice svoji lékárnu, částka tato se sníží o 25%, protože budeme moci nakupovat léky přímo od výrobců...

Ústavní lékárnu by mohla mít nemocnice společnou se zemským ústavem, který má potřebné zařízení lékárny, zbylé tam po Němcích a jednalo by se jen o její vhodné umístění.

Správa navrhuje, aby lékárna byla umístěna v paviloně C vedle kuchyně, kterýžto pavilon bude vyprázdněn po skončení adaptačních prací v paviloně č.12, což bude asi od 1. srpna t.r. Stačily by pro lékárnu tři místnosti (skladiště, přípravná a výdejna), ostatní část by sloužila za jídelnu a byty pro personál.

Správa nemocnice žádá o laskavé urychlené schválení tohoto návrhu, aby mohla být podána včas žádost ZNV v Praze.

Administrační ředitel...

Ředitel nemocnice Trnka“

Správní výbor na to odpověděl 20. dubna 1948, že předběžně souhlasí se zřízením lékárny a s tím, aby byla podána žádost o povolení lékárny k zemskému národnímu výboru.

Že zřízení lékárny bylo opodstatněné, vyplývá i z údajů o výdajích nemocnice za léky, které jsou vypsány v kapitole III.A.

Až v roce 1952 byla v prostorách staré interny otevřena výdejna léků. Vedl ji bývalý majitel lékárny u zlaté koruny PhMr. Jaroslav Karel st., který se po znárodnění jeho lékárny věnoval především pěstování léčivých rostlin na Rozkoši. Vedl výdejnu do roku 1955. Roku 1960 byla zřízena lékárna ústavní v pavilonu č.14, jejíž vedení se ujal PhMr. Libor Žák. Původně měla pouze charakter výdejny, magistraliter pro nemocnici se připravovaly v lékárně na náměstí.

Lékárna byla roku 1991 zprivatizována Pharm.Dr. Jitkou Němcovou. Dnes funguje v omezené míře, již pouze jako výdejna pro psychiatrii.

Obr. 25: Personál ústavní lékárny v 70. letech

Ústavní lékárna v suterénu nové nemocniční budovy začala pod vedením RNDr. Zdeňky Šterbákové nemocnici zásobovat léky od května 1997. V září 1998 byl otevřen i výdej pro veřejnost.

Obr. 26: PhMr. Jaroslav Karel ml. v prostorách ústavní lékárny.

B.4 Jmenný seznam a dostupné informace o farmaceutických pracovnících působících v Havlíčkově Brodě v letech 1950 - 1999 (uvedeno jméno, příjmení, působiště (chronologicky, kde, od - do, pokud není údaj úplný nebo jistý odděluji čárkou první a poslední rok známého působení; číslice s tečkou značí desetiletí), u koho není známa forma titulu, uvádím Mgr.

B.4.1 Pracovníci s vysokoškolským vzděláním

Jméno	Titul	Působil (A - „Na náměstí“, B - „U mostu“, C - „V a M“, D - Ústavní v pavilonu č.14)	Pozn.
Galina Albrechtová	PhMr	C A (63 – 73)	
Rudolf Anděl	Pharm.Dr.	A (od 17. 10. 89)	
Marie Andělová	Mgr.	C	
Antonín Balek	PhMr.	C (vedoucí 75,84) Ledeč n.S. Golčův Jeníkov Světlá n.S.	
Marta Berková	PhMr.	Staré Město pod Sněžníkem Karviná, Frýštát (51) Opava (52) Humpolec (52 - 53) A (53 - 94), zástupce vedoucího „U Aleje“	
L. Blahová		C	
Jiří Coufal	PhMr.	B (52,53), vedoucí Humpolec	
Marie Dolejší	Mgr.	A (73 – 80.)	
Monika Doležalová	Mgr.	A (94)	
Domkář	PhMr.	A (před 53, snad i 40.)	Z důvodu nemoci pouze vypomáhal s účty
Eva Dvořáková	Pharm.Dr.	A (80 - 82) D (84 - 98), kvalifikátor „U zlaté lilie“ (98 – dosud), odborný zástupce	
Elisová	Mgr	A (do 77) C	
Marie Fialová	Mgr.	A (od 84) D C „U zlaté lilie“	
Eva Frycová	PhMr.	A (aspirant červenec 46-50) C (50 - 51) B (52 - 62) D (62 - 80.)	promoce 1950
Hana Havlovičová	Mgr.	A (od 82) Světlá n.S.	
Marie Halíková	RNDr.	D A Praha	

Judita Hegedüsová	Mgr.	Šahi SK Tehovské Lužany SK Zeliezovce SK Levice SK Prešov SK Strážske SK Michalovce SK Skalica SK, ústav. lékárna Gbely SK Hodonín, ústav. lékárna nová nemocnič. lékárna (98-dosud)	
Alena Huserová	Prom.farm.	C A (78) Brno	
Markéta Charamzová	Mgr.	A (94 – dosud)	
Helena Chválová	PhMr.	B (září 46 - 48, aspirant) Světlá n. Sázavou Česká Lípa C (70 - 73) D (73 - 79) A (79 - 80.)	promoce 1950
Jarmila Kadlasová	Mgr.	C (64,70), vedoucí D Habry	odešla do Prahy?
Jaroslav Karel st.	PhMr.	nemocniční výdejna (52 - 55)	
Jaroslav Karel ml.	PhMr.	B C Polná Žirovnice Golčův Jeníkov (?) Přibyslav (?) Jihlava D (počátek 70. - 85)	Okresní kvalitář
Františka Karlová	PhMr.	A (1. 6. 49 – 21.6. 51) B (21. 6. 51 – 31. 8. 52) transfúzní stanice OÚNZ HB (1. 2. 53 – 31.12.81)	promoce 28. 6. 1948
Tamara Kruntorádová	Pharm.Dr.	A (1.83 – 87)	
Jana Krupauerová	Mgr.	C (7.98 – dosud)	
Hana Kuntošová	Prom.farm.	C (64 – 70) A (70 – 76) Golčův Jeníkov, vedoucí C (87 – 94), vedoucí	
Ota Mach	PhMr.	B (50 - 60) A + nemoc. výdejna, zástupce vedoucího Jimramov, vedoucí	
Leoš Mareček	Mgr.	A (87 – 93) C (94 – dodnes)	Dodnes vede a vlastní lékárnu „V a M“.
Miroslava Marečková	Pharm.Dr.	D (1.91 – 6.91) C (7.91 – dodnes)	
Ladislav Mareš	Mgr.	A (1.11.81 - dosud), do 95 vedoucí	vojenská fakulta
Jarmila Mírovská	PhMr.	A (53) Teplice	

Silvie Musilová	Mgr.	D (97 – 98) „U zlaté lilie“ (98 – dosud)	
Věra Nedělková	PhMr.	D C A (53, do 1.81)	promoce 1953
Vladislava Nehybová	Mgr.	Světlá nad Sázavou (72) C (73 – dodnes)	
Jitka Němcová	Pharm.Dr.	D (88 - dodnes), vedoucí	Poslední ředitel lékárenské služby a okresní lékárník; založila a dodnes vlastní lékárnu „U zlaté lilie“
František (?) Novák	PhMr.	A (50), národní správce	(z Pelhřimova)
Václav Novák	PhMr.	A	(ze Světlé n. Sázavou)
Zora Ošřádalová	Mgr.	A (60.) nemocniční výdejna SÚKL	
František Petrák	PhMr.	C A (58) B	1. okresní lékárník (78)
Alena Podškubková	Mgr.	A (78 – 80)	
Věra Pospíšilová	Mgr.	C D	
Procházková	Mgr.	A	
Miroslav Půža	Mgr.	A (52)	Vycestoval do Austrálie
Eva Radiková	Mgr.	A (93 – dosud)	
Ritschelová	Mgr.	C (do 70) Prahy	
Jarmila Říhová	Mgr.	B C (před 70) A	
Zdeňka Slavíková	Mgr.	A (98 – dosud)	
Jana Smetanová	Prom.farm.	Praha Krč Újezd na Černými lesy A (78 – 88) C „U aleje“	Založila a dodnes vlastní a vede lékárnu „U Aleje“
Josef Smola	PhMr.	A	
Marta Stránská	Mgr.	C (1970 -)	
Miroslav Šetka	PhMr.	A C D	
Zdeňka Šterbáková	RNDr.	Městec Králové Vimperk D nová nemocniční lékárna, vedoucí od 1. 5. 97 - dosud)	
Šticha		A (?)	
Emil Tichý	PhMr.	C (58), vedoucí Světlá n. S. (64), vedoucí Golčův Jeníkov (73), vedoucí C (73 – 75), vedoucí D (krátce)	

Eva Titlová	Prom.farm.	D ? C A (7.77 - 78) Praha	
Alena Tlustá	PhMr.	B (53)	z Prahy
Anna Trnková	PhMr.	B (50) A (51) nemocniční výdejna D	
Karel Valenta	RNDr.	A Žďár n.S.	
Valentová			
Markéta Valtrová	Prom.farm.	A (84 -93)	
Vondráčková	Mgr.	D	
Jitka Vrběcká	Mgr.	C (74 - 79) D (79 - 97) A (dosud)	
Marie Venzhöferová	RNDr.	A (73 - 84) C (84 - dodnes)	Dodnes vlastní a vede lékárnu „V a M“
Jaromír Weber	Pharm.Dr.	D A dosud	Dodnes vlastní a vede lékárnu „Na náměstí“
Zrzavá	PhMr.	B (53)	
Václav Zubr	Prom.farm.	A	
Jan Zvěřina	PhMr.	Světlá n.S. (Phmr. Holý) B (1950, 78) A , vedoucí do 31.12.81	Okresní lékárník od 82
Libor Žák	PhMr.	B (po válce - 1960, 88) A (60 - 62) D (vedoucí 60, 84)	V A připravoval magis-tralital. pro nemocniční výdejnu v pavil. 14.
Jaroslav Žalud	Pharm.Dr.	Pelhřimov A (88) D (80.) Humpolec	

B.4.2 Pracovníci se středoškolským vzděláním

Jméno	Zaměstnán jako	Působil / pozn.
Adamcová	laborant	D
Zuzana Adamcová	laborant	A (97 – dosud)
Bárta	laborant	A
Jana Bitmanová	laborant	
Böhmová	laborant	A
Lenka Broulíková	laborant	C (91 – 93)
Jaroslava Čapková	laborant	C (75 – 94)
Doktorová	laborant	D
Doškářová	laborant	A
Jindra Erlichová	laborant	C
Lenka Fialková	laborant	C (97 – dosud)
Eva Fialová	laborant	A (94 – dosud)
Lenka Gajdová	laborant	D (89 – 95) A (95 – 98)
M. Havigerová	laborant	C
Eva Holendová	laborant	A (78 – dosud)
Jiřina Holoubková	laborant	A (73, do 77) Jindřichův Hradec
Helena Hrobská	laborant	„U zlaté lilie“ (98 – dosud)
Jiráčková	laborant	A
Jana Kadlecová	laborant	
Jana Kašparová	laborant	A (73 - dosud)
Ernestína Kešnerová	laborant	C (88 – 89) „U zlaté lilie“ (98 – dodnes)
Klementová	laborant	B (před 60)/ ze Žďáru n. S.
Eva Koubková	laborant	B (před 60) A
Krédlová	laborant	A (77) C
Irena Krédlová	laborant	„U zlaté lilie“ (98 – dosud)
Věra Křehlíková	laborant	A (68 - 94) „U Aleje“ (94 – dosud)
Daniela Lajžnerová	laborant	A (73, dosud)
M. Livorovová	laborant	A
Malá	laborant	
Iva Marešová	laborant	C (70.)
Marie Maršounová	laborant	A
Marie Mašková	laborant	Kutná Hora (72 – 75) Ledeč nad Sázavou (75 – 80) A (80 – 94) „U aleje“ (94 – 97) nová nemocnič. lékárna (97 – dosud), vedoucí laborant
Jana Melounová	laborant	D (94 – 98) „U zlaté lilie“ (98 – dosud)
Vlasta Michálková	laborant	C
Milichovská	laborant	A
Zdena Moravcová	laborant	C (95 – dosud)
Hana Opršalová	laborant	A (do 83) C (86 – dosud)

Olga Odehnalová	laborant	A
K. Ondráčková	laborant	C
Ladislava Pavlasová	laborant	D (77 – 98) „U zlaté lilie“ (98 - dosud)
Jaroslava Pecová	laborant	C (85 – 88)
Pelantová	laborant ?	nemocniční výdejna
Vladimír Pik	laborant	B D sklad zdravotního materiálu
Zdeňka Plevová	laborant	C (do 96) „U aleje“
Polívková	laborant	C
Jaroslava Popelová	laborant	C
Prokšová	laborant	C
J. Přenosilová	laborant	A (66)
Michaela Staňková	laborant	VÚMP Brno (84 – 85) Lékárna Stříbro (89 – 90) Prodejna zdrav. potřeb Havl. Brod (93 – 97) nová nemocnič. lékárna (97 – dosud)
Stejskalová	laborant	A
Synecká	laborant	C
Svatava Šetková	laborant	D (- dosud), hlavní farmaceutický laborant (od 91)
Olga Šoubová	sustentant	A B/ do 1960, tyrocin. zk. v Kolíně D
Jaroslava Štědrá	laborant	D
Šulcová	laborant	A
Jana Šupichová	laborant	nová nemocnič. lékárna (97 – dosud)
Vladimíra Synecká	laborant	C (93 – dosud)
Švandová	laborant	A
E. Táborská	laborant	C
Trnková	laborant	A
Lenka Volaninová	laborant	Lučební závody Kolín (87 – 93) nová nemocnič. lékárna (93 – dosud)
Eva Wicheová	laborant	C (od 85)

B.4.3 Ostatní pracovníci

Jméno	Působil / pozn.
Anna Baštová	C/ sanitárka
Beránková	
Věra Blažková	C
Květoslava Bočkovská	nová nemocnič. lékárna (12. 98 – dosud)
Blanka Böhmová	A/ sanitárka
Marie Burdová	A/ uklízečka (okolo 50), nar. 18.6.1920 D
Helena Friedricová	
Jiří Janů	nová nemocnič. lékárna (98), sanitář
Libuše Lacinová	A/ sanitárka (77,78)
Lánová	
Kameníková	B/ uklízečka
Růžena Klofáčová	A/ sanitárka (77 – 80)
Milada Kopřivová	A (78 – 90)
Marie Musilová	A/ sanitárka (81 – dosud)
M. Netušilová	A/ sanitárka
Noklová	
Palánová	C/ sanitárka
Paušimová	C
Dadmar Přečková	A/ s (81 - 94) „U aleje“ (94 - dosud)
Marie Pytlíková	A (89 – 94)
Drahuše Rejnková	A/ sanitárka
Rýglová	B/ uklízečka
Libuše Soukeníková	A
Špačková	
Miloslava Švecová	A/ sanitárka (77 – 88)
Karel Toman	A/ laborant (40.,50.) strkal svíčku do sudu s benzínem
Marie Vencová	A (94 – dosud)
Jana Zajíčková	C

B.5 Dochované statistické údaje lékárenské služby okresu Havlíčkův Brod**B.5.1 Síť zařízení lékárenské služby v okrese Havlíčkův Brod - lékárny**

Z roku (31.prosince)	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1990
lékárny celkem	10	10	10	10	10	10	10
I. typu	6	6	6	6	6	6	6
II. typu	3	3	3	3	3	3	3
III. typu	1	1	1	1	1	1	1
obvodní	7	6	6	6	6	6	6
při poliklinice	2	3	3	3	3	3	3
při nemocnici. I. typu	-	-	-	-	-	-	1
při nemocnici. II. typu	1	1	1	1	1	1	-
při nemocnici. III. typu	-	-	-	-	-	-	-
do 5 pracovníků	4	4	4	4	4	4	4
do 15 pracovníků	4	4	4	4	4	4	5
nad 15 pracovníků	2	2	2	2	2	2	1

B.5.2 Síť zařízení lékárenské služby v okrese Havlíčkův Brod - další zařízení

Z roku (31.prosince)	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1990
výdejny léků vedené lékárníkem	1	1	1	1	1	1	1
výdejny zdravot. potřeb	-	-	-	-	-	-	-
výdejny léčivých rostlin	-	-	-	-	-	-	-
výdejny léků vedené lékařem	14	14	14	14	14	14	14
laboratoř pro kontrolu léčiv	-	-	-	-	-	-	-
obyvatel na lékárně	9 779	9 747	9 733	9 731	9 692	9 673	9 652
obyvatel na lékárně a výdejnu	8 890	8 861	8 847	8 847	8 811	8 794	8 774

B.5.3 Pracovníci (přepočtený počet) lékárenské služby v okrese Havlíčkův Brod

Z roku (31.prosince)	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1990
lékárník	34,05	31,62	31,45	29,17	33,30	34,98	33,63
farmaceutický laborant	25,04	28,33	29,33	31,71	31,56	29,22	28,92
nižší zdravotní personál	1,00	1,00	1,00	1,00	-	-	-
pomocný zdravotní personál	16,41	14,27	16,48	16,47	16,47	15,97	16,97
techničtí pracovníci	4,00	4,00	1	3,00	3,0	3,00	4,00
provozní pracovníci	0,18	0,68	0,68	1,68	1,68	1,68	2,18
ostatní	-	-	-	-	-	-	-
celkem	80,68	79,90	79,94	83,03	86,01	84,85	85,70

B.5.4 Pracovníci lékárenské služby v okrese Havlíčkův Brod - podle druhu zařízení a kategorií; lékárny (přepočtený počet)

Z roku (31.prosince)	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1990
lékárník	33,05	30,62	30,45	28,17	32,30	33,98	33,13
farmaceutický laborant	25,04	28,33	29,33	31,71	31,56	29,22	28,92
nižší zdravotní personál	1,00	1,00	1,00	1,00	-	-	-
pomocný zdravotní personál	16,41	14,27	16,48	16,47	16,47	15,97	16,97
techničtí pracovníci	-	-	-	-	-	-	-
provozní pracovníci	-	-	-	-	-	-	-
ostatní	-	-	-	-	-	-	-
celkem	75,50	74,22	77,26	77,35	80,33	79,17	79,02

B.5.5 Lékárníci (fyzické osoby) dle věkových skupin v okrese Havlíčkův Brod:

Z roku (31.prosince)	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1990
lékárníků celkem	35	35	35	32	39	41	40
muži	10	7	8	7	11	11	10
ženy	25	28	27	25	28	30	30
do 29 let	7	4	-	2	5	7	6
do 39 let	8	17	18	15	16	15	15
do 49 let	2	2	3	4	5	4	9
do 59 let	13	10	9	6	4	4	2
do 69 let	5	2	5	5	8	11	9
starší	-	-	-	-	1	-	-
atestací I. stupně	25	29	31	28	28	32	33
atestací II. stupně	1	-	-	-	-	-	1

B.5.6 Farmaceutičtí laboranti (fyzické osoby) dle věkových skupin v okrese Havlíčkův Brod:

Z roku (31.prosince)	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1990
laborantů celkem	32	30	32	34	35	32	31
do 29 let	6	3	4	6	6	3	4
do 39 let	15	17	19	15	13	13	12
do 49 let	6	6	5	7	10	11	12
do 59 let	5	3	3	5	5	3	3
do 69 let	-	1	1	1	1	2	-
starší	-	-	-	-	-	-	-

B.5.7 Vybrané ukazatele činnosti lékáren v okrese Havlíčkův Brod:

Z roku (31.prosince)	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1990
lékařských předpisů za rok	553 903	579 795	582 552	639 735	619 508	620 710	617 510
l. předpisů za měsíc v prům.	46 158	48 316	48 546	53 311	51 626	51 726	51 459
počet obyvatel	97 788	97 474	97 326	97 314	95 918	96 734	96 519

C. Vývoj lékařské péče v Havlíčkově Brodě v letech 1990 – 1999, současný stav

Po listopadových událostech roku 1989 se změnil i náhled na lékárny a jejich péči. Na nemovitosti některých brodských lékáren byly uplatněny restituční nároky, ostatní stávající lékárny, včetně lékárny ústavní, byly postupně zprivatizovány. Roku 1993 byla Mgr. Janou Smetanovou založena lékárna „U Aleje“, 1. června 1994 byla RNDr. Marií Venzhöferovou a Mgr. Leošem Marečkem otevřena renovovaná lékárna „V a M“ v prostorách původní lékárny poliklinické. Od počátku roku 1995 vedení lékárny „Na náměstí“ převzal její nový majitel PharmDr. Jaromír Weber, který provedl rekonstrukci výdejních prostor.

V areálu nové budovy okresní nemocnice byla v lednu 1997 zahájena výstavba nové nemocniční lékárny, která byla dána do užívání 1. května 1997. Od 1. října 1998 zajišťuje též výdej pro veřejnost. Lékárnu vede od počátku RNDr. Zdeňka Šterbáková.

Roku 1998 byla v Dolní ulici otevřena lékárna „U zlaté lilie“, jejíž majitelkou je vedoucí ústavní lékárny PharmDr. Jitka Němcová, odborným zástupcem lékárny je PharmDr. Eva Dvořáková.

VI. Závěr

Domnívám se, že je moje práce cenná z řady důvodů. Kompletuje dějinnou problematiku lékárenství města Havlíčkova (Německého) Brodu, sítě lékáren a působení magistrů na jeho území, a to ve značně širokých souvislostech.

Kromě ucelení více či méně známých skutečností zveřejňuji některé zcela nové poznatky, události, které již upadly v zapomnění, a upřesňuji a opravuji řadu omylů zvláště v dosud uváděných datech a jménech. Příkladem může být zjištění pojmenování staré Wentzlovy lékárny jako lékárna „U svatého Ducha“, zjištění nových skutečností v souvislosti s lékárnou konventu, nalezení dosud neznámých zde působících magistrů a ostatních zaměstnanců (lékárník Menšík apod.), úplná kompletace problematiky udílení koncese v různých historických obdobích a zdokumentování brodských žadatelů o koncesi, kompletace dokumentů o přesídlení lékáren, charakterizace lékárenských interiérů - souhrn poznatků o dispozici jejich prostor a jejich stanovišti. V případě nejstarší brodské lékárny předkládám i obsáhlou fotodokumentaci vybavení, jehož jednotlivé zlomky byly vypůjčeny od několika nynějších vlastníků.

V mnoha případech jsem informace čerpal z primárních zdrojů, často málo nebo zcela nezpracovaných a z materiálů soukromých sbírek, dosud nezveřejněných. U sekundární literatury jsem se snažil získávat poznatky z nejstarších exemplářů, které vycházely přímo ze studia primárních zdrojů a díky odkazům bylo možno tyto ověřit.

Příkladem pro současnou lékárnickou komoru by mohla být obhajoba brodského lékárníka, chránícího zájmy stavu a obyvatelstva před neodbornou manipulací s léky, jehož návrh byl projednáván na schůzi grémia a dal podnět k diskusi o velmi důležité skutečnosti, které se sice čeští lékárníci dočkali až po druhé světové válce, která ovšem platí do současnosti - že farmaceutická velkodistribuce smí léky zásobovat pouze lékárny. Stejně tomu je v případě udílení koncesí, kdy, a to jsem se shodl s mnoha starými magistry, je díky neschopnosti či neochotě komory obnovit koncesní povinnost vážnost lékárenství nemálo ohrožena přechodem ke kramářskému prodeji léků v řadě malých lékáren jakoby podle španělského vzoru, se všemi dopady, které to s sebou nese.

Dle mého názoru přínosnou a v poslední chvíli zachráněnou částí je soupis personálu lékáren po roce 1950, který by již za několik málo let byl navždy ztracený.

V neposlední řadě tato práce podává zatím nejucelenější a nejpodrobnější pohled na vývoj zdravotnických a charitativních zařízení města.

Na druhou stranu se mi nepodařilo získat některá, především osobní data personálu lékáren. V případě kapitoly postihující období před rokem 1950 to byl buď důvod časový (o tato data je třeba žádat u Okresního archivu v Zásnukách, kde jsou soustředěny křestní matriční knihy), nebo se ještě jedná o „živé“ matriky, ze kterých mi nebyli pracovníci brodské matriky ochotni informace podat. V případě let pozdějších jsem se rozhodl zcela ctít soukromí dotazovaných pracovníků a sdělení osobních dat jsem ponechal k jejich uvážení. Věřím, že budu mít v budoucnu možnost alespoň některé údaje doplnit.

VII. Literatura:

A. Zpracovávané archivní prameny:

1) Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě

a) Archiv města Havlíčkův Brod, Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě:

Kartony (dále uvedeno ve sledu: číslo kartonu (inventární číslo materiálu; signatura)):

č.42 (inv. číslo 784; sig. E a/4(1-2)),

č.43 (inv. číslo 785; sig. E b/4(1-14)),

č.302,

č.333,

č.345 (inv. číslo 2033; sig. 7 5/7),

č.353,

č.382,

č.401 (inv. číslo 2152; sig. 11).

Knihy gruntovní Cypřišové Barvy Královského miesta Brodu Niemeczkého, kdežto Wsseliký kapitálové Domův, tež k nim patřících Přiležitosti Ingrossirowané a wložené jsou, založené Lieta Panie 1727“, No.9, (dle současného značení kniha č.12.), fol.152

Knihy gruntovní červené barvy, No.13 (dle současného značení č.13), fol. 167

Kniha gruntovní Trhůw, Smlůw, Diedičzného Rozdielení od roku 1774, No.15 (dle současného značení č.14), fol.98

Kniha gruntovní Wšelikých Trhůw a Smluw, tež Quitancy, a darowani, Postoupeni a Diedičzných Napadůw Král. Miesta Niemeczkého Brodu Od roku 1788, No.18 (dle dnešního značení č.16), fol.9

Kniha trhová domovní No.28 (dle dnešního značení č.19), fol.118

Kniha trhová domovní No.39 (dle dnešního značení č.21), fol.152

b) Archiv okresního úřadu Německý Brod, Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě:

Knihy povolených živností č. 23 - 28, 29, 30 (živnostenský rejstřík, rejstřík živností koncesovaných, knihy živností koncesovaných)

Kartony č.180, (inv. číslo 670; sign. 5/1-23),

č.381 (inv. číslo 1168; sign. 3/1-46),

č.384 (inv. číslo 1171-1173; sign. 9/21-95).

c) Okresní národní výbor Havlíčkův Brod, Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě:

Kartony č.117 (inv. číslo 268; sign. 9),

č.206 (inv. číslo 494; sign. 485),

č.398.

Dále bez výsledku zkoumán obsah kartonů 68, 70, 76 - 78, 166, 172, 182, 192, 207, 208, 396, 482, 485, 489 a 494.

d) Latinsky psaná kronika řádu bosých Augustiniánů v Německém Brodě: *Annales Nostri Discalceato – Augustiniani Asceterii sub Patrocinio Sanctissimae Creatae Triadis Jesu Maria Joseph in Regia Urbe Teuto – Brodensi ab Anno partae Salutis 1673 ad praesens usque tempus Completenes Gesta Patrim ex autographis, patrim ex Copiis Nostri Archivii Teuto – Brodensis Extracta Tandem Anno 1733 Solerti Calamo in unum Collecta, A fratre Severino á Sa Anna pro tunc Priore Eiudsem Conventus.*

2. díl kroniky postihující léta 1733 - 1783.

2) Státní okresní archiv v Pelhřimově

a) Archiv okresního úřadu Humpolec, Státní okresní archiv v Pelhřimově:

Kartony č.364 (inv. číslo 1077; sign. VI/2),

č.398 (inv. číslo 1142; sign. IX/3).

3) Archiv Děkanského úřadu v Havlíčkově Brodě:

Liber Memorabilium Teutobr: Ecclesiae, Gedenk Buch der Dechantei und Dekanatskirche der Könige freien Stadt Deutschbrod von Jahre 1836.

4) Archivní materiály ve sbírkách Farmaceutické fakulty UK, Hradec Králové:

Acta Facultatis Pharmaceuticae Bohemoslovenicae V/1961, Bratislava ČSSR, s.215, 218, 260.

Alte gremial matrik 1784.

Apotheken „Besitzer“ im Čzaslauer Kreis finit 1822.

Pharmaceutical Gremial Matrikel verfast und geschrieben von Friedrich Ebenberger wahrene dessen 3 jahrigen Grem. Geschäftsleitung als Obervorksteher 1823 – 1826.

Gremiální knihy čáslavského kraje (20. léta 20. stol.)

a řada materiálů soukromé sbírky.

B. Použitá literatura:

Ambrož, Engelbert - Blecha, Dominik: *Úplný adresář – dějiny a památnosti města Německého Brodu. Město Německý Brod, náklad vlastní, 1892.*

Čárt, Jan: *Německý Brod. 1. vydání, Praha, Topič 1921.*

Farmaceutická ročenka z let 1958, 1964, 1973, 1975 - 88, 1991 - 92.

Havlíčkobrodsko, sborník č.8, Havlíčkův Brod, SOA, 1993.

Honzák, František PhDr.: *Havlíčkův Brod. Historie a osobnosti. 1. vydání, Havlíčkův Brod, Libri 1998.*

Kalendář českého lékárnictva z let 1923 - 25, 1927, 1929, 1931 - 34, 1936, 1938, 1939, 1941 - 44, 1947 - 48.

Klub československých turistů: Průvodce po Německém Brodě a okolí. 1. vydání, Německý Brod, Noviny 1933.

Lékařenská statistika roků 1981, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1990 - Zdravotnická statistika ČSR, ÚZIS Praha.

Oliša, J.F.: Z dějin a památností Německého Brodu. 1. vydání, Německý Brod, Novina 1935.

Sochr, Jiří - Sochrová, Marie: Havlíčkův Brod a okolí. 1. vydání, Havlíčkův Brod, Gradat 1992, s. 34.

Staněk, Jaroslav – Vodrážka, Vít et al: Agapé, občasník havlíčkobrodské farnosti. Římskokatolická farnost. Děkaný úřad Havlíčkův Brod, 1999, č. 9.

Švejnoha, Josef Mgr.: 80 let činnosti Českého Červeného kříže 1919 - 1999. Praha, Úřad Českého červeného kříže 1999.

Topil, Zdeněk Dr. et al.: Almanach ke stému výročí okresní nemocnice v Havlíčkově Brodě. Havlíčkův Brod, Tobiáš 1996.

Zprávy městského musea v Německém Brodě 1916, 1917, 1918-21 1922-23, 1924-25, 1926-30, 1938. Německý Brod, Kuratorium městského musea v Německém Brodě.

C. Literatura zmiňovaná v materiálech, autorem nerevidovaná

Čelakovský, František: Codex II., č.10.

Čelakovský František: Privilegia II., s. 397.

Katastrové spisy Státního archivu, Praha.

Kniha přísah, 1650, SOA, Havlíčkův Brod.

Kniha starých zápisů, A6, J5, SOA, Havlíčkův Brod.

Knihy gruntovní No.4, O 4, SOA, Havlíčkův Brod.

Knihy gruntovní No.15, fol.566, SOA, Havlíčkův Brod.

Knihy smluv všelijakých, A 21, rok 1584, SOA, Havlíčkův Brod.

Knihy vortelní, rok 1557, SOA, Havlíčkův Brod.

Matrix Ecclesiae Teutobrodensis aneb Kniha mateřní všech pamětí a případností kostela hlavního Nanebevzetí Blahoslavené Panny Marie a jiných filiálních, totiž sv. Vojtěcha a špitála sv. Kateřiny. (Státní okresní archiv Havlíčkův Brod).

Registr. diversorum, městský archiv, rok 1496, fol.166, SOA, Havlíčkův Brod.

Růžička Jaroslav: Emigranti z Německého Brodu za reformace pobělohorské. Časopis společnosti přátel starožitností. Roč. XVI. 1908, str. 98-103.

Solař, J.:Památky archivní. Díl IV., str. 64.

Sochr Pavel: Tajemství původu nejstaršího českého zvonu, zprávy... 1938. Str. 83-86.

VIII. Přílohy

A. Historie domu na Havlíčkově náměstí, čp.18 od prvních záznamů do roku 1755, kdy byl koupěn Janem Antonínem Wentzlem, který v něm zřídil první světskou lékárnu ve městě.

Jedná se o dům situovaný v severozápadním rohu dnešního Havlíčkova náměstí, sousední dům tzv. Havlíčkova domu.

Nejstarší dosud známý doklad, týkající se tohoto domu je z roku 1581, kdy píše Jan Bydžovský koupil dům mezi domy Jiřího Pražana a Štěpána Mastíka od Václava Chmelíka za 350 kop míšeňských. Jiřímu Pražanovi náležel tehdy nárožní dům „*v rynku podle uličky Krušinovské*“.

V posledním desetiletí 16. století byl pak majetkem Štěpána Krupského, po jehož smrti prodali pozůstalí synové Jindřich a Jiřík roku 1602 „*...ten statek sirotčí, jakožto dům v rynku vedle Johany Pražanové a Anny, vdovy po Štěpánu Mastíkovi, Václavu Čičmanskému z města Pelhřimova s rolím kněžským na Vlkovsku, se zahradou kněžskou.... se stolmi a stolicemi, co se jich v témž domě nachází, almaru koutní, hrnce v kamnách, rohy jelení dvoje ve světnici, mísník a svícen visutý, vše za sumu 525 kop grošů českých...*“ Ve stejný rok prikoupil nový majitel od těchto sirotků ještě sladovnu, nacházející se vzadu za tímto domem, a později ještě půl stodoly „*...s kopci chmele za stodolou...*“ Kupní cenu skládal Václav Čičmanský až do své smrti roku 1613.

Po dvou letech, roku 1615 prodaly děti Václava a Anny Čičmanských: kněz Václav, který krátce před tím složil „*...peníze vejrunkové...*“, Bartoloměj a Anna Jiříkovi Krupskému se vším příslušenstvím za 1 410 kop míšeňských.

Roku 1626 by dům č. 18 zničen rozsáhlým požárem města, který propukl 13. června v Horní Ulici, nedaleko severní městské brány. Dle svědectví současníků: „*Svou prudkostí tu celou ulici až k samému kostelu a také jedno pořadí v rynku i také jinou ulici, Rosmarkt neboli koňský trh zvanou, též čtyři sladovny, pivovar hořejší, bránu horní, dvě bašty, střechy na zdech městských okolo půl města, předměstí horního velký díl, čtyři stodoly a mnoho jiných stavení v půl třetí téměř hodině spálil a v popel obrátil.*“ Tehdy padlo za oběť rozpoutanému živlu celkem 97 domů, přičemž také 14 lidí uhořelo.

Jiří Krupský, který zasedal v letech 1618 - 1623 v městské radě, dům znovu postavil. Z té doby pochází dnešní zevní úprava domu.

Roku 1637 se jako majitelka uvádí Judita Krupská (jinde Knoflíčková), později provdaná Hlubočká. Po 12 letech, roku 1649, koupil tento dům „...i s rolími, které slovou kněžskými a sečí na Hadrpurku...“ od vdovy a dětí po Jiříku Krupském sládek David Chmelvoda za 1 000 kop míšeňských. Nový majitel však brzy zemřel a zanedlouho na to se vdova provdala znova a děti po Davidu Chmelvodovi prodaly pak svému otčímu zděděný dům rovněž za 1 000 kop míšeňských. Avšak brzo na to připadl dům zpět Pavlu Chmelvodovi, který jej roku 1690 prodal konváři P.F. Treumannovi za 730 kop míšeňských. Ale již po šesti letech (1696) přešlo vlastnictví domu do rukou tehdejšího primátora Theofila Müllera. Tradice rychlého střídání majitelů však přerušena nebyla a za čtyři roky byl dům koupen za stejnou cenu Francem Ondřejem Hochmanem, „...t.č. panství hraběcího Pečeckého písaře důchodního...“. Roku 1717 se vlastníkem stal Lukáš Kobzin, švagr zakladatelky nynějšího Havlíčkova gymnázia, Kateřiny Kobzinové, po jehož smrti jej roku 1748 od vdovy Magdaleny koupil pro své syny Josefa, Jana a Františka Jan Bernard Balbus, - „...hraničného cla a ungeltu inspektor, solní a nápojové dávky výběrčí, quartieru německobrodského...“, a konečně roku 1755, po smrti svého otce, prodali Babusovi synové dům s celým příslušenstvím přísežnému lékárníku Janu Antonínovi Wentzlovi, který v něm zřídil lékárnu. Tím započala tradice lékárny na náměstí v tehdejším Německém Brodě.

B. Historie domu na Havlíčkově náměstí, čp.54⁶⁴, ve kterém byla roku 1931 zřízena lékárna „U zlaté koruny“, nyní lékárna „Na náměstí“.

O třetím domě nad radnicí je znám nejstarší nápis, že „...roku 1535 na den Sv. Filipa a Jakuba Petr Bugnar ujal duom, rolí, luky od Václava, zetě svého a Anny, manželky jeho za 200 kop míšeňských.“ Ale Petr Bugnar dlouho dům nedoržel, nýbrž vrátil tento „...duom na rynku pod domem Pešíkovským i se sladovně Václavovi, zeti svému a Václav zase jemu duom svůj na Rosmarku vedla Duška, krejčího, kromě zahrady, té nad Soudným rybníkem.“

Kdo byl následujícím majitelem tohoto domu, není známo. R. 1566 uvádí se - ve smlouvě o prodeji sousedního domu Pešíkovského – jeho držitelem Jakub Řezník; po jeho smrti (před r. 1597) ujala dům pozůstalá vdova Kateřina Jakubová (Jakubka) - řeznice, od jejíž dědiců koupil jej roku 1631 Lukáš Chmelík za 800 kop míšeňských, na něž dal zálohu 210 kop, zbytek pak splácel po 30 kopách ročně. Zemřel však již po 3 letech (r. 1634) a dům i s dluhy ujala vdova Anna Chmelnička, nazývaná jinak Moška, která byla majitelkou domu plných 35 let. V této době, kdy na celé město krutě doléhala bída hmotná i duševní, dům velice chátral, takže když dne 5. ledna 1670 zemřela, byl úplně zpustlý.

Krátce na to koupil tento „...dům v Rynku velice zpuštělý, mezi domem Martina Pfeifra, primasa a Jiřího Václava Aydy, od pánů na místě Anny, manželky Matyáše Arnolda, trubače a Martina Glose...“ , za 700 kop míšeňských bohatý a vážený měšťan Kryštof Profin, jež jej opravil a dluh za dům splácel do roku 1698.

Od tohoto koupil jej po 30. letech (r. 1700) za 1 050 zlatých rýnských urozený pán Bernard Šluknecht – psával se též „von Schluknecht“ – Zolbereuter kvartýru Německo – Brodského, po němž zdědila tento patricijský dům dcera Marie Regina, provdaná r. 1707 (19. listopadu) za Med. A Phil. Dr. Salom. Agustina Engelschalla, městského přísežného fysika města Jihlavy. Oba manželé prodali jej pak roku 1729 městskému syndiku Františku Vinařskému za 900 zlatých rýnských, v jehož rodině zůstal potom plných 60 let.

František Vinařský - „syndicus juratus“, jehož zápisy různých smluv vyplňují městské knihy a jehož výrazný podpis uzavírá celou řadu listin, vedl právní záležitosti zdejšího města v letech 1728 až 1750, kdy 15. března ve stáří 72 roků zemřel, raněn mrtvicí; pochován byl – dle tehdejšího zvyku – téhož ještě dne na hřbitově u velkého (děkanského) kostela. Před svým příchodem do Německého Brodu byl městským syndikem v Čáslavi, kde se těšil nemalé vážnosti, takže byl zvolen k zastupování města ve čtvrtém stavu na zemanském sněmu, svolaném ke dni 12. listopadu 1722. Do zdejšího města přišel skoro padesátiletý koncem roku 1727, aby se ujal úřadu syndika po Václavu Tadeášovi Tukovi,

⁶⁴ Též nazýván dle někdejších vlastníků domem Vinařských.

s nímž jej pak spojovalo dlouholeté přátelství. Rodina jeho byla velmi početná – celkem měl 10 dětí – pět synů a pět dcer. Z nich nejstarší – Antonín Michal, narozený 6. října 1731, studoval na zdejším, tehdy Augustiniánském gymnáziu 1. – 5. třídu v letech 1741 – 1745 a pak universitu v Praze. Později (1758 – 59) zastával ve zdejším městě místo vicesyndika, načež stal se v Českých Budějovicích „C.K. polní artillerie aktuerem“. Nejmladší syn Josef, který rovněž studoval pět tříd na zdejším gymnasiu, stal se později členem řádu jesuitského; roku 1783 se připomíná v Golčově Jeníkově. Sestra „Francí“ – jak jí doma říkali – provdala se později za krajského chirurga Jakuba Rosllera, kdežto „Teréz“ vzala si Karla Dvorského. Majetkové poměry této rodiny byly velice slušné (pozůstalost po syndikovi byla oceněna „deductis passivis“ na 2 926fl). Kromě tohoto domu „na rynku“, v jehož zadní části bylo hospodářské stavení s chlévem, patřily jí ještě dva domky („U sv. Vojtěcha“ a „Na Louži“) a řada polností, rozkládajících se na všech stranách města.

Je velice zajímavé pročitat „...*dědické rozdělení po Janu Františku Vinařském, bývalém syndiku zdejším, převzaté 10. července 1757...*“, kde je uveden podobný soupis celého hospodářství, jakož i bytového zařízení v tomto domě, podávající zároveň i typický obrázek tehdejších kulturních poměrů ve městě. V tomto obsáhlém seznamu je nejzajímavější „...*jedna stará hrobová truhla kůží potažená...*“, oceněná na 1fl.15kr.; tu zdělila po svém manželovi vdova Rosalie, která celých 40 let opatrovala toto neveselé dědictví. Zemřela potom „starostí“ 12. června 1970 ve stáří 88 let a pohřbena byla z tohoto svého bývalého domu, jež krátce před tím (r.1789) koupil od nejstaršího syna Antonína Michala Vinařského za 2 240 zlatých Martin Čermák, zdejší královský hraničný a skladník a jeho manželka Dorota.

V polovině 19. století patřil dům skoro dvě desetiletí bývalému řediteli světelského panství Františku Srnkovi, jenž byl v letech 1850 – 60 zvolen purkmistrem (prvním dle nového obecního zákona). Tomuto domu říkalo se pak dlouhou dobu „U Srnků“.

Roku 1881 koupil dům od Josefa Fiedlera advokát JUDr. František Štěpán se svou manželkou Otílií, kteří se po deseti letech odstěhovali do Písku a prodali (r.1892) dům MUDr. Norbertu Havlovi.

V lednu roku 1926 prodal MUDr. Norbert Havel a jeho manželka Antonie dům trhovou smlouvou lékárníkovi PhMr. Jaroslavu Karlovi a jeho manželce Martě. Dr. Havel byl městským lékařem a pokrokovým mužem politicky i literárně činným. Zemřel zanedlouho potom v již prodaném domě a jeho paní Antonie, žena vzácných vlastností, se odstěhovala ke svým dětem do Prahy. Dům byl jejich vlastnictvím po 35 let. Nový majitel opravil dům, uvedl místnosti do původního stavu a zachoval tak starobylý ráz domu. Později do něj přenesl svoji reálnou lékárnu z domu čp.18.

C. Konkurenční boj brodských lékárníků s drogisty

V této příloze uvádím plné znění dopisu PhMr. Jaroslava Karla st. Hlavnímu grémiu lékárníků pro Čechy v Praze (A) a následující jeho příspěvky na výročním shromáždění grémia v letech 1935 a 1937 (B, C), které se týkaly problematiky prodeje léčivých specialit drogisty (novinové články z neidentifikovaného listu). To, že tento nešvar byl rozšířen celostátně, dokládá dopis zemského úřadu v Praze rozeslaný všem okresním úřadům (D). Pod písmenem E uvádím zjištěné informace o drogeriích v okrese Německý Brod v tomto období.

A)

„V Německém Brodě, dne 27. XI. 1935

P.T. Hlavnímu grémiu lékárníků pro Čechy v Praze II., Příkopy 6.

V účtě podepsaný žádá, aby valné schůzi Hlavního grémia pro Čechy v Praze, konané dne 6. prosince t. r., byla předložena k volnému uvážení zásada, na jejímž podkladě jest nutno upravit poměr velkodrogerií k lékárnám a aby o přijetí této zásady bylo hlasováno. Tato zásada zní: Toliko velkoobchod s léčivými směsí má mít na skladě a prodávati ve velkém léky a léčivé speciality toliko lékárnám. Totéž platí o továrnách léčiv a léčivých specialit. Forma této zásady může být právnicky upravena, ale jen tak, aby nemohla býti jinak vykládána. Tato zásada má býti, jak shora uvedeno, podkladem k úpravě poměru velkodrogerií k lékárnám za příčinou odstranění nekalé soutěže malodrogerií. Bude-li tato zásada přijata, budiž uplatňována při ustanovení nového zákona, týkajícího se velkodrogerií.

Důvody:

1) Velkodrogerie byly až dosud nejen mimo ochranu, ale také mimo dohled zákona. Mohla tedy velkodrogerista dodávati léky a léčivé speciality i neoprávněným prodatelům, aniž by se dopustil trestného činu. Že se tak dalo, je nám všem známo. Až na čestné výjimky několika firem, které se chovaly loyálně, dělo se to všeobecně. Jedině tím, že velkodrogerie budou sankcemi zákona přidrženy k tomu, aby léky a léčivé speciality prodávaly pouze lékárníkům, bude možno fušerstvím malodrogerií čeliti, neboť neprodá-li velkodrogerista malodrogeristovi, nebude se tento dopouštět fušerství.

2) Ochrana lékárníka v důsledcích této mezery v zákoně byla dosud ilusorní.

a) Dohlédající úřady samosprávné nemají k úspěšnému potírání fušerství malodrogerií dostatek pravomoci a donucovacích prostředků a z toho také vyplývá nechuť úředních orgánů k jakémukoli zákroku.

b) Trestní zákoník, který je jasný, stal se nesprávným výkladem jmenovitě § 354 tak málo použitelným, že i u některých úřadů a soudců bylo jeho použití, nejednalo-li se o otravu, odmítáno.

c) Žaloba o náhradu způsobené škody fušerstvím byla téměř nemožná, protože prokazovati v každém jednotlivém případě výše škody nebylo vzhledem k těžko opatřitelným důkazům dobře možno.

d) Zákon o nekalé soutěži byl sice dobře míněn, ale tak stylisován, že pro dva odlišné stavy (lékárna, drogerie) nebylo možno ho aplikovati. Teprve dne 4. V. 1935 bylo k tomu dáno rozhodnutí, že drogista lékárníkovi soutěžitelem býti nemůže a tudíž, že lékárník dobrodiní tohoto zákona vyňat není. Ale ani tento zákon není ochranou lékárníka, protože je příliš těžkopádný a spor je příliš drahý.

Tato zákonitá opatření nejsou však preventivními prostředky k ochraně lékáren i veřejnosti před fušery. Všechno snažení naše o odstranění tohoto zla a o zabezpečení existencí bylo a bude marné, nebude-li odstraněn kořen, příčina tohoto zla a nebudou-li stíháni zákonem velkdrogisté, dodávající léky neoprávněným prodatelům. Jestliže nebude této úpravy v budoucím zákoně o velkdrogeriích docíleno, bude ochrana lékárníka znemožněna a existence lékáren tak dalece ohrožena, že lékárny v dohledné době s drogeriemi splynou.

Žádám, abych o valné hromadě mohl ke všemu pronést ústní odůvodnění. Důvody, které jsem v krátkosti uvedl, doplním a opatřím doklady na schůzi. Jelikož se jedná o existenční zájmy celého stavu, žádám, abych ve schůzi mohl o věci promluvit.

V dokonalé úctě PhMr. Jaroslav Karel“

B)

„Vážení pánové!

Téměř před dvěma lety zahájil jsem spor s místním drogistou, který těžce poškodil nekalou soutěží moji lékárnu. Nemohu Vás zde zdržovati podrobnostmi. Zaujalo by to mnoho času. Pro přehled konstatuji, že během této doby byl drogista odsouzen okresním i zemským úřadem, okresním i krajským soudem. Se svými nároky jsem byl odkázán na pořad práva civilního. Podal jsem tedy žalobu o nekalou soutěž. První instance v Kutné Hoře v zásadě rozhodla, že drogista sice soutěžil, ale na lékárníky vztahují se jiné zákony a žalobu zamítla. Jiného názoru byl vrchní soud v Praze, který zrušil nález krajského soudu v Kutné Hoře a rozhodl, že drogista je schopen nekalé soutěže. Tento názor potvrdil také a odůvodnil nejvyšší soud v Brně dne 4. května 1935. Výše škody je projednávána v Kutné Hoře. Do této sféry patří také žaloba, podaná tímto drogistou na mne pro prodej Aspirinu, Pyramidonu, Famelu,

Veramonu bez receptu, které však jsem byl zproštěn, protože jsem si při výdeji počínal rigorosně. Kdybych dal svázati akta, týkající se těchto záležitostí, byla by to kniha o několika stech stranách. Omezil jsem se na konstatování suchých dat. Klamal by se však ten, kdo by domníval, že zmíněný drogistu fušerství zanechal. Prodával léky dále s větší opatrností. Podal jsem tedy oznámení s doklady okresnímu úřadu a výsledek toho byl, že po dvou měsících, když hrozilo promlčení trestního činu, sdělil okresní lékař mému právnímu zástupci, že si práci s tím přidělovat nebude a corpora delicti nám vrátil. Nezbylo tedy nic jiného, než znovu hledati ochranu u řádného soudu. A tak jsem se octl tam, kde jsem začal před dvěma léty.

Vážený pánové, proč jsem Vám přednesl slabý extrakt celé této záležitosti? Abych Vám fakty dokázal, že ochrana i obrana našeho stavu je ilusorní. Všechny naše spory s malodrogisty a tresty z nich pro ně vyplývající nejsou ochranou preventivní a nejsou s to odstranit tyto neblahé poměry. Kořen tohoto zla spočívá v tom, že malodrogista má možnost obdržeti léky z velkodrogerií a továren. Je tedy nutno jíti k původu fušerství a zabrániti, aby malodrogista nedostal k prodeji léky a léčivé speciality. My pronásledujeme a stěžujeme si na zcela přirozený následek neloyální činnosti velkodrogerií a továren. Aby bylo jasno, konstatuji, některých velkodrogerií a továren, protože řada těchto podniků chová se k nám loyálně. Tedy děláme to obráceně. Pronásledujeme malodrogisty a dovolujeme velkodrogistům, aby jim naše zboží dodávali. Za Rakouska nebylo nebezpečí tak hroživé. Existovalo několik řádných velkodrogerií, které si počínaly korektně. Dnes se počet jejich znásobil a rovněž tak i malodrogerií. A stává se samozřejmostí, že velkodrogista dodává malodrogistovi léky. Velkodrogerie jsou až dosud nejen mimo ochranu, ale i dohled zákona. Velkodrogista může dodávati léky a léčivé speciality i neoprávněným prodatelům, aniž by se dopustil trestního činu. Že se tak děje je Vám dobře známo. Kdyby velkodrogerie nebo továrna nedodala naše zboží malodrogistovi, nemohl by nás malodrogista poškozovati. Jedině tím, že velkodrogerie sankcemi zákona budou přidrženy k tomu, aby léky a léčivé speciality prodávaly pouze lékárníkům, bude fušerství malodrogistů odstraněno. Jak jsem již uvedl, ochrana a obrana lékárníka v důsledku této mezery v zákoně, že totiž velkodrogista smí prodávati léky i malodrogistovi je ilusorní.

1) Dohlédací úřady správní nemají k úspěšnému potírání fušerství malodrogistů dostatek pravomoci a donucovacích prostředků a z toho plyne nechuť úředních orgánů k jakémukoli zákroku. Klasickým dokladem je můj případ, kde úřední lékař odmítá se zabývati věcmi a dokonce bere drogistu v ochranu. Posudek, který vydal jako znalec u okresního soudu, dal jsem ověřiti a je dokladem toho, že v ochranu okresního úřadu proti fušerům lékárník spoléhati nemůže. Vedle jiných omylů, praví se v tomto posudku, že drogistu může

prodávati léky, jestliže tyto nejsou zhotoveny podle lékopisu. Vláda vydala několikrátě nařízení, aby fušerství v jakékoli formě bylo přísně stíháno. Každý stav usiluje o to, aby svá práva ubránil proti fušerům. Fušer, který vyrábí mazání na regma z denaturovaného líhu, Hoffmanské kapky ředěné vodou, prodává zakázané speciality, speciality vázané na lékařský předpis docela volně atd., má býti dvojnásob trestán, protože ohrožuje lidi na zdraví.

2) Trestní zákon, který je jasný, stal se nesprávným výkladem, jmenovitě § 354, tak málo použitelným, že u některých úřadů i soudů bylo jeho použití, nejednalo-li se o otravu, odmítáno. Tento starý rakouský zákon trestá neoprávněné vydávání léčiv bez rozdílu. Byl jedinou dobrou obranou lékárníka. Tím, že jsme se ho tak málo dovolávali, stával se obsolentním.

3) Žaloba pro rušenou tržbu a náhradu způsobené škody je téměř nemožná, protože prokazovati v každém jednotlivém případě výši škody vzhledem k těžko opatřitelným důkazům není dobře možné.

4) Zákon o nekalé soutěži byl sice dobře míněn, ale tak stylisován, že pro dva odlišné stavy (lékárna, drogerie), nebylo lze ho aplikovati. Navrhovatelé tohoto zákona měli na mysli odstraniti nekalou soutěž z hospodářského života vůbec. Stalo se však, že nový zákon byl tak stylisován, že jeho působnost mohla býti vztahována jen na případy nekalé soutěže stejnorodých podnikatelů. Teprve usnesením nejvyššího soudu ze dne 4. května 1935 bylo v mém sporu s drogistou rozhodnuto: „stačí, když osoby přicházející v úvahu jako soutěžitelé, jsou činné ve stejném neb podobném hospodářském oboru“. „Proviní-li se živnostník, jehož podnik nemá právní podklad podle příslušných správních předpisů, v hospodářském styku i proti zákonu o nekalé soutěži, není mu tento nedostatek na omluvu a nezbavuje ho objektivní soutěžní způsobilosti ani možnosti soutěže.“

Drogista tedy lékárníkovi soutěžitelem býti může a lékárník není vyňat z dobrodiní tohoto zákona. Leč ani tento zákon není s to ochrániti práva lékárníků, protože nestíhá pravé původce nekalé soutěže. Dosavadní poměry vedou k úplnému splynutí obou stavů. Namnoze via facti se to již stalo, s tím rozdílem, že lékárník má více zodpovědnosti. Mohu to prokázati. Jestliže nechceme, aby se tak stalo všeobecně, je nutno, abychom bezohledně potřeli původce tohoto zla. Předkládám Vám, vážení pánové, k uvážení zásadu, na jejímž podkladě je možno toto zlo odstraniti a účelně čeliti krisi našeho stavu. Prosím, v zájmu věci, abyste o ní dnes rozhodli. Tato zásada jest:

☞ Toliko velkoobchod s léčivými směsí smí míti na skladě a prodávati ve velkém léky a léčivé speciality toliko lékárnám. Totéž pak platí o továrnách léčiv a léčivých specialit.

Forma této zásady může být právnicky upravena, ale jen tak, aby zásada nemohla být jinak vykládána. Tato zásada má být podkladem k úpravě poměrů velkodrogerií k lékárnám za příčinou odstranění nekalé soutěže malodrogistů. Úmyslně pravím velkoobchod s léčivý, neboť my neznáme velkodrogerie. Lékárně může dodávat jen odborný velkoobchod s léčivý. Velkodrogista, který potají nebo veřejně dodává k naší škodě malodrogistovi, nemůže být naším přítelem. Mohou-li již dnes existovati některé velkoobchody, dodávající pouze lékárnám, s vyloučením malodrogerií, jsem přesvědčen, že ani ostatní nebudou proti tomuto spravedlivému požadavku lékárníků, jestliže tito v zájmu své existence tento požadavek uplatní. Máme doklady i o tom, že velkodrogista byl nucen dodati malodrogerii léky, jinak by u něho vůbec neprodal. Buďto bude dodávati jim anebo nám, ale nikdy oběma. Dvěma pánům nelze sloužiti. Budeme trvati také na tom, aby v takových velkoobchodech s léčivý byli zaměstnány kvalifikované síly, příslušníci našeho stavu, protože zodpovědnost těchto podniků je právě taková, jako v lékárnách. § 156 poškodil nás citelně. Proto také stala se otázka ručního prodeje aktuální, ačkoli tento jediný zdravý zdroj příjmů neměl být nikdy vzat ze zřetele. Pro špatně placenou recepturu pokladenskou jsme ztratili ruční prodej.

Vážení pánové, prosím Vás znovu, abyste nepodceňovali význam návrhu předloženého. K jeho uskutečnění dojíti musí, nemá-li lékárnictví zahynouti.

Debaty zúčastnili se PhMr. Písaříček, PhMr. et Dr. Větrovský a právní poradce Svazu československého lékárnictva, advokát JUDr. K. Vaněk, který po stránce právní zhodnotil návrh PhMr. Jaroslava Karla. Při hlasování byl návrh PhMr. Jaroslava Karla jednohlasně přijat.“

C)

„Vážení pánové!

Dovolte, abych podal referát o výsledku sporu, který jsem téměř tři roky vedl proti drogistovi pro nekalou soutěž.....

...V prvním trestním sporu byl odsouzen drogista i u soudu odvolacího k podmíněnému trestu. V novém trestním sporu byl odsouzen k trestu nepodmíněnému, ale u soudu odvolacího byl žaloby zproštěn. Ve sporu o náhradu škody způsobené nekalou soutěží došlo mezi mnou a drogistou ke smíru. Drogista zaplatil velké útraty sporu, výlohy advokátů, 7 000 Kč a zavázal se nefušovati...“

D)

*„V Praze 9. března 1937**Okresním úřadům v zemi České a magistrátu hlavního města Prahy.**Vzhledem k tomu, že se stále a stále opakují případy neoprávněného prodeje léků v malodrogerii a bylo zjištěno, že malodrogerie prodávají i léčiva podléhající opiové konvenci žádám, aby tamní úřad těmto obchodům věnoval plnou pozornost a častými prohlídkami se přesvědčoval, zda nepřekračují meze svého oprávnění. Ježto jest zřejmo, že dosavadní opatření a ukládané tresty nestačí ku zamezení těchto přestupků, žádám, aby při zjištění přestupku bylo použito nejvyšších trestů zejména tehdy, jde-li o neoprávněný prodej omamných léků.**Za zemského presidenta...“*

E)

*Ve zprávě o zdravotních záležitostech v roce 1937 (str.19-20) se uvádí: „Obchod s léčivem pozůstává jen v malém měřítku. Koncese na obchod s jedy nebyly nikomu uděleny. Materialistů jest v okrese deset, jichž oprávnění pohybuje se v dovolených mezích...“**Oněch deset materialistů je uvedeno ve zprávě brodského okresního úřadu o stavu obchodníků s jedy z období 1. listopadu 1938 - 31. října 1939, kterou vypracoval pro Zemský úřad v Praze:**„Josef Hušek, Alois Novák, Pavel Pachner, Jindřich Doležal, Jaroslav Pecina - všichni v Německém Brodě; Vladimír Pavel - Úsobí; Gustav Vítek a Stanislav Jírů - Polná; Jaroslav Beneš - Štoky, Josef Větvíčka - Lipnice.**Ve výroční zprávě vrchního zdravotního komisaře o prohlídkách v závodech materialistů v Německém Brodě z 29. března 1939 se též uvádí deset drogerií a že „...činnost drogistů nepřekročila dovolených mezí...“.**Pro zajímavost uvádím znění koncese č. 20.684 drogisty Pavla Pachnera z 28. června 1932, provozujícího živnost v Dolní ulici čp.104: „Pachner Pavel drogista... koncese ku prodeji látek a preparátů, které jsou určeny, aby jich bylo užito za léky, pokud prodej jich není výlučně vyhrazen lékárnám, zahrnujícím v sobě nařízení ministerstva obchodu a vnitra ze 17.6.1886 č.97 ř.z. s doplňkem ministerského nařízení z 8.12.1895 č.188 ř.z., zmocnění ku prodeji jedů dle nařízení ministerstva vnitra a obchodu ze dne 21.4.1876 č.60 ř.z., jakož i umělých minerálních vod a vřídelných výrobků.“*

D. Pěstování léčivých rostlin v Německém - Havlíčkově Brodě

Pěstování léčivých rostlin v okrese za první republiky a krátce po druhé světové válce bylo, jak jsem se již dříve zmínil, především spojeno se Zemským ústavem pro choromyslné. Předními odborníky přes léčivé rostliny byli brodští lékárníci PhMr. Jaroslav Karel st., PhMr. Ota Mach a lékárník z České Bělé PhMr. Jan Sajfert. Po druhé světové válce, ale i v komunistickém Československu byl uznávaným znalcem léčivek syn lékárníka Karla st., PhMr. Jaroslav Karel ml.

Podrobněji je možné se seznámit se situací v Brodě v roce 1946 díky článkům Mr. Karla st., které byly uveřejněny v Časopise českého lékárnictva. (A: 1/46; B: ?):

A: „*Cur moritur homo, cui crescit salvia in horto*“

„Pěstování léčivých rostlin při Zemském ústavě pro choromyslné v Havlíčkově Brodě vzniklo při počátku tohoto ústavu a bylo vyvoláno snahou poskytnouti chovancům ústavu vhodné zaměstnání a tím rozptýlení blahodárně na jejich stav působící. Původně pomýšleno

Obr. 27: Lokalita pro pěstování divizny na Rozkoši.

na pěstování bource, od toho však pro nepříznivé vegetační podmínky i ostatní nesnáze s tím spojené bylo upuštěno a tak téměř před dvaceti lety vykopali jsme první záhony a zaučovali lehce nemocné do této práce. Zkušeností nebylo. Krásným porozuměním prvního ředitele a lidumila Dr. Matěje Brandejse, který sám předcházal při pracích příkladem i všeho úřednictva i v

pozdějších dobách, vznikl časem úspěšný podnik, příkladně významu národohospodářského, který byl chloubou tohoto ústavu a možno říci jedinečným v republice. Nemocným dal možnost nutného rozptýlení vhodnou prací a stal se podstatným pokladním přínosem ústavu k přilepšení nemocných. Každým rokem byly získány nové zkušenosti, v menším měřítku pěstována máte peprná, melissa, heřmánek, digitalis. Ustáleno bylo pěstování officinální pivoňky, současně jako ozdobných keřů u cest, v největším měřítku pěstována divizna. Pohled na zářící pole divizny zvláště při západu byl jedinečný. Vypěstovány rostliny až tři metry vysoké. V některých příznivých letech docíleno až 13q suchého květu divizny. Suchý květ je lehký jako peří, lze si tedy představit, jaké hromady toho byly. V lékárnách vidíme často zšedlé, špinavě žluté zboží, které nepřispívá k oživení čajových směsí. Stává se to nevhodným uskladněním. Sušení dělo se na bezprašných půdách nebo ve volných sálech tohoto ústavu.

Někteří kolegové našeho grémia, jimž jsme zboží posílali, dobře pamatují, jak bylo pěkné. Časem pomýšleno na rozšíření polí i druhů podle získaných zkušeností. Vcelku považují racionální pěstění léčivých rostlin za možné i úspěšné.

Tyto řádky jsou bohužel reminiscencí. Příchodem Němců dopadla na ústav rána úměrná jejich kultuře. Tam, kde slovo blázen nebylo vysloveno, protože člověk může být chorý myslí jako tělem, ozýval se po dobu války křik německých šarží, vzorně pěstěný park byl zdupán, vše zpřeházeno, vznikla obrovská škoda. Jen ta divizna sem tam na stránkách Rozkoše divoce rostoucí nás překvapí, jakož i vzosný náprstník. Bude-li ústav vrácen původnímu účelu, začneme znovu.

Loňský sběr léčivých rostlin byl slabý. Bylo těžko posílati školní mládež do polí a lesů pro stávající nebezpečí pohozených třaskavin. Tím více je třeba přičiníti se o zdar sběru letošním rokem. Právě nyní pociťujeme v lékárnách nedostatek léčivých bylin a jistě není lékárníka, který by podceňoval význam sběru. Je třeba více propagace u nás a více porozumění u mládeže. Mám zkušenosti, že zájem mládeže roste. Není to osobní prospěch lékárníka, je to záležitost významu národohospodářského, je to povzbuzování mládeže k poznání přírody, je to také ovšem tradiční majetek lékárnického stavu a aby tato hřivna nevypadla nám z ruky, záleží na nás. Sleduji myšlenku, zdali by nebylo možno zřídit vzorná pole léčivých rostlin. Byl by to krásný doplněk čtyřletého studia spojený s praktickým studiem a doplněný ústavem pro výzkum léčivých rostlin. Odtud také by se dostala do našich lékáren vzorná droga, zde by se také náš student dověděl prakticky, jak má vypadat.

Léčivé rostliny ovšem nelze pěstovati ve škarpě nebo u prašných sinic. Ale i v tomto ohledu by právě nyní než kdy jindy bylo lze pomoci. Odchodem Němců nabyt stát rozsáhlých pozemků. Byla by to nepatrná půjčka našemu stavu a veřejnému zdravotnictví, kdyby malý zlomek z toho byl k tomuto účelu věnován. Nebylo by to ostatně nic nového, podobné ústavy v jiných odvětvích jsou.

V otázce léčivých rostlin nebylo zdaleka řečeno poslední slovo. Byl bych rád, kdyby tento článek nebyl jen přečten a odložen a prosím kolegy, kteří mají o věc zájem, aby nám svůj názor laskavě napsali a mám za to, že společným úsilím by tu vzniklo něco nového a prospěšného.“

B: „Zavedme pěstování léčivých rostlin na Havlíčkovobrodsku.“

„Na Havlíčkovobrodsku a vůbec na celé Českomoravské vysočině je mnoho neplodných luk, na kterých by se nechaly dobře pěstovati různé léčivé rostliny, zejména heřmánek a jiné, za jejichž dovoz platíme velké obnosy do ciziny. Po celém kraji roste množství různých

léčivých bylin, které při racionelním pěstění by poskytovaly velký výnos pěstitelům, užitek obyvatelstvu a republice úsporu devis.

Snahy o pěstování léčivých bylin ve velkém nacházejí velkou podporu úředních míst. Jedná se dokonce i o zřízení Ústavu pro výzkum na pěstování rostlin v Havlíčkově Brodě, v kterém by se soustřeďovala všechna péče o racionelní provoz tohoto jistě v blízké budoucnosti významného podnikání na celé Vysočině. Že snahy po zřízení ústavu se dostávají do konečného stádia, svědčí návštěva univerzitního profesora Dr. E. Skarnitzla, profesora farmakognosie, který si prohlédl za doprovodu místních pracovníků široké okolí Havlíčkova Brodu a přilehlých míst a zjistil, že všechny podmínky pro zdárné pěstování léčivých bylin jsou zde dány.

Obr. 28: Pohled na psychiatrický pavilon přes diviznové pole.

Záleží nyní již jen na iniciativě místních činitelů, aby v rámci dvouletého plánu byl ústav v Havlíčkově Brodě zřízen a pěstování léčivých rostlin započato. Co by to pro celý kraj znamenalo, netřeba podotýkati. Dodáváme ještě, že v Havlíčkově Brodě byla ustavena komise pro sběr léčivých bylin, jíž tvoří: předseda MUDr. F. Slejška, úřední lékař ONV v Havlíčkově Brodě, místopředseda PhMr. Jan Sajfert, statkář z České Bělé, jednatel PhMr.

Jaroslav Karel, lékárník v Havlíčkově Brodě, pokladník PhMr. Ota Mach, lékárník v Havlíčkově Brodě a odborný poradce RNDr. Vl. Sotorník, profesor v Havlíčkově Brodě. Podobná komise byla ustanovena i v Humpolci a věříme, že při vzájemné dohodě a podpoře všech hospodářských a politických činitelů se brzo stane z Českomoravské vysočiny zásobárna léčivých rostlin pro celou republiku a že při obratné politice vývozní pomůže našemu farmaceutickému průmyslu proniknout na zahraniční trh, který mělo dříve obsazeno Německo.“

S prvními lety komunistické vlády byla činnost komise utlumena a její výsledky znehodnoceny. Další vývoj sběru léčivých rostlin v okrese se již zcela shodoval s vývojem v celém státě (sběr školní mládeží apod.) V materiálech okresního národního výboru z roku 1954 jsem našel kusou zprávu pro Krajskou komisi pro sběr a povolování léčivých rostlin v Jihlavě o ustavení brodské okresní komise ve složení: předseda - PhMr. František Petrák za Mediku Havlíčkův Brod (dále jen HB); jednatel - ing. Pavlík z krajské výkupny léčivých rostlin v HB, později nahrazen PhMr. Jaroslavem Jelenem; členové: A. Vodová za

Československý červený kříž HB; Jaroslav Vacek za školský odbor HB; Vlad. Vacek za zemědělský odbor HB; PhMr. Jaroslav Karel st. za OÚNZ HB; PhMr. Jaroslav Karel ml. za Mediku HB; Dr. Jan Janáček za spolek zahrádkářů a mičurinský kroužek; Karel Novotný, správce lihovaru Pohled za ČSSS; Josef Toman, vedoucí střediska SLH Orlovy - Skála, p. Věž.

E. Kronika „Brigády socialistické práce“ – důležitá či zajímavá fakta

V lékárně Na náměstí čp. 54 v Havlíčkově Brodě mi byla zapůjčena kronika, kterou založili zaměstnanci lékárny (konkrétně Jiřina Doškářová - Holoubková a Jana Šiklová - Kašparová) v roce 1973. Prakticky se nejedná o spis, který by zachycoval rozvoj lékárny v širších souvislostech, nýbrž spis účelově zaměřený na popsání plnění závazků v rámci tzv. „Brigády socialistické péče“ (dále BSP). Tento typ „kronik“ byl ve své době zcela běžný.

Nutno však podotknout, že se nejedná o z historického hlediska zcela bezcenný materiál. Nese v sobě sice poměrně silný budovatelský nádech, neobsahuje, jak jsem se již zmínil, pro historické zpracování lékárenství v Havlíčkově Brodě významnější faktografii (míra expedice, obrat, množství magistraliter, volně prodejných léčiv apod.; značný prostor je věnován např. každodenním problémům jednotlivých pracovníků či jejich osobním charakteristikám - výročí, svatby...), ale přesto je možno po prostudování obsahu vyvodit jisté závěry, či některé skutečnosti potvrdit.

Do DP vybírám pouze některá fakta (chronologicky dle dat jednotlivých zápisů), která mne zaujala, pro ilustraci charakteru textu uvádím první stranu v plném znění.

☞ Plné znění úvodní strany kroniky:

„Dnes už si žádný nevzpomínáme, jak to vlastně bylo. Kdo přišel s tím nápadem vést si jakýsi deník o našem „lékárenském životě“. Ale ať už to bylo jakkoli, faktem je, že jsme se rozhodli, že si povedeme kroniku.

Chtěli bychom vykreslit a vymalovat zde jakýsi ucelený obrázek o tom, jak u nás v lékárně - a to v lékárně 05-01-01, nám ČSA 54, Havlíčkův Brod - pracujeme, jakých dosahujeme výsledků a s čím se potýkáme, ale tak trochu se zmínit i o našich radostech a strastech soukromých a všem, co se týká našeho všedního života.

prosinec 1973“

☞ Následující tři strany mají též charakter úvodu; uvádím část obsahující seznam pracovníků, kteří založili BSP (z roku 1960):

„...Před 14 lety, v roce 1960, dochází v Havlíčkově Brodě, co se týče lékáren a jejich tehdejších zaměstnanců, k určitým změnám. Zrušila se lékárna „U mostu“ a téměř všichni její zaměstnanci začínají svoji novou éru v této lékárně na náměstí. A tenkrát, v polovině roku 1960, přihlásil se tehdejší kolektiv na počest 40. výročí založení KSC do soutěže o získání titulu „Kolektiv socialistické práce“.

V té době měla lékárna 13 zaměstnanců, z nichž mnozí zde pracují dodnes.

Je to pan PhMr. Zvěřina Jan, vedoucí lékárník, který stál u kolébky BSP, PhMr. Berková, PhMr. Nedělková, PhMr. Dolejší, laborantka Koubková Eva a sanitárka paní Lacinová. A z těch, kteří tu již nepracují, ale brigádu zakládali, to byli PhMr. Šetka, PhMr. Halíková. PhMr. Procházková, laborant Karel Toman, laborantka Olga Odehnalová, laborantka Maršounová a sanitárka Rejnková Drahuše.

Kolektiv se zavázal...“

☞ Rok 1974:

☞ Záznamy provedeny jedenkrát měsíčně.

☞ Při datu 22. března uvedeno: „*Od 11. - 15. března jsme nestačili sledovat, co se děje ve světě. Čekárna byla stále přecpána pacienty, takže čekací doba pro přípravu léků se prodlužovala dokonce i s odkladem na druhý den. Nejhorší snad bylo úterý...“*

- Není bez zajímavosti, že tenkrát v lékárně pracovalo 8 magistrů farmacie.

☞ Za zápisem k datu 8. června 1974 následuje pokus o stručný popis vývoje farmacie od pravěku do současnosti. (Zaměřeno především na využití léčivých rostlin.)

☞ 8. října 1974 - „...*Od 30. září do 2. října byla naše lékárna uzavřena a z příkazu ředitelství OÚNZ byla na pracovišti provedena inventura. Předsedou inventurní komise byla laborantka Božena Váňová z chotěbořské lékárny. Členem této komise byl PhMr. Zdeněk Toff - vedoucí lékárny v Chotěboři.*

Po sečtení cen celkového množství hromadně vyráběných léčivých přípravků, pomocného materiálu, surovin a zapsání do inventurních listů byl třetí den sepsán protokol za přítomnosti okresního lékárníka pana Petráka a ekonomky lékárenské služby paní Marie Musilové o průběhu inventury a jejím šťastném zakončení, které svědčí o svědomité práci nás všech.“

☞ *Dále ze zápisu u 23. prosince je zajímavý údaj, že: „...Denně lékárna vyexpeduje léky na 600 - 700 receptů. Také se zvýšil počet těch, kteří kupují za hotové. Největší spotřeba na recepty i na volném prodeji je u Acylpyrinu, Celaskonu a všech druhů kapek proti kašli. Velká spotřeba je též u antibiotik, které lékaři předepisují při nebezpečí komplikací. Výdej léků na recepty zdržuje neustálé vypisování chybějících léků na náhradní předpisy. Jsou to hlavně hypotenziva a velmi žádaný B-komplex. Je hodně případů, kdy pacient žádá lék i v noci. A tak přijme-li lékárna na noc několik receptů na Oxymykoin kapky, nestojí za to jít vůbec spát. Nejčastěji se vydávají léky na choroby žlučníku a proti chřipce.*

Noční službu, sobotní odpoledne a neděli zajišťuje diplomovaný pracovník sám. Sobotní dopolední služba je zesílena o jednu laborantku, která zajišťuje výdej volně prodejných léků a dokončuje lékové formy, připravené lékárníkem.“

Rok 1975:

⌘ Zápis z 15. ledna obsahuje opět soupis personálu: „...Jsou to: Vedoucí lékárny PhMr. Jan Zvěřina, zástupce vedoucího lékárny PhMr. Marta Berková a další diplomované síly - Marie Dolejší, Věra Nedělková, Hana Kuntošová, Jana Smetanová a Marie Venzhöferová. Z laborantek je to paní Olga Šoubová, Eva Koubková, Hana Milfajtová, Daniela Nevolová, Jana Šiklová, Jaroslava Popelavá a Věra Křehlíková.

Sanitárky zastupuje stále stejná Růžena Klofáčová, Libuše Lacinová, Blanka Böhmová a externě pracující Miloslava Švecová...“

⌘ 26. února: „Nejsilnější den v týdnu je úterý, kdy pacienti zásobují lékárnu recepty k přípravě nejrůznějších druhů mastí od pana Dr. Havlíčka.“

⌘ Následuje zápis z 27. března, obsahující velmi stručné, ale jinak poměrně výstižné pojednání o vývoji evropského lékárnictví od 12. století do roku 1960. Vybírám: „Do socialistického sektoru byly u nás lékárny převedeny vydáním zákona č. 271/1949. V roce 1950 byl zřízen N.P. Medika, který podléhal přímo ministerstvu zdravotnictví. V roce 1952 byl N.P. Medika rozdělen na krajské národní podniky. V roce 1957 byly převedeny tyto krajské podniky na zdravotní odbory KNV. V roce 1960 došlo k nové organizaci lékárenství. Lékárny byly začleněny do OÚNZ.“

⌘ 8. března - oslavy MDŽ

⌘ 20. května: „V tomto významném měsíci se v naší lékárně konala porada (13.5.1975) se zástupcem družstva Stavba. Týkala se projektu zamýšlené adaptace naší lékárny. Porady se zúčastnil s. předseda ZV ROH J. Novák, s. ekonomický náměstek OÚNZ Sváček a okresní lékárník PhMr. Fr. Petrák.“

⌘ 2. července 1975: Zmíněna kontrola Dr. Vítka z laboratoře pro kontrolu léčiv z Týniště nad Orlicí. Pro zajímavost uvádím: „Byli jsme z příchodu Dr. Vítka dost rozrušení, protože jsme očekávali, že nám vezmou na přezkoušení destilovanou vodu, která nám nevyhovovala na mikrobiologickou zkoušku. To se však nestalo.“

Rok 1976:

⌘ 19. března: „...jsme obdržely „objednávku léčiv“ ze skladu zdravotnického zásobování z Vysokého Mýta.

Po dobu skládky zboží máme z bezpečnostních důvodů zavřeno, i když někteří pacienti toto opatření nechtějí chápat a nadále postávají u lékárny a přihlížejí našemu běhání s balíky léků do lékárny a zpět k autu. Tento den je vždy jaksi výjimečný. Většina členů kolektivu se věnuje přejímce zboží a jeho uskladnění na příslušná místa. A jen ten, kdo připravuje či expeduje léky na recepty, zůstává na svém místě, aby byla zajištěna normální obsluha pacientů. Protože i v tento den máme dále otevřeno.“

⌘ 28. září: „...Poslední týden v září byla v naší lékárně svolána výroční schůze našeho odborového úseku. Na schůzi bylo přítomno 14 ze 16 zaměstnanců. Schůzi zahájila PhMr. Věra Nedělková, která přivítala zástupce ZO ROH s PhMr. Šetku a zhodnotila práci úseku za minulé období.

PhMr. Nedělková vyzdvihla úkoly, které v příštím období čekají zaměstnance lékárny. Jsou to: Přemístění lékárny do provizorních prostorů, práce ve ztížených podmínkách a budování lékárny nové....“

⌘ 17. listopadu: Uvádí se, že od října do počátku listopadu se vše připravovalo na stěhování lékárny do přechodných prostor na Žižkově ulici.

„...Od 1. listopadu byla lékárna uzavřena a ve výloze visel plakát pro pacienty, kteří obsah stejně nedočetli až do konce a zvědavými otázkami nás vyrušovali z balení skleněných štantek, porcelánových masťovek a veškerého zboží....“

Lékárna v bývalém domově důchodců v Žižkově ulici čp.xy byla otevřena v 15. listopadu 1976.

Rok 1977:

⌘ 9. února: „Abychom se trochu seznámili s problémem, které nám nové pracoviště přináší, svolal vedoucí kolektivu s PhMr. Jan Zvěřina na 7. únor pracovní poradou.

Nejdříve nám přednesl politický referát. Vysvětlil nám problémy v zásobě léčiv - nedostatk Ipecarimu gtt, Sanorinu 0,5...“

Rok 1978: Soupis personálu:

Vedoucí lékárny - PhMr. Jan Zvěřina

Zástupce vedoucího: PhMr. Marta Berková

Magistři: PhMr. Věra Nedělková, PhMr. Marie Dolejší, Promovaná farm. Jana Smetanová, p.fm. Jana Titlová, p. fm. Alena Huserová

Laborantky: Eva Koubková, Hana Milfajtová, Věra Křehlíková, Daniela Nevolová (Lajžnerová), Jana Šiklová (Kašparová)

Sanitárky: Růžena Kľofáčová, Libuše Lacinová, Miloslava Švecová

Rok 1982: „...Zvýšené nároky na množství potřebných léčiv byly zjištěny přepracovanými normami spotřeby. Celková realizace proti době, kdy byla lékárna umístěna na Žižkově, se zvýšila o 2,5 mil Kčs a v současné době překročila 8 mil. Kčs za rok.“

Rok 1988:

⌘ 5. března: „Nejvíce žádaný je Acylpyrin, Paralen, Celaskon a B-Komplex. Při expedici na recepty se nejvíce vydávají antibiotika.“

Následující fotky z kroniky zachycují interiér lékárny počátkem 70. let:

F) Politické a stavovské zařazení lékáren a města

Země: Čechy (celé období)

Kraj: Pardubice (1850 – 1855)

Čáslav (1855 – 1862)

Jihlava (1949 – 1960)

Hradec Králové (1960 – 1990)

Jihlava (2000 -)

Politický okres: Německý Brod (1850 – 1940)

Humpolec (1940 – 1945)

Havlíčkův Brod (1945 – 2000)

Soudní okres: Německý / Havlíčkův Brod (celé období)

Protektorátní uspořádání za 2. světové války:

Oberlandát: Německý Brod (15.3.1939 – 1940)

Kolín (1940 – 1942)

České Budějovice (1942 – 1945)

Nadřízený (stavovský) orgán brodských lékáren:

Pražská lékařská fakulta Univerzity Karlovy

Grémium čáslavského kraje

Medika, n.p., krajská správa lékární Jihlava

OÚNZ Havlíčkův Brod, KÚNZ Hradec Králové

Česká lékárnická komora

1b.

12/ 153

ihnen vorzulegen. Ihnen wollen, wobei der H.H. /
 1777 Kauf auf Java Anicellidra zu tragen
 und zu Calentian verbunden sein soll, folgend
 wird auf diese Kauf und respective Verkauf
 Contract, mit Einwilligung und Consentierung der
 und Respektiven Magistrats Jurisdiction Fundorum
 in an oder ad hoc, in sich selbst oder in dem Spiel
 in die Königliche Häuser fürwahrlich werden können,
 alle getreulich und schwere gefährt

Zu dessen mehrerer Bestätigung und Beglaubigung haben die
 Kauf Contract beide Herrn. Prinzipal Contractanten
 nach dem für zu insonderheit untertrag sein ge
 " stungen: Grady Ihnen, und dem eigenen und dessen
 und nachfolgende Jahren sundig unterfahren und
 ihr respective Fälligkeiten eingetruendet, so geschehen
 in der Königliche Stadt Pruthen wird im Jahr 1777
 " nach und nach von oben

(L.S.) Barbara Traxillith
 Carlbüsing

(L.S.) Johann Anton
 Pruthen
 Pruthen

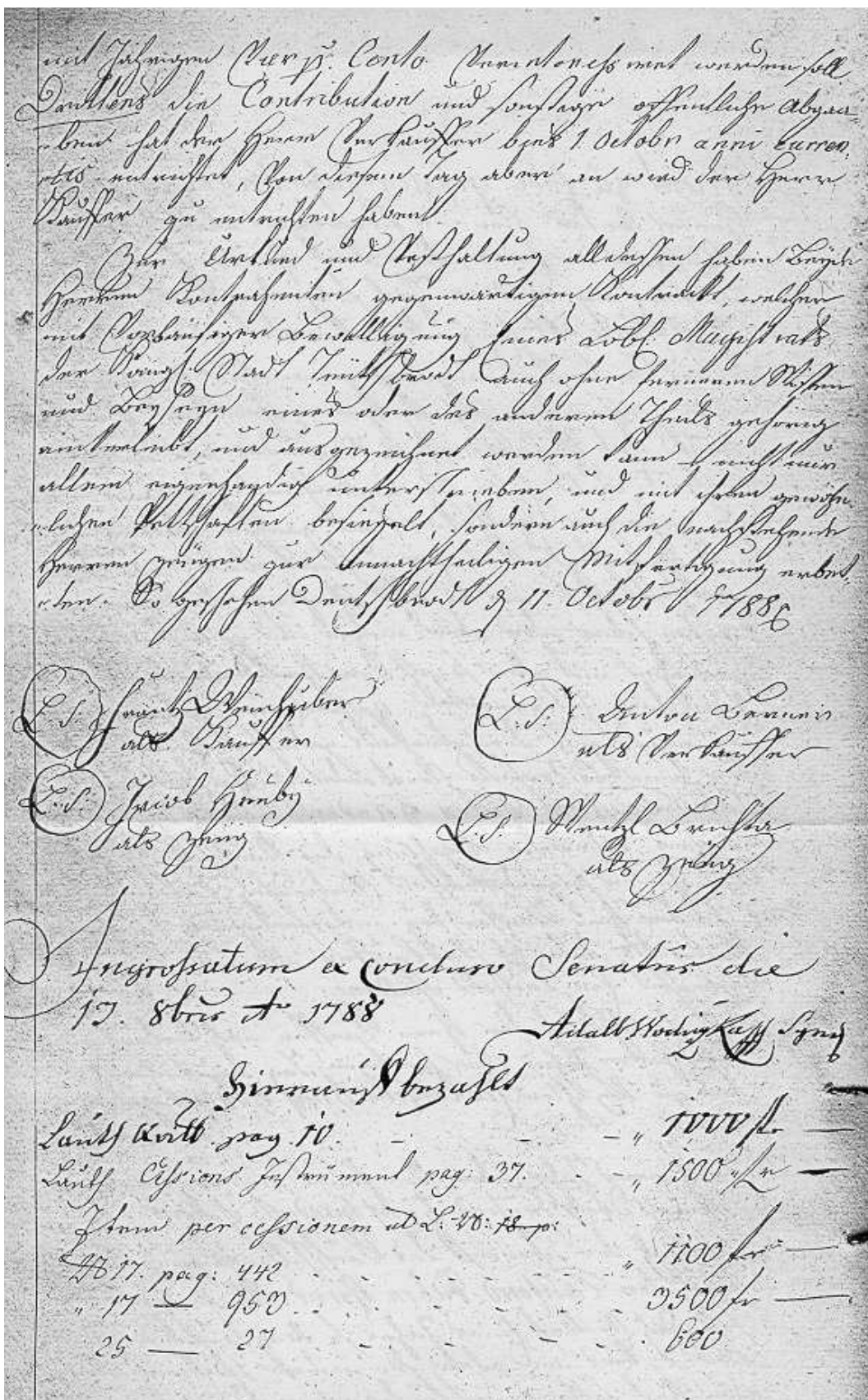
(L.S.) Martinus Jung
 als Jung

(L.S.) Johann Georg
 als Testis requirirt

Pruthen die 18. October 1777. Consue
 Das Joanne Fridrich
 Carlstedt
 Pruthen

Das obige Instrument ist richtig und richtig
 dem Inhalt nach und ist richtig und richtig
 insonderheit erwirbt, so dass oben oben
 Königl. der Superintendenten die Churheit
 Einmüthig produziert, ein richtig und richtig
 in dem in dem Instrumente enthaltenen

3. Kupní smlouva Františka Weinhubera (viz str. 82)

J. Fotodokumentace vybavení lékárny „U zlaté koruny“, zařízení, etikety apod.

Lékárenské vážky (vpravo) a mincovní vážky, bez závaží vážící jeden dukát.

Lékárenské váhy se sadou závaží.

Mincovní vážky složené do pouzdra, detail.

Pečetidlo lékárníka Jaroslava Karla.

Masťovky a odměrky.

Misky, násypky a špachtle.

Lékovky na triturance a misky na pilulky.

Kahany a hustoměr s pouzdem.

Vyexpedované léčivé přípravky, vpředí štítky z lékárenských zásuvek.

Hmoždíře, vlevo starší jednouchý, dvouuché jsou novější.

Indický hmoždíř (vlevo), vpravo hmoždíř z roku 1590.

Masťovky ze dvou různých sad.

Porcelánové nádobí – nálevka, třenka s těrkou, sítko a lahev na sodovku.

Perleťová miska, skleněná třenka, tyčky, stojatky.

Sada stojatek A.

Sada stojatek B.

Sada stojatek C.

Stojatky ze zeleného skla (sada A)

Dřevěné prachovnice a zásobní stojatky na pilulky.

Kameninová nádoba na líh.

Pilulkovnice, počítadlo pilulek, kulatítko a dřevěná barvička na pilulky.

Novější pilulkovnice, kulatítko, vpopředí nebulovnice.

Nebulovnice.

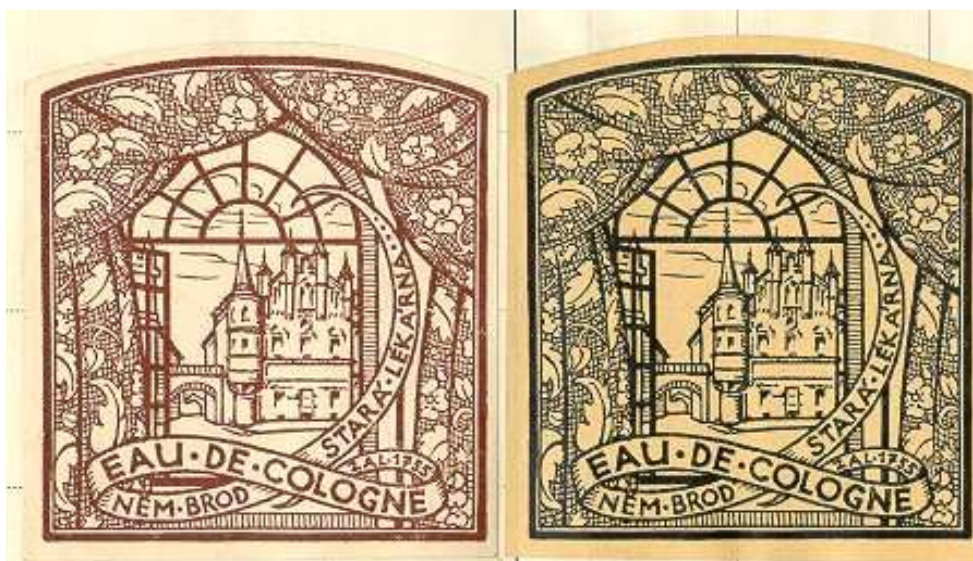
Pečetidla brodských lékárníků.

Výběr ze signatur přípravků magistra Jaroslava Karla

SPECIES UROLOGICAE	ČAJ K LÉČBĚ MOČOVÝCH CEST
SPECIES CARMINATIVAE	ČAJ PROTI VĚTRŮM
SPECIES AMARICANTES	ŽALUDEČNÍ ČAJ
SPECIES CHOLAGOGAE	ŽLUČNÍ ČAJ
SPECIES DIAPHORETICAE	
SPECIES PROINFANTIBUS	

DĚTSKÝ ČAJ	ŽALUDEČNÍ ČAJ
ŽLUČNÍ ČAJ	ČAJ PROTI VĚTRŮM
	ČAJ PRO POCENÍ
	ČAJ PRO MOČENÍ
	ČAJ K LÉČBĚ MOČOVÝCH CEST

SPECIES PROINFANTIBUS	SPECIES AMARICANTES
SPECIES CHOLAGOGAE	SPECIES CARMINATIVAE
NÁVOD. Polévková lžice tohoto čaje pro- lije se šálkem va- řící vody. Po ¼ ho- dině se čaj seedí, mírně osladí a pi- je dvakrát den- ně po jednom šálku na lačný žaludek.	SPECIES DIAPHORETICAE
	SPECIES DIURETICAE
	SPECIES UROLOGICAE

Chrysolith

zubní pasta a voda

zákonem chráněno.

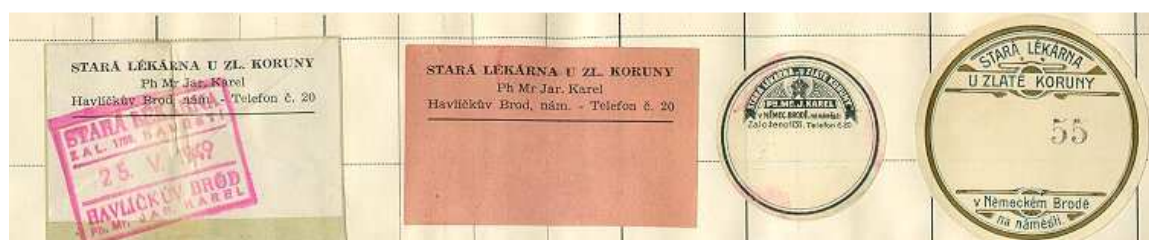

<p>„SPERGA“ HYGIENICKÝ ZÁSYB * PRO DĚTI. *</p>		<p>„SPERGA“ HYGIENICKÝ ZÁSYB * PRE DĚTI. *</p>
<p>Působí antisepticky, zamezuje opuzení a jesti zaručené neškodný. Zejména s dobrým výsledkem u dětí. Používáním zásybu - SPERGA - sídlivá se kůže jemnou a vzdor- nuje následkům vlhkosti. Doporučuje se použít také - Baby creamu.</p>		<p>Působí antisepticky, zamezuje vyparenie a je zaručené neškodný. Mívane s dobrým výsledkem u dětí. - Používáním zásybu - SPERGA - sídlivá sa koža jem- nou a vzdoruje nepříjemným následkom vlhkosti. Doporučuje sa aj použítie - Baby creamu.</p>
<p>VYRÁBÍ LABORATOR STARÉ LÉKÁRNY U ZLATÉ KORUNY V NĚM. BRODĚ. ZALOŽENO ROKU 1735.</p>		<p>VYRÁBÁ LABORATORIUM STAREJ LÉKÁRNE U ZLATÉJ KORUNY V NĚM. BRODĚ. ZALOŽENO ROKU 1735.</p>

Strany z umělecky provedené knihy o historii domu čp. 54 na Havlíčkově náměstí.

Pro magistra Karla vytvořil JUDr. Richard Halík.

Dům Vinařských čís. 54.

O třetím domě nad rychtou jest nejstarší zápis, že „roku 1535 na den sv. Filipa a Jakuba Petr Bugnar ujal duom, roli, luky od Václava, zelě svého a Umy, manželky jeho za 200 kop. míš.“ Leč Petr Bugnar dlouho nedoržel získaného domu, nýbrž vrátil tento „duom“ na ryčku pod domem Pešíkovským i se sladovnicí Václavovi, zeli svému a Václav zase jemu duom svůj na Rosmarku vedle Duška krejčího, kromě zahrady té nad Soudním rybníkem.“

